

ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

Жак Коран

© Превод от френски език: Марио Йончев

© Художник: Тодор Пипиков

Коректор: Илиана Ценова

I5BN 954-9904-20-2

УВОД

За да вникнем обективно в проблемите на хомосексуалността е необходимо да си изградим определен подход.

Несъмнено първият елемент от него се състои в това да се освободим от всякакви морални оценки на фактите. Особено вредно въздействат онези автори, които не са в състояние да сторят това и се поддават на собственото си отношение към тях. Не са редки случаите, в които хомосексуалността става обект на научно изследване само за да подкрепи една морална присъда, произнесена далеч преди да бъде изложена самата проблематиката. Очевидно е, че откакто сексологията зае своето място сред науките, подобен подход би могъл да представлява някакъв интерес единствено като неволно свидетелство за мисловната нагласа на автора, който го е възприел.

Противоположната позиция е също толкова вредна. Социологическият и политически контекст на повечето западни страни даде възможност на хомосексуалисти от двата пола, някои от които често преживяват драматични изпитания, да поведат борба за своите права и открито да се противопоставят на очевидните несправедливости, които ги превръщат в жертви. Особено в Съединените щати множеството демонстрации и широкото разискване на проблема в публичното пространство започнаха да оказват натиск върху научната мисъл и да я отклоняват. Появи се цяло едно идеологическо течение в социологията, което съумя да намери ефикасни начини, за да бъде чуто. Вследствие от това за достоверността на една теория започна да се съди не по способността ѝ да съгласува и организира фактите, а според това доколко съответства на идеологията. Тази критика се опитва да докаже, че всичките отхвърлени от нея тези, като например основаващите се на един медицински или биологически модел, са само израз на идеологията на мнозинството, опитващо се да наложи своите ценности, а не са плод на обективния стремеж да бъдат разбрани и осмислени фактите, с което отрича самата възможност за това в името на някакъв научен релативизъм. Според тях всичко следва да бъде подчинено на една ясна и неподлежаща на съмнение идея: хомосексуалността просто е друг начин на живот. Най-интересният пример за тази морална диктатура е преразглеждането от страна на някои психоаналитици на собствените им теории с цел да ги осъвместят с новите норми (например К. Люис, 1988). И наистина, жалко е да сме свидетели на публичните признания на някои психоаналитици, че заблудите им са по-скоро израз на един буржоазен морал, отколкото на липсата на сериозни научни аргументи. Въпреки всичко не би могло да се отрече, че дълбоката еволюция в някои среди със силно медийно влияние доведе до проникването на прибързани и несигурни твърдения в по-задълбочените и сериозни хипотези. В това отношение, както и в много други, Съединените щати преживяха и все още преживяват една странна история, в която често пъти идеологията притиска науката и се слива с нея, но и нерядко двете се разграничават. Именно поради тези разграничения мнозина се опитват да се противопоставят на науката, да я дискредитират и дори да я унищожат, особено когато тя изкаже и най-малкото подозрение, основаващо се на биологически аргументи.

Протестите на хомосексуалистите от двата пола надхвърлиха идейните рамки, като стигнаха до физически разправи и бунтът на 27 юни 1968 година при полицейска акция в един бар на хомосексуалисти в Гринуич Вилидж (The Stonewall) се превърна в основополагащо митично събитие, придобило значението на истинско освобождение. Реабилитирането и декриминализирането на хомосексуалността беше възприета като повод за предявяване на нови искания. Последва натиск върху специалистите т изключването на хомосексуалността от списъка на умствените заболявания. Интересите на хомосексуалистите по онова време съвпаднаха с новите научни идеи върху проблемите на менталността и след бурна полемика (с прекъсване на заседания и взаимни обиди) бюрото на Американската психиатрична асоциация одобри изваждането на хомосексуалността от списъка на медицинските заболявания. През 1981 година така

нареченият DSM III (т.е. третото издание на Диагностичен и статистически справочник на умствените заболявания) все още включваше една „диагностична“ хомосексуалност, от която впоследствие не остана и следа. Въпреки това борбата продължи, излизайки извън рамките на разделението между хомосексуалност и хетеросексуалност. Тя си намери мощен съюзник в лицето на социологията на познанието, особено в онази ѝ форма, превърнала се в едно от последните превъплъщения на марксизма, която се конкретизира около противопоставянето между есенциализъм и конструктивизъм. В изворите на социалния конструктивизъм се открива приложението на теорията за „маркирането“ спрямо хомосексуалността, осъществено през 1968 година от Мери Макинтош, според която хомосексуалността е социална категория, обществена роля, приписвана на някои индивиди от западните общества през XVIII век с цел да бъдат държани под контрол. Тук можем да установим и мисловните конструкции на Фуко, според когото хомосексуалността е възникнала през XIX век. За социалния конструктивизъм не съществува надисторическа хомосексуалност, налична като всеобщо и непроменливо понятие, което би могло да се приложи спрямо различни култури и исторически моменти (К. Плъмър, 1981; Д. Ричардсън, 1983, 1987; Дж. Уийкс, 1988, С. Ванс, 1988). Според него хомосексуалността е социално обусловена категория, създадена в определен исторически момент от определено общество и прилагането ѝ по отношение на други общества, както се прави от есенциализма, е напълно безпочвено. Социалният конструктивизъм е обект на многобройни критики (Й. Вайнрих, 1987; Дайнс, 1990, Дж. Босуел, 1990; Де Чеко, 1993). Както се очертава обаче, след победата му над станалия незащитим биологически есенциализъм, сега на свой ред и той заема същата позиция, само че в защита на обществото. От друга страна трудно можем да си представим как една претендираща за достоверност теория (а конструктивизмът е тъкмо такава) би могла да се лиши от понятиен и категориален апарат. Естествено и конструктивизмът не прави изключение от това правило, освен когато третира проблема за хомосексуалността. Няма съмнение, че всяка култура, всеки исторически момент притежава собствена специфика, която изисква промяна на оценките, които се прилагат по отношение на хомосексуалността.

Глава I

МЯСТОТО НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

I. Хомосексуалист, хомосексуалност: проблеми на дефинирането им

Невъзможно е да тръгнем от една елементарна дефиниция нито по отношение на хомосексуалността, която характеризира определен тип поведение, нито по отношение на хомосексуалиста, който е носител на определена личностна черта или специфика. Ето защо ние разграничаваме в различни категории онова, което преди беше смесвано в едно. Така в сексологията се оказва наложително наличието на следните четири понятия: биологичен пол, сексуална ориентация, сексуална роля и сексуална идентичност.

Биологичният пол следва да се схваща във всичките му съставни предпоставки: хромозомни, хормонални (пре- и постнатални); анатомични (първични и вторични полови белези). Анатомичният елемент включва и диморфизма, който се разпростира върху някои области на централната нервна система. По-нататък ще се спрем върху научните изследвания, доказващи определящата специфика на тези три предпоставки на биологичния пол по отношение на хомосексуалността.

Сексуалната ориентация се отнася до индивида или субекта, способни да бъдат свързани с желанието или да предизвикат възникването му. Избягваме термина „предпочитание“, който може да бъде приет като „случаен избор“ или функция на някои специфични характеристики на избрания обект. Естествено ориентацията е хомосексуална тогава, когато е насочена към обект от същия пол, но тук следва да държим сметка за психологическите граници (виж Шайвли и Де Чеко, 1977), в които тя се изразява. Възможно е да става въпрос за фантазии, при които субектът се ограничава във въображаемото, в автоеротизма или в хетеросексуалните си контакти („И ако онази нощ с Мириам аз бях така мъжествен, то е, защото, затваряйки очи си представях, че държа в обятията си Мохамед“, А. Жид). Възможно е да става въпрос за чувства или отношения към други лица, които приемат специфичен израз. Може да става въпрос и за сексуална активност. Възможно е обаче тези три посоки да се разминават. В своята дефиниция за

хомосексуалността Кинси (1948) дава превес на сексуалната активност: „Хомосексуалистът е индивид, който е имал физически контакт, довел го до оргазъм, с представител на собствения си пол." Нееднозначността на това определение се проявява, когато бъдат класифицирани в седемстепенна скала отговорите на въпроса за пропорциите между хетеросексуалното и хомосексуалното поведение. Така Кинси тръгва от изключителната хетеросексуалност (степен 0) и стига до изключителната хомосексуалност (степен 6), преминавайки през степени 1 до 5, които се характеризират с нарастване на хомосексуалната пропорция в хетеросексуалното поведение. Тези типове поведение обаче нито са приоритет на съвременността, нито присъстват в еднаква степен в зряла възраст, което създава трудност за допълнителното им дефиниране. Нещо повече, количественото им установяване е съмнително, особено по отношение на степените от 2 до 5, тъй като е трудно с точност да се отчете честотата на сексуалната активност от определена степен. Един по-точен начин за отчитане на сексуалната ориентация беше предложен от Клайн (1980), който в 3 колони подрежда временно: минало, настояще идеал и в 7 реда:

сексуалното привличане,
сексуалното поведение,
сексуалните фантазии,
емоционалното предпочитание,
социалното предпочитание,
самоидентификацията и

стила на живот (хомо- или хетеросексуален). Във всяка от получените 21 графи се дава отговор според класацията на Кинси от 0 до 6.

Сексуалната роля. Тя е сбор от физическите и психическите характеристики, които различават половете в дадена културна рамка. Обективността на това разделение може да се разграничи от онова, което влага в него общоприетото мнение или от действащите в него нагласи (социални стереотипи по отношение на сексуалните роли). Според един широко разпространен в Запада стереотип, хомосексуалистът е феминизиран мъж, а лесбийката е жена с мъжки маниери. Интересно е да видим дали тези представи отговарят на хомосексуалистите от двата пола. През миналия век, когато се появяват първите обективни анализи на хомосексуалността в наблюденията на някои хомосексуалисти като К. Х. Улрихс (който в периода между 1864-1879 г. публикува 12 тома) и М. Хиршфелд (публикувал през 1902 г. резултатите от своите наблюдения над 1500 хомосексуалисти), се налага единодушното становище в полза на тази, както бихме казали сега, разменена сексуална роля. Според една известна формула Улрихс се самоопределя като „женска душа в мъжко тяло" и лансира идеята за „третия пол". Някои хомосексуалисти отказват да се съгласят с това определение и намират, че ориентацията и ролята може и да не съвпадат. А. Жид противопоставя „педерастията, която не предполага никаква изнеженост" на „теорията за мъжа-жена". Със същото убеждение през 1920 година Фройд заявява: „Загадката на хомосексуалността не е толкова проста, колкото си я представят повечето хора, т.е. феминизиран мъж, изпитващ непреодолимо влечение към мъжете и същевременно нещастно свързан с мъжко тяло."

Сексуалната идентичност се състои в саморазпознаването от субекта на мъжка или женска специфика. Мони (който през 1955 г. разширява граматическия смисъл на думата „род" придавайки му сексуално измерение) намира, че ролята и идентичността са „две страни на една и съща монета". За хомосексуалиста саморазпознаването се отнася единствено до идентичността. Тук не е достатъчно да се възприемаш като мъж или жена, а да вложиш още една характеристика, което ще рече да се възприемаш като хомосексуалист. Това възприемане преминава през няколко етапа, които представляват прогресивното развитие на хомосексуалността (coming out) в живота на индивида.

Глава I

МЯСТОТО НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

II. Хомосексуалност и хетеросексуалност: понятието за бисексуалност

В Западните общества беше направен опит да се определи броят на хомосексуалистите от двата пола, но всички резултати стават несигурни, когато се премине отвъд определена степен на точност. Сред мъжете от възрастовата група между 16 и 55 години Кинси дава резултат от 4 % чисти хомосексуалисти (степен 6) според анкета проведена сред

пълнолетните, а Фей и колектив (1989) получават 1,4 % с много чести хомосексуални контакти и 1,9 % със спорадични такива. В двата случая съставът на анкетираните е различен, както и зададените им въпроси. Според Даниел и Бодри (1973) чистите хомосексуалисти във Франция са от 6 до 7 %. При жените Кинси намира, че чистите лесбийки са 2 % между 15 и 45 годишна възраст. Хейнер и Озел (1976) дават 6 % за мъжете и 3 % за жените при анкета сред американските студенти. Като обобщава западните статистики, Гебхард (1972) предлага 4 % хомосексуалисти и 1 до 2 % лесбийки.

Скалата на Кинси поражда у едни и утвърждава у други (които приемат мнението на Фройд, че „Съществуват... индивиди, способни да избират сексуален обект, без да правят разлика между собствения и другия пол... и именно тях наричаме бисексуални“) идеята, че някои индивиди притежават сексуално поведение с двойна ориентация към хомосексуалност и хетеросексуалност. Кинси и колектив (1948) твърдят, че 46 % от хората между 16 и 55 годишна възраст се вмести в степените от 1 до 5 и че 37 % от пълнолетните са имали най-малко един хомосексуален контакт, завършил с оргазъм. При жените Кинси установява респективно 28 % и 13 %. Други статистики показват сходни резултати: по отношение на изживяваните чувства: Бел и Вайнберг дават 44 % от анкетираните като носители на двойна ориентация, а по отношение на сексуалното поведение - 26 %; Мастърс и Джонсън (1979) посочват 41 % лесбийки и 37 % хомосексуалисти в границите между степени 1 и 3.

От горните резултати е възможно да се изведат различни заключения. В тях можем да открием доказателство за това, че не съществува стриктно и абсолютно разделение, противопоставящо хомосексуалните на хетеросексуалните индивиди, а по-скоро плавен преход, при който един индивид е в състояние внезапно да премине от едната в другата категория през различни периоди от живота си (както твърдят Блумщайн и Шварц, 1977, според анкета сред 156 представители на двата пола), или дори по едно и също време. Подобна концепция за неопределена сексуалност, защитавана от някои специалисти по въпросите на хомосексуалността (Уийкс, 1978; Де Чеко, 1981; Де Чеко и Елиа, 1993; Фишер, 1989), възприема сексуалната ориентация като изначално неустановена и намира „изненадваща разтегливост на сексуалното поведение по непрекъснатия преход между хетеро и хомосексуалността, което говори, че представата за чиста хомосексуалност или хетеросексуалност е просто един мит“ (Фишер). Според тях човешката сексуалност по-скоро притежава неустановена специфика и това изисква да бъдат изучени факторите, които при едни индивиди дават превес на едната ориентация, а при други - на другата. От друга страна тази еластичност не намира потвърждение в резултатите от опитите на психотерапевтите да внесат промяна в сексуалната ориентация. Напротив, други специалисти (например Клайн, 1978; Макдоналд, 1981) виждат в нея доказателство за това, че съществува тричленна класификация, тъй като бисексуалността следва да се възприема като същностна даденост, наравно с хетеросексуалността и хомосексуалността. Тази концепция трябва да се разграничи от предхождащите я, които съзират в бисексуалността една преходна и задължителна фаза в сексуалната еволюция на индивида, каквито са твърденията на А. Мол и З. Фройд.

Същевременно бисексуалността поставя два проблема: за дефинирането ѝ, и за индивидуалния анализ. Често под бисексуалност се разбира еднакво предпочитание и към двата пола. Няма съмнение, че подобно еднакво предпочитание е рядкост (Мастърс и Джонсън; Вайнберг и Уилиамс; Мони, Макдоналд). Макдоналд определя като бисексуален онзи „индивид, който е в състояние да изпита удоволствие и да осъществи сексуален контакт с лица от двата пола“. Естествено това е само един от възможните начини на подход към проблема, тъй като тук става въпрос за оперативна формула, която възразява на конвенционалните изследвания това, че тръгват или от хомосексуалността, или от хетеросексуалността, за да уточнят възможните ориентации и с това изключват третата отправна точка - бисексуалността. Подобно становище обаче не оставя място за предпочитанието, за превеса и този факт сам по себе си поражда доста въпросителни, особено в светлината на онова, което научаваме от анализа на индивидуалната насоченост и поведение.

На първо място намираме една дихотомична класификация в анализа на една анкета: въз основа на отговорите на 3 526 жени и 4 143 мъже, Ван Уик и Гайст (1984) посочват, че съществуват много малко индивиди, попадащи в диапазона от 1-ва до 5-та степен по класификацията на КИНСИ (0,82 % жени и 1,35 % мъже).

На второ място психофизиологическият анализ е в състояние да прецизира ориентациите. Експериментите на К. Фройд и колектив (1973) имат заслугата да ни

въведат в същинската сложност на феномена. На 36 хетеросексуални и 36 хомосексуални мъже с наклонност към възрастни партньори (андрофили), те показват снимки на голи мъже и жени по възрастови групи (възрастни, юноши, деца между 8 и 11 години и между 6 и 8 години), като съдят по степента на възбуда, по ерекцията на пениса. Резултатите потвърждават спецификата на сексуалната възбуда: и при двете групи тя нараства по един и същи начин в зависимост от възрастта на показвания обект. От друга страна се забелязва еднакво отсъствие на реакция от страна на хетеросексуалните при обект от техния пол, както и от страна на хомосексуалните при обект от другия пол. Ако бисексуалността може да бъде стриктно ограничена във визуалната възбуда, този експеримент показва, че в изследваните групи тя отсъства. Наред с това обаче, някои предварително възбудени от снимки на мъже хомосексуалисти запазват реакцията си, когато женски глас симулира различните фази на хетеросексуален акт, от началната му фаза до момента на коитуса. При отсъствието на визуален стимул от хетеросексуален тип фантазиите са в състояние да действат свободно и да асимилират не само началния момент на акта, но и самото проникване. Този анализ изважда на показ възможността за наличие на доминиращо желание, задействано от мисловното присъствие на предпочитания обект (от същия или от другия пол) и позволяващо сексуалния контакт с непредпочитан партньор. Няма съмнение, че голяма част от едновременните групови контакти с партньори от двата пола се основават именно на този механизъм.

Накрая, ако в анкетите подходим от гледна точка на лица, определящи се като хетеро-или хомосексуални, ще достигнем до различни резултати, които открояват проблема, поставен от бисексуалността. Тогава бихме могли да се запитаме дали класификацията в отделни категории не скрива наличността на разнородни реалности.

1. Сексуалната ориентация е по-категорична при хетеросексуалните, отколкото при хомосексуалните индивиди. Този двойствен аспект е още по-засилен при жените: хетеросексуалните жени са по-категорично ориентирани от хетеросексуалните мъже, а лесбийките са по-хетеросексуални от хомосексуалистите.

2. При хетеросексуалните мъже хомосексуалната алтернатива се е проявила най-вече в периода на юношеството и именно тогава е възможно да се е изразила в сексуален контакт (според Сагир и Робинс 29 % от хетеросексуалните мъже потвърждават, че са преживели хомосексуална възбуда, като 90 % от тях сочат, че са я изпитали в периода на юношеството си; в същия период са се проявили и хомосексуалните контакти: 23 % чрез взаимно мастурбиране, 3 % чрез фелацио, но не и чрез анален коитус). При хетеросексуалните жени фактите са аналогични, но шансовете да бъдат установени съответствия са минимални.

3. Хетеросексуалността на хомосексуалните притежава съществена специфика.

Почти половината от хомосексуалистите (Уестууд; Бийбър; Сагир и Робинс; Данекър и Райхе, а според Бел и Вайнберг две трети от тях и малко по-малко според Шофийлд) са имали поне един завършен хетеросексуален акт през живота си. Повечето от тях обаче, според Сагир и Робинс, не го намират за пълноценен, независимо дали е бил еднократен или се е повтарял.

Разбира се, наличието на ерекция при контакт с жена е по-често срещано явление, но обектът не е отивал отвъд тази граница.

Що се отнася до лесбийките, малко над половината от тях са имали пълен хетеросексуален контакт (Кей; Ксниън, Хедблъм), но най-често този процент е доста по-висок и достига до 80 % (Гундлах и Рийс; Сагир и Робинс; Шсфър; Бел и Вайнберг). До оргазъм са достигали в около една трета от случаите.

Глава I

МЯСТОТО НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

III. Хомосексуалност, свързана с обстоятелствата

Изолирано от останалите променливи фактори, хомосексуалното поведение е особено подчертано при така наречената ситуационна, случайна, придобита или факултативна (Уестууд) хомосексуалност. През 1908 година И. Плох дава предложение тази променена от цел в средство сексуалност да бъде дефинирана като псевдохомосексуалност. През 1954 година Л. Овсей възприема този термин, за да означаи стремежа за зависимост или власт, който извън чистата сексуалност според него е част от хомосексуалните мотивации.

Вярно е, че в някои случаи хомосексуалното поведение бива поставено в служба на едната или другата от тези цели, така че в тази перспектива би могло да се говори за определена хетеросексуалност в някои хомосексуални прояви. В тези случаи става въпрос за наличието на хомосексуално поведение в противоречие с обичайната нагласа на индивида, породено от обстоятелствата и насочено към външни за сексуалността цели: облага, покровителство, запазване на дадена връзка, доминиране, подчинение и пр., като това поведение бива изоставено веднага щом обстоятелствата се променят. Оттук следва да изключим промяната на обичайното сексуално поведение под влияние на наркотици или алкохол, чиито механизми са още по-сложни.

Често хомосексуалните преживявания от този тип са отъждествявани с тези, налични в изолирани групи от индивиди с един и същи пол (интернати, манастири, казарми, кораби, затвори и пр.). Когато хомосексуалността е характерна за определени групи, както например за американските бездомници (hoboes), изследвани преди време от Х. Елис, а неотдавна и от Дж. Хенри, или за „Африканските батальони“, очевидно става въпрос за един субкултурен аспект. Тук смесването произтича от това, че хомосексуалността се приписва на явление, което всъщност е породено от липсата на партньор от другия пол, така че това са типични случаи на „принудителна“ хомосексуалност (Д. Лестър, 1975). Както често бива отбелязвано, не изглежда убедително твърдението, че средата би могла да тласка индивида към хомосексуалност, след като липсата на жени по-скоро води до самозадоволяване. Хиршфелд, а след него и Сокаридес предлагат този тип хомосексуалност да се нарече „вариантен“ (variationalen type), за разлика от останалите, които са ситуационни (situational type). За да хвърлим светлина върху въпроса, следва да държим сметка за реалното удоволствие, произтичащо от този вид контакти. Понякога те са съпроводени с чувства, вариращи от безразличие до отвращение, каквито нерядко изпитват проституиращите от двата пола или жените, които се съгласяват на такъв вид контакти само за да се подчинят на партньора си. Напротив, в други случаи практикуващите ги безспорно изпитват удоволствие и тогава нищо не ни дава основание да обособим това изживяване от тези на хетеросексуалните или на същински хомосексуалните индивиди. Данк, който в своите изследвания стига до извода, че 50 % от хомосексуалистите са осъзнали своята нагласа по време на контакт в среда, съставена изключително само от мъже, обръща внимание върху различията в социалния контекст на тази среда: психиатрични заведения, затвори, казарми, училищни пансионати и пр.

Сред жените, осъществявали пълноценни контакти с друга жена при участието на мъж и по негово настояване, Блумщайн и Шварц (1976) намират малки различия между тези, които не са ги продължили извън рамките на тази ситуация и онези, които са го сторили. Очевидно следва да имаме предвид наличието на неосъществени до момента хомосексуални фантазии и желания, преди да приписваме на смяната на средата някаква роля в това отношение. Всъщност предопределеностите, които влизат в действие, са далече по-различни, отколкото мнозина си ги представят. О. Сперлинг (1956) доказва значението на лидера, който в желанието си да види осъществени своите фантазии от останалите възрастни членове на групата, е способен да ги отчужди от собствения им Аз и да подмени техния Свръх Аз със своя (индуктивна инверсия). Дьовро и Муус (1942) установяват наличието на регресия до инфантилни нива, която е в състояние да направи пробив в спецификата на установената сексуалност на възрастния индивид. Хомосексуалността в заведенията за изтърпяване на наказания поставя същите проблеми. Трудовите върху сексуалността на излежаващи присъди мъже (Джаломбардо, 1966, 1974; Уорд и Касебаум, 1965), жени (Линднер, 1951; Ротс, 1971) или при двата пола (Титл, 1968) изваждат наяве сложността на проблема. Хомосексуалните връзки могат да имат различни функции: защита срещу самотата, търсене на протекция, оцеляване (в случаите на изнасилване), снижаване на агресията вследствие установяването на социална йерархия. От важно значение е да се държи сметка за различните роли: Г. Кирхам описва „царицата“, която е същинския хомосексуалист; „педала“, който влиза в този род контакти заради външни на сексуалността цели; „вълка“, който доминира всички останали и на моменти се възползва от физическото си превъзходство. Някои затворници претърпяват еволюция, по време на която преминават през няколко етапа (Т. П. Морис, 1963; Р. Лете, 1967): мастурбация, съпроводена с хетеросексуални, а по-късно и с хомосексуални фантазии, епизодични, а после и редовни хомосексуални контакти, за да се стигне накрая до хомосексуалност, търсена вече като цел, а не като заместител на хетеросексуалността. Процентът на хомосексуалните контакти в затворническите среди съществено варира. На

едни места той е нисък (Шарм, 1975) и не надвишава нормалния за хората изобщо, на други е висок: от 31 до 50 % (В. Джаксън, 1975), 35 до 85 % (Кинси).

Глава I

МЯСТОТО НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

IV. Културното място на хомосексуалността

Днес изследванията позволяват да имаме сравнително точна представа за хомосексуалните поведения в различните култури и исторически моменти от развитието на обществата (виж синтеза на Д. Грийнберг, 1988, който е добър, въпреки недостатъчната му критичност по отношение на някои от изворите).

В своите трудове Бруд и Грийн (1976) изброяват 42 общества в света, съответстващи на различни културни структури, чието отношение към хомосексуалността ни е известно. Двамата констатира, че в 67,1 % от тях съществува отрицателно отношение към хомосексуалните контакти, като 40,9 % категорично не я приемат или я осъждат, а 21,4 % я приемат или я игнорират. Честотата на срещаната хомосексуалност показва особено разпределение: в 41,4 % от обществата тя съществува, макар и да е смятана за необичайна, докато в 58,6 % липсва или е рядкост.

Някои култури санкционират хомосексуалността във всичките ѝ форми, а понякога тези санкции стигат до смъртно наказание като при бедуините руала в северната част на Арабския полуостров. Все пак това осъждане може да е формално, да намира израз само в законодателството, в отношението на моралистите или в действието на цензурата и да не стига до конкретни действия.

Обикновено такава е положението в ислямските страни, където хомосексуалността е забранена от Корана, но е често срещано явление (виж Буске, 1966; Будиба, 1976). За мюсюлманските юристи хомосексуалността е част от така наречената „зима“, която обхваща всички сексуални действия, забранени от Корана.

Наред с тази относителна толерантност съществуват и истински институционални форми. Принадлежността към определена социална група или притежанието на определен статут понякога, в определени периоди или дори през целия живот изискват хомосексуалност. В своето обширното проучване, Форд и Бийч (1952) откриват тази форма в 40 култури за мъжете и в 11 за жените. В древен Китай хомосексуалността е стимулирана при жените, в Хаваите аристократите я практикуват открито, тя е правило в Тива, където свещената гвардия, разбита от Филип Македонски при Херонея, се състои изключително от хомосексуални двойки.

Би било възможно да погледнем на хомосексуалното поведение, свързано с различните култури, през призмата на общите рамки, наложени от дадена култура в качеството им на институция, изключваща от тях всякакъв израз на хомосексуалност, която се явява чужда на подобно поведение. Първата от споменатите рамки, която несъмнено е и най-стара и която В. ла Бар (1984) асоциира със символите на канибализма и лова на глави, е тази, която свързва две поколения, т.е. възрастния с юношата. Такава връзка е част от ритуалите на посвещение и се отнася до предаването на властта, на жизнената енергия или на познанието. В някои случаи спермата, предадена по орален или анален път, представлява символичен път на прехвърлянето на властта. Подобен ритуал е разпространен в Полинезия, при папуасите от Ийст Бей, в Африка при племето сивани, но Гърция е най-известният пример за това. В Гърция институционалната педерастия придобива такова значение, че служи за модел и идеал на поколения хомосексуалисти. И досега тя не престава да привлича вниманието към себе си, за което свидетелства периодичната поява на все нови и нови трудове (Довер, 1978; Бюфьер, 1980; Сержан, 1984), пораждащи дискусии и дори бурни полемики в някои среди. Както пише Майер, „Почти не съществува значителна личност в атинската история, за която да не се споменава, че е била обект или субект на хомосексуална любов, а често и двете в различни моменти от живота ѝ“. Перикъл, който се откроява с изключителната си наклонност към жените, може да мине за изключение. Всъщност, според твърденията на Ксенофонт, педерастията е свързана с определени правила: „В известен смисъл тя е част от педагогиката“. Любимият (еромен) е свързан с любовника (ерастър), тъй както ученикът с учителя. Вторият се стреми да спечели благоразположението на първия с цената на упорито ухажване, по време на което прави всичко възможно да засвидетелства

дълбоката си и истинска любов към него. Любимият е току-що навлязъл в пубертета юноша и първият косъм от брадата му е знак за прекратяване на връзката.

„Едноединствено косъмче е достатъчно, за да пререже на две връзката като яйце“ (Плутарх). Любовникът е зрял мъж под 40 години. Хомосексуалните връзки между зрели мъже са немислими и женствените мъже са обект на презрение и подигравки. Именно в тези тесни рамки педерастията се подчинява на своите закони, чиято цел е ефебът, т.е. свободният юноша да бъде предпазен от опетняване с нечиста връзка. В Гърция под името нечиста педерастия бива осъдена всяка връзка, сведена до удовлетворение на сексуалния апетит и лишена от измеренията на любовта и истинските чувства. Именно поради това традицията твърди, че педерастията, практикувана от елейците и беотийците, „петни“ младите момчета. Всяко посегателство срещу свенливостта, всеки акт на сексуално насилие, независимо дали са извършени срещу свободен мъж или роб, биват строго наказвани, включително със смърт. Наказват се и свободните мъже, отдали се на проституция и именно такова страшно обвинение отправя Есхин срещу Тимарх. Възползвайки се от слуха, че през младостта си Тимарх е проституирал, Есхин успява да го осъди на антимия (лишаване от граждански права). Струва си да добавим, че обвинителят прави следните уточнения: „Любовта към умните и добродетелни младежи е свойствено за чувствителната и възвишена душа, а отдаването на разврат с един мъж срещу пари е свойствено за оскотелия безнравственик.“ В коментар на страниците, написани от Майер върху гръцката любов, Дьо Поже-Кастрис изказва следната мисъл: „Мнозина си мислят, че древна Гърция и най-вече Атина са рая на педерастите. Това е една илюзия...”

По всяка вероятност институционалната педерастия води началото си от една практика на посвещение, която в класическата гръцка цивилизация еволюира и се превръща в аристократична педагогическа връзка, която платонизмът освобождава от сексуални чувства. Свидетелство за това са известните ни ритуали в Крит, които съпровождат първата педерастична връзка при навлизане в юношеството: откраждане на любимия от любовника със съучастието на родителите и възрастните приятели, празненства, размяна на подаръци, жертвоприношение на бик от страна на любовника, усамотяване на двамата за известно време. Остава да си обясним по какви асоциации тази форма на хомосексуалност се е превърнала в неотменима част от ритуала, озаглавяващ преминаването от юношеството към зрелостта. Възможно е да става въпрос за ритуал на приемане в мъжката общност, аналогичен на размяната на кръв. Ван Генем изтъква значението на „първата педикация“, за която дава примери: „Аз интерпретирам коитуса именно като ритуал на приемане, като заключителен акт на церемониите за посвещение.“ Във всеки случай не е трудно да съзрем в това предаване на сперма от възрастния на младежа своеобразно предаване на мъжката сила, при което педерастичната връзка има за цел да стимулира, дори да породви плодовитостта на бъдещите хетеросексуални контакти. В един такъв културен контекст хомосексуалността се явява като антитеза на онова, което изглежда на пръв поглед, тъй като привидно отхвърляйки хетеросексуалността, тя всъщност утвърждава нейната репродуктивност. Изглежда преди доста време Ад Райнах (1908) добре е схванал дълбокия смисъл на този феномен, макар и да го е доловил в един по-късен момент от еволюцията му: „Предаване на войнската сила и мощ от страна на мъжа към юношата, който се е свързал с него, за да усвои принципите на военната и гражданската доблест.“ И наистина впоследствие откриваме прогресивна ритуализация на педерастичните контакти - нещо, което е характерно за еволюцията на невербалните отношения. Отначало към тях се наслагват достоинства, свързани с мъжествеността, след което те се превръщат в основа за процеса на идентификация на ученика с учителя, като поставят силен акцент върху любовното чувство, за да достигнат при Платон дотам, че тялото на любимия се превръща в трамплин за любовта към Красивото и за интелектуалното съзерцание“ на идеите, което е идеалът на чистия разум. Този процес на прогресивна идеализация, погрешно разбран понякога като „почтен претекст, за да се свържеш с красиви момчета“ (Плутарх), обяснява защо когато гръцката педерастия, олицетворяваща едно явление, свързано с природата и еволюцията на една социална класа, е лишена от своя контекст, тя моментално се превръща в онази позорна, снобска и достойна за презрение практика, както ни я представят комедиите на Аристофан.

Една втора културна рамка налага инверсия на сексуалната роля. Хомосексуалността предполага мъжът да се държи като жена и да приема нейната роля, а жената да приема ролята на мъж. Изглежда свещената проституция, разпространена в Средиземноморския

басейн, наистина се е представяла в такава форма и човек може да си зададе въпроса дали следи от нея не се откриват в хомосексуалните бракове, сключвани дори и през XVI век в римската църква „Сан Джовани Порта Латина“, свидетелство за които ни оставя Монтен в своя Дневник на пътуването из Италия.

В шаманските култури (северноамериканските индианци, централноазиатските чукчи, скитите и пр.) шаманът или така нареченият бердаш, се преоблича като жена, изцяло възприема поведението на женския пол, омъжва се и се отдава на анален тип хомосексуални сношения. В същите културни райони се откриват аналогични феномени и при жените. При племето мохаве първите се наричат „алиха“, а вторите - „хуаме“, докато при племето Навахо и едните, и другите се наричат „надл“. Наблюденията на Ж. Дьовро (1936) върху племето мохаве ни разкриват показателни факти. Идентификацията с другия пол съдържа в себе си трансформация на образа за тялото, а органите, подложени на еротични въздействия, променят своя статус. Така например при мъжа пенисът приема ролята на клитор, тестисите - тази на големите устни, а анусът - тази на вагината. Същите индивиди чрез прорези под пубиса симулират менструалния цикъл при жената. Накрая чрез поддържането на изкуствено създаден запек те стигат дотам, че наподобяват бременност, в края на която изхождането бива изживяно като раждане, резултатът от което е появата на „мъртвородено дете“. Подобни феномени съдържат в себе си инверсия на сексуалната роля и се доближават до транссексуализма на нашите общества, разбира се с изживяването на особен тип фантазии. Както показва Мирча Елиаде, подобна традиция, илюстрирана от един текст на Херодот върху скитите, датира от твърде стари времена и се отнася до култа към андрогинните божества. Мари Делкур е посветила на „митовете и ритуалите, свързани с бисексуалността в класическата древност“ прекрасния си труд, озаглавен Хермафродит (P11P, 1958). Андрогинът представлява „изначалния човек, митичния прародител на човечеството“ (М. Елиаде), когото М. Елиаде възприема за „основна тема на архаичната антропология“. Шаманът се самоопределя по средата между човека и бога, между мъжката природа на небето и женската природа на земята. Очевидно в случая бисексуалността му придава по-голяма сила и възможности, една, от които е да лекува болните. Шаманите могат „конкретно да изживеят ритуалната андрогинност“ (Елиаде). „Племето мохаве вярва - пише Ж. Дьовро, - че в началото на сътворението и през първите периоди на митическата епоха са съществували състояния на полово неопределеност.“

Подобна институция не може да бъде възприемана като пораждаща хомосексуалност, макар и допускането ѝ да увеличава нейната честота. От една страна тя притежава твърде тясна специфика, изцяло преобръщайки сексуалната роля, а от друга „призиванието на шамана“ е резултат от комплексни психологически фактори, които значително надхвърлят рамките на хомосексуалността. Една ритуална песен, съпътстваща посвещението в шаманство, която Дьовро записва от племето мохаве, твърди, че от началото на съществуването си светът има нужда от хомосексуалисти, тъй както и от шамани“. Изглежда тук инверсията на сексуалната роля в детството е интерпретирана като знак за наличие на шаманско призвание. Извън този контекст обаче, „квалификацията „хомосексуалист“ за човек, който не е такъв, се възприема за жестока обида“ (Дьовро). Всъщност съвсем не е очевидно, че ролята на шамана се възприема безболезнено и не поражда дълбок и драматичен конфликт в психиката на личността. Едни предпочитат самоубийството пред това призвание, други се опитват да го приемат, но в крайна сметка също слагат край на живота си, трети изгубват разума си (Дьовро, Елиаде). При това положение е обяснимо защо някои общества внасят корекции в статута на шамана. Елиаде отбелязва, че при чукчите „Обикновено тези изисквания се изпълняват наполовина: шаманът се облича в женски дрехи, но продължава да съжителства с жена си и да има деца“.

Накрая, поставена в други културни рамки, хомосексуалността може да съдържа в себе си класови отношения, при които доминиращият разполага сексуално с доминирания, чието поведение е пасивно. По типа отношение тази хомосексуалност се доближава до проституцията, поне що се отнася до културната ѝ символика, където доминиращият запазва мъжествения си статус - нещо, което се изразява особено в спецификата на сексуалните практики. В един определен момент от римската цивилизация хомосексуалността добива именно такава форма.

През цялата римска история съдбата на хомосексуалността е показателна както по своята форма и еволюция, така и с ограниченията, които ѝ биват налагани. Много преди елинизацията на римския свят, тя постепенно добива значителни размери, като за мнозина

изглежда придошла отвън, поради което някои поети съвсем конвенционално ѝ приписват гръцки произход. Всъщност хомосексуалните връзки, свързаните с тях сексуални практики и самите партньори битуват в една тясна рамка. При липсата на елинистическия контекст педерастичната връзка изгубва всякакъв педагогически смисъл, любимият вече не е така наречения ефеб, т.е. свободния юноша, а вместо това трайно се е настанило отношението между роба и господаря. Възприетият идеал е содомизацията на младия роб от зрелия римлянин. По времето на империята богатите класи поддържат същински хареми от млади момчета с дълги къдрави коси, докато робите, чието предназначение не е свързано с плътското удоволствие, са късо подстригани. Тези *pueri* (момчета) имат обслужващи функции, възпитани са да се държат нагло, безсрамно, дръзко и вулгарно. Търсенето на такива роби е голямо, като най-реномирани са александрийските момчета. Съществува и голям брой проституиращи мъже, като техният празник е на 25 април, така наречения *Preneste*. Те се подвизават на публични места, каквато преди това е и практиката в Атина, или в специализирани заведения. Откриваме ги и в обществените бани, където така наречените *officiosi* обслужват съблекалните, но са готови също така да задоволят и сексуалните желания на клиентите. Някои поети са предали за поколенията имената на своите любимци: Хораций на Лициск, Катул на Ювентус, Тибул на Маратус. Императорите излагат на показ своите фаворити и историята е запазила спомена за връзките на някои от тях: Калигула, Нерон, Дометиан, Хадриан и пр. През 67 година в Коринт Нерон тържествено „се оженва“ за своя любимец Спорус. Същевременно тази крайна толерантност във всекидневния живот, за която Петроний ни дава множество примери в своя Сатирикон, е съпроводена с остро осъждане на всякаква друга форма на хомосексуалност. П. Вайне (1981) твърди, че в Рим „повечето форми на мъжката хомосексуалност срещат всеобщо порицание“. Римските закони (законът *Scantinia* от 149 г. пр. Хр. и законът *Julia de adulteris et stupor vel pudicitia*, издаден от Август през 18 г. пр. Хр.) осъждат хомосексуалния акт, извършен със свободен мъж. Всички „пасивни“, отдаващи се практики, съответстващи на ролята на проникнатия, в това число и кунилингусът при хетеросексуалния контакт, са обект на дълбоко презрение. Когато моралистите осъждат хомосексуалността, те или имат предвид педерастията, за която стана въпрос по-горе и която заклепват като форма на всяка друга сексуална разпуснатост, или я отъждествяват с женствеността и пасивната сексуалност, при което се отнасят към нея с най-дълбоко презрение. Сатира II на Ювенал е най-ярък пример за това. Всъщност не може да се отрече, че съществува „клиентела“ от мъже, изпълнена с желанието да преобърне възприетото сексуално поведение, която е отхвърлена в най-позорната категория – тази на така наречените *tolles*. Съществуват професионалисти, готови да приемат и двете роли (*cinedes*) или изцяло „пасивни“ (*spatolocinedes*). Именно в такъв пристъп на „падение“ Нерон взема за „съпруг“ освободения роб Дорифор, а същият позор е свързан с името на Отон {„*pathici... Othonis*“, възкликва Ювенал). Подобно оскърбление е отправено и към Цезар, отзвук от което откриваме в подигравката на Катул: „Царицата на Витиния“, която Ж. Каркопино третира като „сплетня“, както и в обвинението, което Цицерон отправя към Клавдий в своята реч *Pro Milone*. В крайна сметка поради дълбоката прикритост на древните (Дометиан възобновява действието на закона *Julia de adulteris...*) и поради сериозните резерви на най-изтъкнатите латинисти (Ж. Каркопино, който трудно би могъл да бъде заподозрян в толерантност към Цицерон, отхвърля обвинението в педерастия по отношение на роба му Тиرون, както и това, че е поддържал с учителя си по красноречие Папий Пизо позорни отношения) не сме в състояние да изясним нещата докрай, но все пак от текстовете се очертава известна обща представа. Толерираната в Рим хомосексуалност има за цел удоволствието на активния римлянин, идентифицира се с мъжката сексуалност и се ограничава до педерастичната връзка, практикуваща содомия, докато всяка друга нейна форма се осъжда като „противоестествена“. Анализът на културните фактори и на спецификата на двете антични цивилизации потвърждава, че ако културата дава на хомосексуалността институционален израз, тя изключва от нея всичките ѝ останали форми, така че според израза на В. Гадпай (1980) „институционалната санкция често се съчетава със социалното заклепване“. Това, което е в сила за племената мохаве и навахос, се отнася също така и до нашите класически цивилизации.

От горното можем да изведем заключение, че ако хомосексуалността е антропологически факт, то като културен факт тя трудно бива допусната в самостоятелна форма, а по-скоро се възприема като надстройка на хетеросексуалността, особено когато обхваща по-широки слоеве на обществото. Накрая ще споменем и това, че

хомосексуалността никога не излиза извън определени норми и винаги остава стриктно ограничена в своята форма и изява.

Глава I

МЯСТОТО НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

V. Мястото на хомосексуалността по отношение на нормите

Това място следва да се разбира в различни значения според съответните правила или аксиоми, ръководещи мисловните системи и определящи онова, което трябва или не трябва да бъде. Тук ще се спрем върху три аспекта на проблема: умствените заболявания, психоанализата и биологическите норми на поведение.

1. Хомосексуалността и умствените заболявания.

Така нареченият DSM II (Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 1968) не гледа на хомосексуалността сама по себе си като на психическо увреждане. Той допуска в рамките на умственото заболяване само онези индивиди, чиито умствени проблеми или смущения са предизвикани от сексуалната им ориентация. Ако обаче за този официален справочник нещата стоят съвсем ясно, това не означава, че дискусиите по въпроса са приключили. Причината е в това, че съществуват два начина да бъде свързана хомосексуалността с умствената патология: или като симптом, свързан задължително с други психопатологични симптоми, или сама по себе си като умствена аномалия. Вторият вариант директно ни отвежда към една концептуална проблематика, свързана с определянето на критериите за това какво е психиатрично смущение, или ни насочва към сферата на психоаналитичната теория. Нека започнем с първото твърдение.

Търсенето на психопатологична симптоматика при хомосексуалните предизвиква появата на множество публикации, повечето от които използват психиатрични скали или някои добре известни тестове като MMPI, 16 FF, TAT, Роршах и пр. Единият тип резултати се отнася до хомосексуалните групи от психиатричните клиники или от заведенията за изтърпяване на наказания. В огромното си мнозинство те говорят за патология (Брюс, 1942; Дарке и Джайл, 1948; Кърън и Пар, 1957; Хемфил и колектив, 1958; Къбит и Джендро, 1972). Резултатите на Вайн и колектив (1974) обаче, използващи TAT и Роршах, правят изключение. Други изследвания се отнасят до обекти, набирани извън този тип заведения, най-вече от хомосексуалните общества. Една част от тях демонстрира различни и променливи патологични признаци в лека форма или характерни за невротичните състояния. Използвайки теста MMPI Дийн и Ричардсън (1964), Оливие и Моше (1968), Маносевич (1971) установяват, че някои скали съществено се отклоняват от средната. Кател и Морони (1962) и Ийвънс (1970) стигат до аналогично заключение, използвайки теста 16 FF, като първите не откриват никаква разлика между затворените и свободните хомосексуалисти (и в двата случая е налична страховата невроза). Патологични елементи са открити и в изследванията на Брайтън и Дарлинг (1965), Ийвънс (1971), Бел и Вайнберг (1978). Втората част обаче не показва никакви различия между хомосексуалистите и хетеросексуалните, живеещи в сходни условия: Хукър (1957), Чанг и Блок (1960), Де Лука (1966), Де Лука (1967), Зигълман (1972), Сагир и Робинс (1973), Клеърк (1975).

Подобни наблюдения откриваме и върху лесбийките. При психиатричните случаи патологията е очевидна (Глукман, 1966; Кейес, 1967; Кремер и Рифкин, 1969). Откриваме я и при лесбийки от други среди (Джанеле, 1966, според чиято теория в характера им се откриват черти, които ги предразполагат към криминални деяния и отклонения от нормите; Кениън, който през 1968 година говори за невротични предразположения, но през 1971 година съобщава за противоречиви резултати от три теста; Томпсън и колектив, 1971; Айзенгер и колектив, 1972, който също намира засилен невротизъм). Остава обаче фактът, че много от случаите, избрани извън психопатологичните среди, не проявяват никакви болестни отклонения от нормите на хетеросексуалните жени (Армон, 1960 по теста на Роршах; Хопкинс, 1969 по 16 FF и 1970 по Роршах; Уилсън и Грийн, 1971 по три скали на личностни характеристики намират, че лесбийките се адаптират по-добре от хетеросексуалните - констатация, която вече е направена от Фрийдман през 1967; Зигелман, 1972 върху 82 лесбийки от САЩ; Сагир и Робинс, 1973, които намират разлики в двете групи единствено в по-високата консумация на алкохол при лесбийките и по-честия

им отказ от училище; Бел и Вайнберг, 1978, които отбелязват лека депресивна тенденция при лесбийките; Фергюсън и Финклер, 1978).

Налага се един първи извод: съществува хомосексуалност, изолирана от всякаква психопатологична симптоматика. Този факт потвърждава извода, който американският психиатър Брил изказва още през 1913 година: „За мен не съществува никакво съмнение, че хомосексуалността е съвместима с пълното психическо и умствено здраве." За сметка на това заслужава внимание наличието на патологични елементи при някои хомосексуалисти. Нерядко признаците на невротично страдание, съчетани със загубата на самоуважение, водят до съзнателен отказ от хомосексуални връзки и поведение, с които субектът е в конфликт. Тези симптоми може да са във вторична връзка със сексуалната ориентация и да се дължат на едни и същи механизми с тези при хетеросексуалните. Възможно е също така да си представяме, че са породени от хомосексуалността, а всъщност да се окажат просто едно от нейните проявления. Тази хипотеза, основаваща се по-конкретно върху наличието на сексуални, социални и характерологични отклонения, водещи до обособяването на една „патологическа хомосексуалност", все още не е напълно проверена. Съществува и трето отношение към въпроса, което превръща всяка психопатологическа симптоматика в израз на реакция срещу многообразните осъдителни присъди на обществото върху хомосексуалността. Клинически е ясно, че по отношение на външните събития, хомосексуалистите притежават онази повишена чувствителност, характерна за някои малцинствени групи, която ги предразполага към патологични реакции. Макар и да е твърде вероятно, това становище се нуждае от подкрепата на фактите. Остава да споменем схващането, според което някои прояви на хомосексуалност са израз на несъзнателен конфликт, чието разрешение се явяват именно те. Това последно обяснение ни отвежда към психоаналитичната теория, за която ще стане въпрос по-нататък.

Ако е възможно да съществува хомосексуалност сама по себе си, освободена от всякакви елементи на умствена аномалност, които биха могли да се установят от съвременните методи за изследване, в какво отношение тогава можем да говорим за нея като за патологичен феномен?

Някои биха възразили, че при онези култури, които дават възможност за изява на хомосексуалността, присъдата над нея или отхвърлянето ѝ не притежават абсолютен характер. Подобен културен релативизъм е трудно защитим. От една страна е очевидно, че културите, които не оспорват правото на хомосексуалистите да се изразяват в установени форми, същевременно оказват силен натиск върху тях и ги ограничават, а от друга страна не ще и дума, че в почти всички случаи присъдата над тях е факт под една или друга форма. Оставаме с впечатление, че някои култури се задоволяват с това да дадат на хомосексуалистите „модели на неповедение", според израза на Линтън, а не един статут, способен да бъде избран наравно с останалите два още от детството или юношеството. Да се приеме въз основа на една предварително налична категория съществуването на хомосексуална роля, която би позволила интегрирането в обществото на някои индивиди, както някои вече са предлагали (Макинтош, 1968), е несъвместимо както с конотацията на понятието за хомосексуалност (Уитмън, 1977), така и с отношението, което различните култури проявяват към нея. Всичко протича така, сякаш обществата са принудени сами да се пригаждат към наложените им изяви на хомосексуално поведение. В крайна сметка хомосексуалността се противопоставя на ценностите в една култура едва от момента, в който последната е приела като императив репродукцията на вида. Тя не само не се приема като биологическо решение на проблема за свръхпопулацията, каквито гласове са се чували още при древните, но и в развитието си рискува да достигне до обратен резултат и в това отношение се свързва с проблемите, поставени пред мисълта от разпространената в някои култури практика на детеубийството: „Онова, от което страда древна Гърция и което я убива в политическо отношение, не е излишъка от население, а така наречената олигантропия, т.е. липсата на мъже от една страна, а от друга - абортите и изоставянето на децата, което е било допускано от нравите и законите практика, водеща след себе си до бързо намаляване на населението" (Р. Фласелиер). Стивън Голдберг поддържа своя собствена концепция (1975) относно причините за аномалност в хомосексуалността. Осъждането ѝ от дадена култура би имало смисъл единствено доколкото въпреки него индивидът е принуден да ѝ се отдаде. В такъв случай хомосексуалистът приема да търпи едно ненужно страдание, което представлява първото условие за аномалност. Нещо повече, за да бъде квалифицирана като аномална, самата хомосексуалност следва да произтича от аномални причини, които накратко са

представени като „ирационални мотивиращи фактори" или „емотивни измествания", ограничаващи без причина автономията и съзряването на индивида. Същевременно според Голдберг, ако се докаже, че хомосексуалността се дължи на органични фактори, например от рода на тези, водещи до предпочитанието на лявата пред дясната ръка, това би я превърнало в нормален феномен. Тук не само са подценени адаптативните критерии, защото според тях може би приоритетът на лявата ръка също е аномалия, но сме изправени и пред следната алтернатива: или хетеросексуалността е предопределена от органични фактори, или е резултат от елементарна психогенеза, при която всички елементи са „нормални". Разбира се подобна позиция би довела до разграничение между една аномална и една нормална хомосексуалност в зависимост от пораждащите я фактори. Ясно е също така, че представянето на хомосексуалността като средство за разрешаване на някакъв конфликт, свързан с развитието на индивида, също би я превърнало в патологичен феномен. Остава да стои въпросът доколко и на хетеросексуалността не би могло да се погледне от същата позиция. Пред такива именно въпроси се изправя психоанализата в процеса на своята еволюция.

2. Хомосексуалността през погледа на психоанализата.

Във фройдистката концепция за формирането на хомосексуалността онтогенезата се опира върху биологични данни, така че на нея не можем да гледаме като на чисто психологическо решение на един психологически проблем. Изхождайки от общия характер на информацията върху сексуалното развитие в психоаналитичната теория, тук ще изтъкнем само най-важните моменти, свързани с генезиса на хомосексуалността.

Добре е да напомним, че за Фройд съществува нормална сексуалност, която чрез хетеросексуалния контакт води до възпроизводството на вида. При индивидите, които стават хомосексуалисти, този краен резултат от едно комплексно развитие не е достигнат поради наличието на три типа препятствия: едно прекъсване, две фиксации, една неразрешимост на Едиповия комплекс.

Съществува „известно прекъсване на сексуалното развитие" (Фройд), защото хомосексуалистът, както и перверзният индивид, се отказва от възпроизводството, но ако причината за втория е в това, че не е преодолел стадия на частичния обект, а именно автоеротизма, то първият не е успял да преодолее един по-късен стадий - този, при който либидото се оттегля от тялото на субекта като любовен обект (нарцисизма), за да се насочи към друго тяло, сходно с неговото (избор на хомосексуален обект). Първата фиксация се проявява при аналния стадий: аналната връзка със свойствената ѝ дихотомия активност-пасивност, породена от активното изтласкване на фекалиите и преминаването им през 1 аналната лигавица, се проектира в друг сексуален план чрез серия от идентификации (изпражнението = пенис; изхождането = кастрация; фекалиите = дете; ануса = вагина). Втората фиксация се проявява през фалическият стадий: пенисът е наличен при двата пола; при момчето се появява страхът от кастрация, отвеждащ го към фантазиите за фалос при жената; момчето отказва да приеме липсата му, което го води до комплекс за мъжественост или за предявяване на мъжки претенции. Накрая в стадия на Едиповия комплекс страхът от кастрация при момчето може да доведе до сериозна инверсия в идентификацията му: идентификация с майката и желание да има дете от бащата, стимулирано от засилената генитална привързаност към него.

„Хомосексуалността е сбор от поведения, изразяващи женско отношение към бащата" (Паш). При момчето надценяването на клитора за сметка на вагината води до идентификация с бащата и желание да има дете от майката.

Тази класическа схема бива модифицирана от някои автори (Бийбър, Сокаридес, Джилспай), според които предедиповата привързаност към майката и при двата пола води до особена форма на хомосексуалност. Сокаридес противопоставя тази форма, наречена „задължителна хомосексуалност" и свързана с невъзможността да се прекъсне символичната връзка с майката, за която хомосексуалната връзка се явява в помощ на идентификацията, на „незадължителната" хомосексуалност от Едипов тип, насочена в полза на зависимостта и сигурността.

Като израз на невъзможността да бъде преодолян един решителен етап по пътя към избора на хетеросексуален обект, фиксациите, които предопределят бъдещите регресии и погрешното разрешение на Едиповия комплекс, са основните фактори, водещи до един конфликт, който бива разрешен от хомосексуалността. За психоанализата хомосексуалността не може да избяга от категорията на патологичните явления. В писмо до майката на един хомосексуалист, Фройд твърди, че хомосексуалността „не може да

бъде квалифицирана като болест", но добавя, че тази „промяна в сексуалната функция се дължи на известно спиране в сексуалното развитие". Психоналтиците, които след него се обръщат към проблемите на хомосексуалността, подробно разчленяват невротичните характеристики както при жените (Каприо, 1954; Кей и колектив, 1967), така и при мъжете (Берглър, 1956; Бийбър и колектив, 1962; Сокаридес, 1968, 1974; Берглър, 1956; Хендин, 1975). След като обобщава, че „всички психоналтични теории твърдят, че хомосексуалността при възрастните индивиди е психопатологично явление", Бийбър уточнява собственото си становище и това на сътрудниците му: „Ние твърдим, че хомосексуалността представлява патологична психосексуална и биосоциална адаптация, предизвикана от страха, който блокира извяването на хетеросексуалните импулси."

Във фройдистката концепция не липсват и понятията за бисексуалност и за латентна хомосексуалност.

Според Фройд бисексуалността представлява биологическо предразположение на човешките същества, както и на животните, определящо в контакта с така наречените „акцидентни фактори" ориентацията в етапите на сексуалното развитие, избора на обекти и механизмите на идентификация (т.е. ролята на сексуалната идентичност). В психологичен план именно на бисексуалността се дължи поляризацията между активност и пасивност, както и наличието у всеки хомосексуалист на известен хетеросексуален избор или реципрочно - у всеки хетеросексуален на хомосексуален избор: „Във всеки от нас през време на живота му нормалното либидо се колебае между мъжки и женски обекти" (Фройд). Също така бисексуалността е тази, която поражда конфликти, стоящи в основата на някои неврози (хистерията) или психози (параноята). Бисексуалността, която е по-силна при жената поради наличието на клитор, засилва онези конфликти, които водят до хомосексуалност и поражда чувство за малоценност. Накратко тя е причина за мъжките претенции у мъжа, компенсирани женската природа в него, а при жената - за завистта към пениса.

Концепцията за латентната хомосексуалност произтича от тази за бисексуалността. Когато един индивид открито се държи като хетеросексуален, неговите хомосексуални избори и желания поражда появата на защитни механизми, в резултат на които те не биват унищожени, а се потискат и сублимират. Подобна хомосексуалност е възможно да се изрази във всеки момент под разни форми, които са различни от тези при откритата хомосексуалност, особено що се отнася до осъзнаването им от субекта, но които не са по-малко проявление на една латентна хомосексуалност. Както казва Фройд, „извън проявената хетеросексуалност, при нормалните хора може да се открие и голяма доза латентна или неосъзната хомосексуалност". Сублимирайки, тази латентна хомосексуалност се изразява в приятелските или братски отношения между мъжете или между жените (църква, армия, манастири, клубове и пр.); отхвърлена, тя намира израз в нарушение на хетеросексуалните контакти или в затруднения при общуването с двата пола.

През годините първоначалната психоналтична систематизация претърпява много критики от обективен характер (тук изключваме философските спекулации и полемиките между различните школи). В много случаи тези критики биват формулирани от автори, чието желание е да се придържат в рамките на психонализата и най-често са свързани с бисексуалността и латентната хомосексуалност.

Биологическите основания на бисексуалността бяха отхвърлени, при което някои психоналтици (Радо, 1940; Столър, 1972) смятаха за необходимо да разчистят теорията от тях. Ембрионът на бозайниците се развива спонтанно според женските структурни елементи и само при отделянето на андрогени еволюира към мъжкия пол, така че в крайна сметка клиторът не представлява атрофирал пенис, а напротив, пенисът представлява хипер-трофирал клитор.

В психологически план антитезата мъжко начало и активност от една страна и женско начало и пасивност от друга беше отхвърлена като случайна (Радо). Беше отбелязано, че вагината проявява неоспорима мускулна активност (Мултън) и че пасивното поведение при жената е патологично: „Нуждата при жената да бъде прониквана е също толкова активна, колкото и тази при мъжа да прониква" (Чейнес). Многократно беше отбелязвано (Хорни, Фром, Томпсън), че е възможно завистта към пениса да е вторична и да е предизвикана от социалния статус на мъжа. Накрая окончателно беше призната първостепенната роля на вагината сред репродуктивните органи (Хорни, Мюлер, Лоран, Бийбър и Дрелих, Ериксон).

Латентният хомосексуализъм също беше поставен на решителна критика (Александър, Хорни, Жаж, Съливан). Радо (1940) показва неясния характер на същността му: „Всяко отношение между индивиди от един и същи пол, доминирането, подчинението,

съревнователното противопоставяне или приятелското сътрудничество бяха интерпретирани като прояви на „неосъзната хомосексуалност“ без нужната критичност и без стремеж да се установи дали имат осъзната или неосъзната връзка със сексуалния живот на субекта." Днес ни се струва невъзможно да не видим в социалните отношения изначални и първични реалности, напълно независими от проявленията на либидото (Харлоу, Боулбай). Салцман (1957) подлага тази концепция на задълбочена критика. Терминът латентен хомосексуализъм или означава едно конституирано, но потенциално състояние, способно да се прояви изцяло, или пък визира възможността субектът да стане хомосексуален в случай, че се изпълнят някои обстоятелства, които да му позволят да се развие. Първото значение, каквото влага в термина и Фройд, е погрешно, тъй като на практика това ще рече, че всички ние сме завършени хомосексуалисти. Освен това то се основава на един порочен кръг, тъй като, за да му припишем тази латентност е необходимо в един момент да сме констатирали открито изявена хомосексуалност. Второто значение е безполезно, тъй като не научаваме нещо кой знае какво ново от твърдението, че всички ние сме потенциални сифилитици или туберкулозно болни. В крайна сметка Бийбър и сътрудниците му формулират мнението си с пределна яснота: „Авторите на настоящия труд не успяха да установят повсеместна наличност на латентната хомосексуалност. Анализирахме голям брой мъже, неспособни да открият в себе си и най-малката следа от подобен „комплекс“.

Психоаналитичните концепции върху природата на хомосексуалността бяха подложени на проверка с помощта на експериментален метод. Всъщност една теория би могла да бъде потвърдена чрез следствията, произтичащи от нея, като при това използваната методология най-често е външна за психоанализата. Целият проблем е в това каква стойност може да има подобна процедура. За мнозина психоаналитици всеки опит за доказателство извън клиничния контекст, наложен от аналитичната връзка, е лишен от смисъл. Обратно, за онези, които защитават многообразието на процесите за проверка на една теория, след като веднъж вече е дефинирана логиката на произтичащите от нея следствия, всяко твърдение, не устояло на обективните експерименти, следва да бъде отхвърлено. Така те заключават, че хомосексуалистите следва да проявяват по-висока степен на нарцисизъм и страх от кастрация, а така също и някои засилени анални черти. По отношение на своята обвързаност, хомосексуалистът би трябвало да показва силна степен на идентификация с майката и отхвърляне на слабия или отсъстващ баща. При все това най-съществен си остава страхът от кастрация при хомосексуалистите от мъжки пол. На съзнателно ниво подобно твърдение категорично се отхвърля от Сагир и Робинс, според които нито един от изследваните хомосексуалисти не проявява страх, че биха могли да бъдат наранени тялото или половите му органи вследствие на сексуален контакт с жена. Фройд и колектив (1973, 1974) обективно изваждат на показ характера на онази неприязън, която хомосексуалистите изпитват към жената, като заключават, че става въпрос за идентична реакция с тази на хетеросексуалните по отношение на мъжа. С помощта на тест от въпроси (Динамичен опис на личността или така наречената DPI на Грижие, 1961) на два пъти (1957, 1957) Грижие и колектив не установяват никакви различия по отношение на страха от кастрация между хомосексуалните и хетеросексуалните. До същите отрицателни резултати достигат Томас (1951) и Линднер (1953) с помощта на така наречения „В1аску Test". Използвайки теста ТАТ обаче, Шварц (1956) успява да докаже засилен страх от кастрация при хомосексуалистите, но Клайн (1972) в известна степен ограничава обхвата на заключенията му. От своя страна Бийбър и колектив (1962) намират, че съществуват показателни различия между хомосексуалните и хетеросексуалните: 70 % от първите се страхуват или изпитват отвращение от женските полови органи (срещу 34 % от вторите); при 42 % от тях това чувство се съчетава със страха да не би собствените им полови органи да се разболеят или да бъдат наранени (срещу 8 % при хетеросексуалните). При едно тахистоскопическо изследване на жени, разпределени според теста MMPI в зависимост от степента на латентната им хомосексуалност, Голдберг и Милщайн (1965) стигат до извода, че изправени пред голи тела от двата пола, жените с висока степен на латентна хомосексуалност се чувстват в по-голяма степен застрашени, отколкото останалите. В цитираните по-горе трудове на Грижие и колектив (1958) се констатира, че при хомосексуалистите от мъжки пол се наблюдава по-изявен нарцисизъм, отколкото при хетеросексуалните мъже. Що се отнася до задължителното преминаване през хомосексуален стадий, получените от нас отговори не свидетелстват в полза на това твърдение. Разбира се тук става въпрос за несъзнателен процес, но заключенията на Бийбър и колектив отиват в същата посока. Сексуалните контакти между юноши от един и

същи пол спокойно могат да са улеснени от сексуалното разделение, което доскоро се приемаше за правило.

В следващите страници ще видим каква съдба отреждат обективните методи на други следствия от първоначалната теория на психоанализата, но и тук спокойно можем да кажем, че още през 1972 година заключенията на Клайн звучат достатъчно песимистично: „Налага се да заключим, че не съществуват никакви обективни данни в подкрепа на фройдистката теория за хомосексуалността“.

3. Хомосексуалността на животинско равнище: проблемът за животинската хомосексуалност

Всеобщите представи за хомосексуалността я възприемат или като на болестно състояние, или като протиевнестественно поведение. Видяхме как стои въпросът с първото схващане. Второто изисква също толкова внимателен анализ.

На пръв поглед не изглежда логично хомосексуалността да бъде представяна като протиевнестественно явление - тя е част от природата (поне от човешката природа) и ако я обявим за протиевнестествена, то в състояние ли сме да определим в кой етап от развитието на природата се появява тя? Разбира се, бихме могли да решим, че е достатъчно да определим за естествено онова, което се подчинява на биологичните закони. Всъщност тук се изправяме пред наличието на два различни подхода. Първият възприема биологичния факт като обективна даденост, която следва да бъде съпоставена с теорията. Иначе казано въпросът стои така: наблюдава ли се при други животински видове освен човека такъв тип поведение, което можем да определим като хомосексуално? Но биологията ни подсказва и друг подход. Едно поведение, също както и един орган, се запазва в рамките на вида само ако е преминало през ситото на естествения подбор. В такъв случай веднага щом у един животински вид открием прояви на хомосексуалност, автоматически се поставя и въпросът за тяхната функция.

Известно е, че при голям брой животински видове се наблюдават прояви на сексуална инверсия, при които единият пол възприема елементи от поведението на другия пол. Плутарх, цитиран от Бюфон, твърди, че съществувал закон, според който били изгаряни „петлите, които си позволяват тази злоупотреба с природата“. Остава да разберем дали такива прояви ни дават основание да твърдим, че става въпрос за хомосексуалност, т.е. сексуална възбуда между индивиди от същия пол, способна да доведе до оргазъм или до аналогичен феномен. Очевидно тук следва да разграничим фактите, предоставени ни от наблюденията.

От тях се очертава една първа група. От една страна съществуват точно определени и специфични за различните полове поведения, свързани с размножаването, а от друга се наблюдават случаи, при които единият от половете проявява поведение, характерно за другия пол. Става въпрос за позата при чифтосване както на женската (извиване на гръбнака, издаване на задните части), така и на мъжкия (възкачване), към която можем да добавим и някои предшествващи поведения, свързани с ухажването. Същевременно се наблюдават случаи, при които мъжки индивид възприема поведението на женския (този феномен е рядкост при повечето примати, освен ако не са били биологически феминизирани през първите месеци от живота им) и тогава друг мъжки индивид може да се опита да го оплоди. Съществува малък брой мъжки плъхове, които спонтанно демонстрират подобно поведение (Бийч), като в присъствието на друг мъжкар възприемат държанието, характерно за женската и така го предизвикват да ги възкачи. Същите тези плъхове в присъствието на женска се държат като мъжки индивиди. При женските спонтанни импулси за възкачване са наблюдавани при 13 вида бозайници. Във всички случаи става въпрос за епизодични явления, които нямат връзка с поведението на същите индивиди при съвкупление. Бийч систематично излага тези явления, свързвайки ги с два фактора (1976): принципа на отговорност между стимула и реакцията (един женски стимул по-вероятно би предизвикал мъжка реакция и обратно, мъжки стимул би предизвикал женска реакция, независимо от пола на отговорния индивид) и принципа на полова преимущество (и при двата пола преобладава вероятността за адекватно на генетичния пол поведение, отколкото обратното). Някои от посочените по-горе факти намират основание в принципа на отговорност: женските възкачват много по-често друга женска, когато и двете са пред овулация. Стимулът обаче поставя проблем по отношение на мъжките индивиди. Все пак изглежда, че позата, при която те издават задните си части, не притежава сексуален смисъл, а по-скоро цели да успокои доминиращия мъжкар. В действителност при много животински видове сигналът за подчинение съвпада с позата на

женската, приканваща за съвкупление, така че по-вероятно е именно двусмислието на сигнала да поражда ответната сексуална реакция. Цялостното разбиране на тези механизми изисква да държим сметка за съществуването при единия пол на поведения, използвани от другия пол в хода на сексуалния акт. Тук Бийч лансира хипотезата за двуполова церебрална организация. Някои биолози (Даймъндс, Янг, Гой) използват този термин във връзка с наличието при някои видове на характерни за двата пола поведения в един и същи пол. Използването на тази концепция обаче е объркващо, тъй като тя покрива две поведения - издаването на задните части от страна на мъжкия и възкачването от страна на женската. Всъщност сами по себе си тези поведения не притежават собствено значение, а го придобиват в зависимост от съответния контекст. Гой с основание напомня, че изкуственото засилване на мъжките елементи в пренаталния период не намалява честотата на случаите, когато същите тези индивиди демонстрират типичното за женската издаване на задните части, очевидно защото естественият подбор защитава този феномен поради значението му при ритуала за успокояване на доминиращите индивиди. Наблюденията показват също така, че възкачването от страна на женската може да бъде възприето и като форма на игра. При тези обстоятелства е очевидно, че разпространето на концепцията за бисексуалност извън човешкия род е заблуда, която впрочем учените не си позволяват да допуснат.

Съществува обаче друга група факти, различаващи се от приведените по-горе и произхождащи от наблюденията върху приматите. При индивиди от двата пола се констатира случаи на инверсия в сексуалните компоненти, както в нормална среда, така и при животни, затворени в клетки. Разполагаме с описания от наблюденията както върху маймуни (*tasacca mulatta*, *m radiata*, *m.. fascicularis*, *t. fuscata*, *m. arctoides* и пр.), така и върху човекоподобни маймуни: шимпанзета (Бингам, Йеркс, Кортланд), горили (Хес) и урангутани (Морис). Тук очевидно става въпрос за връзка, която се развива на сексуална основа: възбуждане на половите органи, ерекция, мастурбиране на партньора, фелацио. Анален коитус е наблюдаван при *tasacca arctoides* от Шевалие-Сколников (1974, 1976), при *tasacca mulatta* (Кемпф, 1917; Сад, 1968; Бруин и Мапл, 1976) и при орангутани (Морис, 1970). При мъжките почти всички наблюдатели отбелязват липсата на оргазъм и еякулация (Сад и Кемпф правят изключение, но интерпретациите им са съмнителни). Оргазъм обаче се наблюдава при женските, и то най-вече при тези, които приемат „активната“ роля (Шевалие-Сколников). С изключение на наблюдавания от Морис случай на орангутан, който продължава да използва анален коитус и с женските, при тези видове не се забелязва наличието на изключителна хомосексуалност. Хомосексуалният контакт в голяма степен е обусловен от общите фактори на сексуалната възбуда: фазите на овулация или извършването в близост на хетеросексуален акт, но може да възникне и без тях. В повечето случаи, но не винаги, се провежда между млади или незрели индивиди, или между тези възрастови групи и зрели индивиди. Това ни дава основание в него да видим израз на забавление, или, както предлага Шевалие-Сколников, акт на сексуално обучение. От друга страна в някои случаи такива контакти се установяват между индивиди, обвързани с неоспорими емоционални връзки, което, съчетано с липсата на оргазъм и еякулация, навежда на мисълта, че тези прояви могат да са по-скоро израз на близки отношения, отколкото средство за сексуално задоволяване. Накрая ще отбележим, че при тези контакти ролята се определят от социалния статус, т.е. доминиращият индивид възкачва или прониква доминирания. И така, ако и при тези животински видове приемем изложената по-горе забележка относно значението на сигнала за подчинение, то и тук не бихме имали достатъчно основания да квалифицираме този тип поведение като сексуално.

Случаите на хомосексуалност - такива каквито те ни се представят и доколкото количеството на проведените наблюдения ни позволява да изразим категорично становище - са рядкост при животинските видове, предхождащи човека и същинският им смисъл подлежи на съмнение. Едва при приматите виждаме у тях да се проявява сексуален смисъл, но и тук те си остават изключение и приемат такава форма, която не ни дава основание да ги отъждествяваме напълно с изявата им при човека. Оттук следва, че обясненията, които са валидни за животинските видове, не могат (поне пряко) да бъдат приложени спрямо човека. Така например Бийч отбелязва, че неговият принцип на ответственост не може да бъде приложен спрямо човека, тъй като хомосексуалистът реагира на мъжките, а не на женските характеристики на своя партньор - феномен, който е аналогичен при лесбийките. Онова, което в случая е специфично, е възбуждането на индивида от такива стимули, които са присъщи на собствения му пол. Този феномен налага да допуснем, че въпросната реакция е предизвикана от някакъв процес на

идентификация от страна на реагиращия субект, откъдето, ако изключим наличието на вродена бисексуалност произтича хипотезата, че съществува определена степен на инверсия. Разбира се, би могло да се допусне, че появата на открита, изявена и изключителна хомосексуалност при човека е крайният етап на една дълга еволюция, но в такъв случай сме принудени да поставим този феномен в рамките на биологичните норми. Очевидно е обаче, че изключителната хомосексуалност (доколкото съществува) е била елиминирана при всички животински видове, предхождащи човека, тъй като е във вреда на оцеляването им. Твърдението, че тя би могла да служи за уравновесяване на популациите, е чиста фантазия, тъй като нито едно наблюдение върху механизмите, притежаващи подобна функция (а те са добре изучени!), не го подкрепя. Така остава да допуснем или че хомосексуалността играе социална роля, т.е. че притежава функция - нещо, което в краен случай би могло да се приеме за отношенията между млади и зрели индивиди, но далеч по-трудно за тези между зрели - или че гените, които я обуславят, предават на носителя им някакво преимущество спрямо хетероживотното ниво (Хътчинсън, 1959), което означава да я приемем като израз на генетична обремененост.

Глава I

МЯСТОТО НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

VI. Мястото на хомосексуалността по отношение на травестизма и транссексуалността

Травестизмът (Хиршфелд, 1910), наречен от Елис „еонизъм“, се характеризира изключително с удоволствието, изпитвано при носене на дрехите, специфични за другия пол. Този феномен е значително по-разпространен при мъжете отколкото при жените, независимо от прочутите примери (Жорж Санд, мадам Дьолафоа). В повечето случаи, но не задължително, удоволствието довежда мъжете до сексуална възбуда, завършваща със спонтанен оргазъм, мастурбация или сексуален акт. В почти всички случаи става въпрос за хетеросексуални индивиди (Принс и Бентлер, 1972, отчитат само 1 % хомосексуалисти от 504 травестити), които в някои случаи са склонни към мазохистични прояви. Облеклото може да бъде в различна степен цялостно, но при всички случаи предопределя едно удоволствие, независимо от степента и зависимостта му от фетишистките компоненти. Обличането на женски дрехи е средство за някои хетеросексуални индивиди да достигнат до определен тип удоволствие. Така травеститът запазва сексуалната си идентификация, т.е. съзнанието за собствения си пол.

Транссексуализмът (Колдуел, 1949; Бенджамин, 1953) представлява дълбока идентификация с другия пол, изразяваща се в различни форми на отношения и поведение, свързани със сексуалната роля, сексуалната идентификация, обличане в дрехите на другия пол (но в случая без фетишистка възбуда) и с наличието на партньор от същия пол. Сексуалните характеристики на другия пол са превърнати в цел, независимо дали става въпрос за вторични (вземане на хормони) или първични полови белези (желание за подлагане на „коригираща“ хирургическа операция). Тук инверсията съществува не само на поведенческо ниво, но и на нивото на сексуалната идентификация: субектът отхвърля статута на хомосексуалист и претендира за този на другия пол. Дефинирани така, травестизмът и транссексуализмът представляват двете крайности, между които се вместило множество междинни типове сексуалност (Бенджамин, 1966; Принс и Бентлер, 1972; Бюрих и Макконаги, 1971, 1979; Майер, 1974; Уайз и Майер, 1980). Тръгвайки от същинския травестизъм, стигаме до транссексуализма чрез снижаване степента на фетишистка възбуда и засилване нивото на идентификация с другия пол, както и това на хомосексуалния избор.

Транссексуалистът стои в центъра на една особена дилема: обективно той се държи като хомосексуалист, т.е. връзките му съответстват на желания, насочени към индивиди от същия пол, но същевременно отхвърля хомосексуалността както по отношение на себе си, така и по отношение на своя партньор, като заедно с това демонстрира крайно отвращение към собствените си полови органи. Отказът да приеме хомосексуалността се подсилва и от факта, че транссексуалистът не е обект на желание от страна на хомосексуалистите, в чиито среди той изобщо не успява да се впише (виж Льовин, 1976). Най-често той бива избран от хомосексуалисти със засилена „бисексуалност“. Транссексуалистът възплъщава крайната степен на хомосексуалност, при която идентификацията със сексуалната роля на другия пол е добила абсолютни измерения,

независимо дали става въпрос за жена или мъж. Клиничните наблюдения ни дават основание да направим заключение именно в тази посока (виж Фройнд и колектив, 1974). Що се отнася до хетеросексуалните транссексуалисти, те са рядкост, като броят им варира според различните автори и приетите от тях критерии (Пърсън и Овсей, 1974; Бюрих и Макконаги, 1971). В действителност това са така наречените маргинални травестити - форма, придобиваща особена очевидност с възрастта, която съществено притъпява фетишистката възбуда (виж Майер, 1974; Уайз и Майер, 1980). Съществува и трета група транссексуалисти, наречени асексуални, които са приковани към сериозен проблем със сексуалната си идентификация (според Пърсън и Овсей - първични транссексуалисти, а според Ланжовен и колектив транссексуалисти с мъжки начин на живот) и при които умствената патология е в съществени размери. Пропорциите по отношение на половете варират според различните анкетираните групи, поради което можем да кажем, че броят на транссексуалните мъже е от два до осем пъти по-голям от този на транссексуалните жени.

Травестизмът при хомосексуалистите е рядкост. Столър (1971) смята, че се открива като вид игра сред женствените хомосексуалисти. Ако според Кениън 42 % от лесбийките харесват да носят мъжки дрехи срещу 2 % от хетеросексуалните жени, Сагир и Робинс отбелязват, че в зряла възраст едва 8 % от тях се обличат като момчета и то рядко. В тази връзка показателен е резултатът, получен от Ерхард и колектив (1969), според който през детството си лесбийките също като транссексуалните жени демонстрират мъжко поведение и отсъствие на идентификация с майчинската роля, но се отличават от тях с пълна липса на интерес към носене на мъжки дрехи, което охарактеризира 80 % от транссексуалните жени. При мъжете Сагир и Робинс не намират показателни различия между хомо- и хетеросексуалистите по време на детството, но смятат, че при първите е налице тенденция към по-често преобличане в женски дрехи.

Глава II

ПСИХОЛОГИЯ НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

I. Хомосексуалните техники

Хомосексуалните от мъжки пол практикуват няколко техники, чрез които достигат до оргазъм: допир и триене на телата (full-body, body rubbing), взаимно мастурбиране, фелацио, анален коитус, употреба на предмети за сексуално стимулиране.

Имайки предвид функцията на партньорите, субектите на фелацио и содомия биват определяни като активни и пасивни. Необходимо е да отхвърлим това разделение, тъй като при него се получава смесване между сексуалната практика и сексуалната роля. Подобно асоцииране между двете е възможно в някои случаи, но не представлява принцип. Бийбър предпочита да говори за проникващ и прониквай, макар че и тези термини напомнят за активност и пасивност. Статистиките не винаги съвпадат поради разнородността на анкетираните индивиди, а така също и поради момента, в което е проведена анкетата: различна възраст, период на използване на различна техника и пр. Бел и Вайнберг се интересуват от техниката, използвана в годината, предшестваща анкетата, което, ако не се вземе предвид, би довело до систематична грешка. Накрая следва да се прави разлика между предпочитаната и фактически използваната техника.

Някои хомосексуалисти не изразяват предпочитание към определена техника: 1/4 според Бийбър, но почти всички анкетираните от Бел и Вайнберг. В действителност почти всички хомосексуалисти пристъпват през живота си към всички начини, по които могат да достигнат до оргазъм. Ако взаимната мастурбация преобладава в юношеска възраст, по-късно тя отстъпва място на фелациото и аналния коитус (според Бел и Вайнберг тя се нарежда на второ място след фелациото, а според Хемфил и колектив (1958) тя също заема второ място, но след содомията). Според Уестууд (1960) и Шофийлд (1965) в Англия сред хомосексуалистите на зряла възраст най-предпочитана е техниката full body: за 35 % тя е обичайна практика, а за 37 % - предпочитаната (Сагир и Робин установяват, че в САЩ тя е по-непопулярна: 51 % са я използвали в един момент от живота си, като близо половината от тях преди петнадесетгодишна възраст).

Данните, с които разполагаме, ни дават основание да предположим, че ако съществуват субекти, които лесно променят сексуалната си роля, то все пак съществува известна устойчивост, която се засилва с възрастта. При Бийбър инверсия на ролята се

среща в 24 % от анкетираните, които преминават от проникващи в прониква-ни, но 36 % от 106 хомосексуалисти определят предпочитанието си към проникващия тип, а 31 % - към прониквания. Сред проникваните 15 от 33-ма, което ще рече 14 % от анкетираните, предпочитат да бъдат содомизирани, докато 36 % се определят като проникващи. Според Уестууд аналният коитус редовно е практикуван в 32 % от случаите (22 % от проникваните и 10 % от проникващите), но в действителност 21 % му отдават предпочитанията си. Според Бел и Вайнберг 27 % предпочитат фелацио и 26 % - анален коитус. Арк и Бон, които провеждат изследванията си във Франция, твърдят, че аналният коитус е предпочитан преди 26 годишна възраст, докато след 50 години предпочитанието е към фелациото. Сагир и Робинс констатира, че преди петнадесетгодишна възраст 84% от индивидите променят сексуалната си роля, докато при тези над 40 години те са 59 % и в тази възраст 23 % са изключително проникващи, а 18 % - изключително прониквани.

При жените обичайните техники са плътния контакт (трибадизъм), взаимната мастурбация и кунилингуса. Кинси смята, че тези техники съответстват на 95 %, 98 % и 78 % от предпочитаните. Изглежда, че стимулирането на половите органи е най-често използваната техника в началото на половия живот: според Сагир и Робинс го практикуват 2/3 от лесбийките под петнадесетгодишна възраст, докато само 7 % от тях предпочитат кунилингуса - техника, чиято употреба нараства с възрастта: между 15 и 18 годишна възраст тя отива към 57 %, без това да е за сметка на мастурбацията. Предметите за сексуално стимулиране също се налагат: 27 % от анкетираните от Сагир и Робинс лесбийки потвърждават, че редовно ги използват. Що се отнася до кунилингуса при жените се наблюдава същата еволюция, установена при мъжете - с възрастта прибягването към тази техника намалява.

Необходимо е да отбележим, че изложените резултати се отнасят до населението в западните страни, което притежава своя културна специфика, така че не бива в тях да търсим никакви универсални тенденции.

Глава II

ПСИХОЛОГИЯ НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

II. Специфика на обекта

Дълго време беше отдавано такова значение на факторите, стимулиращи появата на сексуално желание, че в крайна сметка именно те оформиха критериите за класификация на хомосексуализма при мъжете.

Стимулите от женско естество събуждат интерес у малка част от хомосексуалистите: един случай при Уестууд, нито един при Бел и Вайнберг, но 21 % при Бийбър. Обратно на това, мъжките черти представляват особен интерес: силното окосмение, развитата мускулатура, размера на пениса и пр. Бийбър отбелязва, че една трета от анкетираните хомосексуалисти са привлечени от формата на седалищните мускули, без да отчита никакви показателни асоциации.

Статистиките относно възрастта на партньора както при мъжете, така и при жените, показват, че отклоненията от собствената възрастова рамка са сравнително слаби. Бел и Вайнберг отчитат, че малка част от лесбийките посочват връзки с по-млада партньорка - факт, който потвърждава и Кениън, отбелязвайки, че 70 % от анкетираните жени изразяват предпочитание към партньорка на същата възраст или малко по-възрастна от тях.

Що се отнася до традиционната класификация на предпочитания партньор, боравеща с три възрастови групи - възрастен, дете и юноша, - бихме могли да отбележим, че геронтофилията по-скоро е израз на любопитство, педофилията - изключение, а педерастията - рядкост. В голямото си мнозинство хомосексуалистите следва да бъдат определени като андрофили.

Педерастията, при която изборът е насочен към юноша (ефебофилия), е повлияна от исторически и литературни фактори, действащи най-вече в средите, свързани с писменото слово. Именно това обяснява факта, че в Германия Хиршфелд и фон Гийз свързват с нея 64 % от хомосексуалистите, докато по същото време за Франция Даниел и Бодри дават резултати от порядъка на 15-20 %. Поставян е въпросът (П. Росман, 1973; Л. де Сабл, 1976, 1977) дали педерастите не представляват отделна група от останалите хомосексуалисти. Поради характерните особености на техните обекти (според Сабл 91 % предпочитат

обекти на възраст между 12 и 16 години, като най-често посочваната възраст е 14 години) те са принудени да ги търсят извън традиционните хомосексуални среди. Изглежда този тип нагласа се появява в ранна възраст, а не е признак на застаряване: 86 % от педерастите са я осъзнали преди осемнадесетгодишната си възраст. Известен брой педераста отчитат, че момиченцата също ги привличат. Росман разграничава пет типа педераста: случайния; криминалния или експлоатиращия, който се издържа от педерастията; склонния към промискуитет, който с всякакви средства търси да задоволи желанията си; предпазливия, който грижливо подбира начините за намиране на обект („попаднах на осемхилядно градче в Мидуест, където група мъже в продължение на двадесет години бяха плащали издръжката в колежа на множество момчета, в замяна на сексуалните услуги, получавани от тях по времето на юношеството им“) и отговорния педераст, който изживява акта най-вече в своите фантазии и рядко преминава към действие.

Кинси смята, че в САЩ около 3 % от хомосексуалистите са педофили. При проучванията си в Англия Уестууд стига до 2,36 %, а Кърън и колектив (1957) стигат до 17 %, но при анкета сред хора с психопатологични проблеми. Някои учени (Фризби, 1959, 1965; Мор и колектив, 1962; Фич, 1962; Гебхард и колектив, 1964; 1965; Недоман и колектив, 1971 и пр.) са правили опити да разграничат хомо- и хетеросексуалната педофилия от останалите сексуални отклонения, но без да стигнат до обобщаващи заключения. По отношение на хомосексуалистите може да се каже (Кърън и колектив), че педофилите сред тях съставляват обособена група: обикновено те са женени, живеят по-изолирано и се срамуват от деянията си, които определят като подвластни на особен импулс. Благодарение на описания по-горе метод, Фройнд (1957) констатира, че хомосексуалният педофил е по-чувствителен към възрастта, отколкото към пола: някои от тях се възбуждат и от телата на момиченца. Освен това за разлика от андрофилите, те предпочитат зрялата жена пред зрелия мъж - факт, който не винаги осъзнават. Що се отнася до педерастите, видът на детето и зрелия мъж събуждат у тях слаба възбуда.

Някои психоаналитици са се опитвали да определят дали партньорът бива идентифициран с образа на родител или близък роднина: Бийбър намира, че 61 % от хомосексуалистите идентифицират (съзнателно или не) сексуалния обект с някой член от семейството си (в 47 % това е мъжки образ - бащата или брат, а в 14 % - женски). Кай твърди, че 75 % от лесбийките също идентифицират своята партньорка с член от семейството си, като в повечето случаи това е майката.

Глава II

ПСИХОЛОГИЯ НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

III. Сексуалната роля

Известно е, че един удобен стереотип идентифицира хомосексуалността с инверсията в сексуалната роля, твърдейки, че хомосексуалистите са женствени, а лесбийките - мъжествени. Вникването в проблематиката ни показва, че това становище далеч надхвърля общоприетото мнение. В началото на века Хиршфелд изразява увереност, че отвъд анатомичния си пол, хомосексуалистът притежава и един противоположен биологичен пол, предопределящ поведението му. Все още налице е един своеобразен контраст, пример за който във Франция ни дават привържениците на „Аркадия“ и тези на „Хомосексуален фронт за революционно действие“. Според първите женствеността при хомосексуалистите е „особено явление“, което „не е приложимо спрямо огромното мнозинство хомосексуалисти“ (Даниел и Бодри). Вторите напротив защитават своята „женственост“ и твърдят, че „хомосексуалистът... се чувства едновременно и мъж, и жена.“ Привържениците на „Аркадия“ изказват съжаление за тези публични изяви на женственост: „Аркадия се бори... срещу тази провокативна и крайна публична феминизация (без при това да изяснява претенции за промяна в истинската същност на всеки един)“ {Аркадия, март 1980, стр. 164}. През 1911 Ференци разграничава „субективния хомоеротизъм“, съответстващ на идентификация с жената, от „обективния хомоеротизъм“, възприемащ за модел мъжа. Фройд обсъжда и въпроса за сливането на тези два типа: „Известна доза субективен хомоеротизъм се съчетава с част от обективния

хомоеротизъм", както и за тяхната независимост един от друг: „И най-съвършената мъжественост при мъжа е в състояние да бъде асоциирана с инверсията."

Първият критерий, който срещаме, е свързан с външните прояви, със съвкупността от невербални форми на общуване, характерни за спецификата на двата пола: пози, жестове, походка, начин на обличане, параезикови явления и пр. Кинси решително отхвърля тези елементи: „Външното поведение не само е несигурен признак за идентификация на хомосексуалистите, но и в повечето случаи той е най-подвеждащият." Няма съмнение, че този тип прояви съдържат в себе си неоспорима полисемия - те могат да са израз на дълбоката природа на сексуалната роля, отговор на една социална присъда, израз на някаква провокация или част от садомазохистично преживяване, така че всеки случай изисква специален анализ. Според Бийбър невербалните комуникации от женски тип се срещат в 34 % от случаите, като този процент пада на 19 при Уестууд и достига 16 при Сагир и Робинс.

Задаван е въпрос на анкетираните сами да определят сексуалната си идентичност. Според К. Тарис 40 % от хомосексуалистите се оценяват под средната мъжественост (срещу 7 % от хетеросексуалните), докато 30 % се определят по-женствени от средното ниво (срещу 19 % от хетеросексуалните). Сагир и Робинс отбелязват, че 44 % от хомосексуалистите не се възприемат като напълно мъжествени (срещу 3 % от хетеросексуалните). Желанието на хомосексуалистите да са жени също се отчита от изследванията, но е важно да се уточни, както ще видим по-нататък, през кой етап от живота е изразено то. Бийбър отчита подобно желание в 40 % от хомосексуалистите (без да уточнява периода), между които едва 16 % са от женствен тип.

Тестовите за мъжественост-женственост, които статистически разграничават отношенията и поведението на двата пола в зависимост от социалното им съотнасяне, представляват по-обективен метод за изследване. Някои от тях вече са подлагани на критически анализ (виж Константинопол, 1973), но въпреки това си остават ценен инструмент за изследване. Досега са извършвани два вида тестове върху мъже и жени: едните отчитат мъжките и женските черти от биполярен и еднозначен тип, а другите приемат наличието на два независими един от друг плана, способни при съчетанието си да отчитат степента на андрогинност. При първия тест различен процент от хомосексуалните, но винаги по-висок от този на хетеросексуалните, показва висока степен на женственост: използвани са тестът на Търмън и Майлс (Търмън и Майлс, 1936; Уолкър, 1941; Хенри, 1948); скалата за мъжественост-женственост по MMPI, паралелно прилаган върху хомосексуалисти (Бъртън, 1947; Пантъм, 1960; Крипнър, 1964; Дийн и Ричардсон, 1964; Маношевич, 1971), както и различни други скали (Слейтър и Слейтър, 1947; Дарк и Гайл, 1948; Гог, 1952; Грижие, 1957; Берди, 1959; Розенберг и колектив, 1961). Сериозният анализ на резултатите ни позволява да си съставим една по-комплексна картина на изследваните феномени. Стринджер и Грижие (1976) съпоставят 45 хомосексуалисти на същия брой хетеросексуални мъже с помощта на така наречения Динамичен опис на личността. Хомосексуалистите имат по-високи резултати от хетеросексуалните по отношение на три скали за женственост (вкус към пасивност, чувствена топлина, стремеж към комфорт, нежност, нарцисизъм и женски интереси), но резултатите им са по-ниски по отношение на скалата за женския интерес към децата. В сравнение с хетеросексуалните резултатите им са по-ниски по отношение на скалите за мъжественост (респект към закона и реда, мотивация за довеждане докрай на нещата, вкус към откривателство и приключения, мъжки интереси, инициативност, самоувереност, решителност), но по-високи спрямо липсата на нагласа към условностите.

Хуберман (1979) подлага група хомосексуалисти на тест за установяване степента на андрогинност (Опис на Бем за сексуалната роля), при което констатира, че ако резултатите им по скалата за женственост са значително по-високи от тези на хетеросексуалните, то те запазват това си преимущество и по отношение на андрогинността. Този резултат потвърждава становището, че голям брой хомосексуалисти са способни да притежават някои женски и мъжки черти - нещо, което в двойна степен ги отличава от хетеросексуалните.

Фройнд и колектив (1974, 1977) се опитват да избягат от това разделение на мъжественост и женственост, като прилагат един тест за Женска сексуална идентичност единствено върху мъже (хетеросексуални, хомосексуални, транссексуални). Чрез три отделни теста те стигат до заключението, че ясно се оформят две групи: на хетеросексуалните и на транссексуалните. Хомосексуалистите се вметват между двете групи, като една част от тях се доближават до хетеросексуалните, а друга до

транссексуалните (около 1/3 от хомосексуалистите не се различават от хетеросексуалните).

Като цяло хомосексуалистите притежават повече женски черти, отколкото хетеросексуалните. По-конкретно те се различават от тях по някои женски черти, които притежават в по-висока степен, и по някои мъжки черти, които са по-слабо изразени. Общо може да се каже, че те са по-андрогинни от индивидите от двата пола, т.е. че притежават смесица от мъжки и женски черти. Очевидно някои хомосексуалисти демонстрират идентична сексуална роля с тази на хетеросексуалните, но те са малцинство. Накратко, в противовес на онова, което мнозина твърдят (Хукър, 1957; Симон и Ганьон, 1967), в много случаи хомосексуалистът не се отличава единствено по избора на своя сексуален обект, но и по някои от измеренията на личността му.

Само можем да съжаляваме за малкия брой на сравнителни изследвания върху сексуалната роля при лесбийките.

Според Кениън 29 % от лесбийките се чувстват женствени (срещу 96,7 % от хетеросексуалните жени), а проучването на организацията Les filles de Bilitis (1959) потвърждава, че 37,6 % от хомосексуалните жени се чувстват мъжествени. Анкетираният от Сагир и Робинс лесбийки се определят като мъжествени или неутрални в 58 % от случаите при 0 % при хетеросексуалните. В същото проучване 40 % от мъжете хомосексуалисти се идентифицират с мъжка или неутрална роля. Тези резултати се потвърждават от получените чрез класическите скали за мъжественост-женственост. При изследване върху 18 лесбийки Търмън и Майлс (1936) отбелязват, че мъжките черти (външен вид, интереси, личностни характеристики) при тях преобладават - заключение, потвърдено и от Хенри (1948). Грижие (1957) отбелязва, че по Динамичния опис лесбийките показват резултати, характерни за мъжете, но определя тези резултати като неадекватни, тъй като според него при жените не съществува връзка между мъжкия статут и интелектуалното и професионално равнище. Уилсън и Грийн (1971) подлагат 46 лесбийки на различни тестове, единият от които Калифорнийския психологически опис и установяват че резултатите им по скалата за женственост са по-ниски от тези при хетеросексуалните жени. Аделман (1977) съчетава две групи жени, едната от които се състои от 26 лесбийки (по този начин елиминира възможните грешки, изтъкнати от Грижие) и установява, че резултатите им по скалата за мъжественост MMP1 са по-високи от тези на хетеросексуалните, при което отбелязва, че лесбийките „в по-голяма степен от хетеросексуалните жени се отклоняват от стереотипното женско поведение“.

Глава II

ПСИХОЛОГИЯ НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

IV. Социосексуалната интеграция на хомосексуалните

Отношенията между хомосексуалните проявяват различни нива на стабилност.

Съществуват случайни партньори, при които сексуалният контакт е мимолетен, съпроводен е с минимум словесно общуване и е напълно лишен от емоционални чувства. Техните срещи се осъществяват на определени места, където взаимното разпознаване е незабавно и където хомосексуалните се отдават на това, което те наричат „улов“ (cruising). Според Сагир и Робинс 96 % от хомосексуалистите признават този тип контакти. В анкетите, визиращи единствено предходната година, Уестууд отчита 67 %, а Бел и Вайнберг - 84 %. Някои хомосексуалисти не отиват по-далеч от този тип контакти и връзките им се свеждат изключително до тях. Според Уестууд те съставляват 17 % от хомосексуалистите. Именно тях Бел и Уинберг поставят в категорията на функционалните и дисфункционалните, която според тях обхваща 27 % от хомосексуалистите. От своя страна фон Гийз вижда в тяхно лице „хомосексуалност без трайна обвързаност“ и твърди, че това е предпочитана форма на контакт за 10 % от хомосексуалните мъже. Подобно поведение е много по-рядко срещано при лесбийките и във всеки случай много по-дискретно. Според Бел и Вайнберг 17 % от тях са имали такива връзки през годината, предхождаща момента на анкетата, като процентът на функционалните и дисфункционалните лесбийки е 15. Възможно е този тип контакт да бъде подновяван с един и същ партньор, което ни отвежда към едно по-трайно отношение, макар и все още свободно от емоционално ангажиране, продължаващо обикновено между 4 и 12 месеца. Англезичните автори (Уестууд) го наричат „връзка“: 72 % от хомосексуалните мъже

според Сагир и Робинс потвърждават да са изживявали такава форма на контакт (срещу 72 % от хетеросексуалните, но 40 % от тях твърдят, че не са стигали до сексуален акт с приятелката си). Лесбийките показват подобен процент (72 %), докато при хетеросексуалните жени той спада на 37 %, от които 79 % не стигат до сексуален акт. Същите автори използват думата *affair*, за да квалифицират връзка с продължителност над една година, при която е налична емоционална обвързаност. Характерът на тези хомосексуални връзки, наречени от фон Гийз „формални“, става обект на многобройни коментари и на различни оценки. Повечето от тях предполагат съжителство. Оказва се особено деликатна задача да бъдат обединени статистиките, тъй като е необходимо да се съпостави броят на субектите от една и съща възрастова група, имали подобно съжителство, честотата, продължителността, както и процентът на онези, които изпитват желание за съжителство. Очевидно такъв анализ е силно затруднен, имайки предвид променливата форма на въпросите. Сагир и Робинс доказват, че вероятността за формална връзка и породеното от нея съжителство се увеличава с възрастта. 61 % от хомосексуалистите потвърждават, че са имали най-малко три такива връзки през живота си срещу 26 % от хетеросексуалните мъже. При жените броят им отива респективно на 93 % и 18 %. При анкетата, проведена от Ше-фър (1977), хомосексуалните мъже на средна възраст 27,5 години и лесбийките средно на 26,2 години, които в момента са изживявали неформална връзка, са съответно 60 % и 75 %, а при тази на Бел и Уинберг - 50 % и 75 %. Средната продължителност на този тип връзки е променлива. Сагир и Робинс намират, че не съществува друга разлика между половете, освен че при мъжете тенденцията е те да имат по-висока продължителност: между 15 и 19 години, 20 и 29 години, 30 години и повече процентът на връзките между хомосексуалните мъже, продължили четири и повече години, е съответно 9 %, 33 % и 43 %, като за лесбийките те са 13 %, 19 % и 30 %. Средната продължителност на една такава връзка е три години, но са отчитани както по-високи (Бел и Вайнберг посочват пет години; Лидикоут - шест години), така и по-ниски цифри (Армон - две години; Уестууд - две години и половина; фон Гийз - две години). Оценките за верността във връзките е обект на съществени разминавания: Уестууд посочва 33 % изневеряващи, фон Гийз - 67 %, а Шефър твърди, че изневярата е правило при мъжете (половината от тях вече са имали контакти с десет и повече партньора извън връзката) и че верността при лесбийките е 100 %. Тук можем да въведем две понятия: ролята на възрастта и разликата между два вида съжителства. Относно първото понятие Сагир и Робинс констатира, че ако мнозинството от хомосексуалистите изневеряват, то пропорцията им варира с възрастта, нараствайки от 25 % преди двадесетгодишна възраст до 75 % между двадесет и двадесет и пет години, за да намалее до 50 % над тази възраст. Обратно, при лесбийките верността преобладава независимо от възрастта, като процентите, изложени по-горе придобиват следните стойности: 12 %, 16 % и 36 %. Второто понятие е предложено от Бел и Вайнберг, които противопоставят затворените на отворените двойки. Ако вторите са еднакво разпространени както при мъжете, така и при жените (17 % и 18 %), то първите са по-често срещани при лесбийките: 28 % срещу 10 % при хомосексуалистите. Сами разбираме, че по отношение на отворените двойки, затворените се характеризират с по-висока степен на вярност. Всъщност верността и нейната противоположност ни отвеждат към два конституиращи елемента на любовния живот: чистия сексуален компонент, подлежащ на привикване и сантименталния компонент, който е по-траен и съдържа по-широк социален детерминизъм.

Така постепенно се прецизира едно понятие, за което ще открием и други доказателства: различията между хомосексуалните мъже и жени се дължат на факта, че първите се държат повече като мъже, а вторите - като жени, т.е. че и едните и другите не убягват от детерминизма, който разграничава двата пола. Имайки предвид биологичните му параметри, мъжът проявява склонност към многоженство, която се засилва от екологическите и културни фактори на западните общества.

Броят на партньорите при хомосексуалистите потвърждава тази хипотеза. Понякога той достига до невероятни цифри, но каква ли стойност бихме могли да отдадем на свидетелства по памет, когато въпросите се отнасят до прекалено дълги периоди? Сагир и Робинс установяват при хомосексуалните мъже на средна възраст 35 години, че 94 % от тях са имали над петнадесет партньора (при 21 % при хетеросексуалните). При лесбийките на средна възраст 31 години този процент спада на 15 (срещу 20 % при хетеросексуалните жени), но пък 30 % от тях са имали под четири партньорки срещу 60 % от хетеросексуалните жени. Бел и Вайнберг твърдят, че 47 % от хомосексуалните мъже са имали между 100 и 999 партньора, а 55 % от лесбийките - между една и девет партньорки.

Други автори проявяват по-голяма предпазливост и се задоволяват с въпроси относно броя на партньорите през последната година. Шефър намира за мъжете средно 16, а за жените - средно 1. Така се очертава една ясна тенденция: в низходящ ред според броя на партньорите хомосексуалистите се нареждат далеч пред хетеросексуалните мъже, следват лесбийките и накрая хетеросексуалните жени.

Честотата на сексуалните контакти поражда някои проблеми, когато Кинси, а след него и Уестууд установяват скромни резултати: според първия 6 % от хомосексуалистите надвишават средно 3,5 акта на седмица при 25 % от хетеросексуалните мъже; според втория 57 % имат от един до три акта на месец и 11 % - над 11 акта на месец (84 % от анкетирания са на възраст между 18 и 47 години). Преди време Уестууд обясни тези резултати със затрудненията на хомосексуалистите да си намират партньори. Подобно обяснение, поне по отношение на живеещите в градовете, днес би предизвикало усмивка и всъщност всички статистически данни сега ни дават една чувствително по-различна картина. Бел и Вайнберг намират, че 69 % от хомосексуалните мъже имат между един и седем акта седмично срещу 52 % при лесбийките, а Сагир и Робинс - че за първите средно сексуалните контакти са между 2,3 и 4 на седмица (като при 50 до 75 % от тях според възрастта те са и повече), а за вторите средната честота е 2,3 контакта седмично (при 50 % до 75 % от тях). Реферирайки се на предходната година, Шефър не установява разлика между половете: 8,3 акта седмично за хомосексуалистите и 8,7 акта за лесбийките.

Социосексуалната интеграция показва, че сексуалният опит е по-голям и по-разнообразен при хомосексуалните, отколкото при хетеросексуалните. Причините за това остават под въпрос: една по-свободна сексуалност, по-слабо подчинена на културните императиви и свързана с по-ниската степен на конформизъм при хомосексуалните; сексуални импулси, преминали в служба на различни мотивации; доминация, подчинение, провокация и пр.; превръщане на сексуалния акт в еквивалент на един процес на повторемост, изпълняващ ролята на евентуален компенсаторен механизъм; по-висок естествен интензитет на сексуалните механизми и пр. Любовното чувство и необходимостта от взаимна обвързаност изглежда са еднакво важни както при хомосексуалните, така и при хетеросексуалните. Не могат да се правят общи заключения от съпоставката между продължителността на връзките при едните и при другите, но все пак изглежда, че тя притежава еднаква стойност и за двата пола. Извън тази характеристика хомосексуалните мъже и жени изразяват силна тенденция към поведение, аналогично на това при хетеросексуалните, с тази разлика, че те се вписват в една количествено по-висока степен на сексуалност.

Глава II

ПСИХОЛОГИЯ НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

V. Бракът при хомосексуалните

Бихме могли да предположим, че когато е налице, бракът при хомосексуалните е израз на социосексуална интеграция. Това предположение е вярно в известна степен. Всъщност по всичко личи, че с малки изключения браковете, сключени от хомосексуалните мъже или жени, които напълно осъзнават своята нагласа, притежават същото значение, каквото и за хетеросексуалните. Тук по-скоро е налице опит за социална интеграция по пътя на официалното признание на една любовна връзка. Различните публикации в тази област показват, че процентът на обвързаните с брак е малко по-висок при лесбийките, но във всички случаи става въпрос за краткотрайни бракове в сравнение с тези при хетеросексуалните..

Процентът на женените хомосексуални мъже е около 20 % (Сагир и Робинс дават 18 %; Бел и Вайнберг - 20 %). Понякога резултатите са по-ниски (Маносевич, 1972 - 12 %; Уестууд - 8 %) и рядко по-високи (Хемфил и колектив, 1958 - 29 %), като около половината от тези хомосексуалисти имат деца. Разводът е често срещано явление: при Сагир и Робинс 15 % са разделени или разведени от общо 18 % осъществили брак. Трайността на брака при всички случаи остава по-ниска отколкото при хетеросексуалните двойки: 70 % продължават три или по-малко години, 30 % между три и пет години (Бел и Вайнберг). Бракът на хомосексуалист с лесбийка е изключение, като според Сагир и Робинс 83 % от запитаните изобщо отхвърлят такава възможност (според Уестууд 94 %). Осъзнатите мотиви за брак (особено изложени от онези, които вече са имали такъв) показват, че в него

се търси противодействие на хомосексуалността, която вече е довела до първите психически конфликти. Ранното сключване на брак (60 % под 25 годишна възраст според Сагир и Робинс) напълно съответства на тази хипотеза. Някои обръщат внимание върху натиска от страна на социалната среда: семейство, приятели и пр. От отговорите на анкетирания се вижда, че ролята на жената е особено подчертана като фактор, предразполагащ мъжа към брак. Разбира се този факт би могъл просто да отразява собствените нагласи на субекта, породени от една сексуална ориентация, която рядко бива споделена с бъдещата съпруга. В много редки случаи хомосексуалността е доверена на партньорката преди брака. Тук става въпрос за такива партньорки, които влизат в категорията на така наречения „трансхомосексуализъм“, изразяващ се в особен интерес към хомосексуалните от другия пол (Клеър и Тюли, 1989). От 100 анкетирани транссексуалисти, тези автори установяват 50 %, при които жените са мнозинство (три жени на двама мъже). Останалата част от групата, при която превес имат мъжете (двама мъже на една жена), демонстрира признаци на сексуални отклонения и психическо неравновесие. При жените, съзнателно встъпващи в брак с хомосексуалист, връзката може да се основава на силно съпричастие и идентификация на нивото на фантазиите. Често това са жени с хетеросексуални задръжки и подчертано инфантилна майчинска компонента, изпълващи поведението им със силно желание да „спасяват“ другите. Изключение са случаите, при които една жена спокойно приема хомосексуалността на бъдещия си съпруг за напълно съвместима с брачната връзка, разбира се, ако не става въпрос за брак по сметка. Тези клинични наблюдения се потвърждават от резултатите от анкета сред 18 жени, открили хомосексуалността на своите съпрузи по време на брака (Хейс и Самюелс, 1989).

Броят на встъпилите в брак лесбийки е чувствително по-висок от този на хомосексуалните мъже: 26 % според Сагир и Робинс; 35 % според Бел и Вайнберг; но 18 % според Кениън. Продължителността на тези бракове е кратка, но изглежда малко по-висока от тази при мъжете: според статистиката на Сагир и Робинс 58 % от лесбийките се разделят до четвъртата година от брака. От 26 % омъжени лесбийки, 23 % са прекратили брака си в момента на анкетата. Въпреки това Бел и Вайнберг намират, че продължителността на връзките при лесбийките е по-ниска от тази при мъжете: 19 % са продължили от три до пет години срещу 23 % при мъжете.

И при лесбийките възрастта за сключване на брак е близка до тази при хомосексуалните мъже. Любовното чувство също не е съзнателен мотив за брака: 95 % изтъкват социални причини срещу 12 % при хетеросексуалните жени. Съпругът бива описан като пасивен, безотговорен, слабо сексуален, и то в две трети от случаите (Сагир и Робинс). Въпреки това тези лесбийки признават да са стигали до оргазъм в брачните си сексуални отношения (42 % срещу 88 % при хетеросексуалните жени). Накрая 42 % от тях имат деца срещу 64 % от хетеросексуалните жени.

Глава II

ПСИХОЛОГИЯ НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

VI. Хомосексуалното развитие

Мнозина биха желали да си отговорят на въпроса: „Кога хората стават хомосексуални?“ Психическата еволюция се основава на понятията сексуална ориентация, сексуална роля и сексуална идентичност.

1. Първите прояви на сексуалната роля. Характеристиките на сексуалната роля в детството се определят чрез анкетиране на вече зрелите индивиди (ретроспективен метод) или чрез наблюдение на индивиди от детската им възраст (проспективен метод).

Ретроспективните наблюдения, съпоставящи хомосексуални и хетеросексуални показват, че при първите е налице значително по-голяма вероятност за наличието на инверсия в сексуалната роля по време на детството (Сагир и Робинс, 1973; Бел, Вайнберг и Хамерсмит, 1981; Грелерт и колектив, 1982; Хари, 1983; Уайтъм и Зент, 1984; Хокънбери и Белингъм, 1987). Тази инверсия в сексуалното поведение - която тестовите DSMIII и DSMIII R погрешно не разграничават от инверсията в сексуалната идентичност - е обект на отчитане и класифициране в различни скали. При момчетата например се откриват предпочитания да се обличат като момичета, да се кичат с бижута, да се гримират, да

играят на момичешки игри, да търсят компанията на момичета, да играят ролята на жената, да се усамотяват и пр. Подобни предпочитания могат да се проявят много рано - при две трети от момчетата, пряко наблюдавани от Грийн те съществуват още на четиригодишна възраст. Сагир и Робинс установяват такова поведение при 67 % от хомосексуалните срещу 3 % при хетеросексуалните мъже. Като сравнява 206 хомосексуални и 78 хетеросексуални мъже, Уайтъм намира 96 % при първите срещу 26 % при вторите. Той констатира, че колкото по-дълбоко е установена хомосексуалността според скалата на Кинси, толкова по-чести са изяви на сексуална инверсия в поведението на индивида по време на детството му. Този феномен е още по-изявен при транссексуалните, така че и в това отношение хомосексуалните стоят по средата между хетеросексуалните и транссексуалните (Пърсън и Овсей, 1974; Фрьонд и колектив, 1977).

Тези резултати, получени на базата на голям брой анкетиран лица (например Хари работи с 1400 хомосексуални) бяха подложени на най-различни критики (Рос, 1980; Мъри, 1984; Кариър, 1986). На много от тях беше отговорено (Зюгър, 1987; Бланшар, 1990), но тъй като те се основават на факти, получени чрез ретроспективния метод, което ги прави не съвсем убедителни, бихме могли да ги съпоставим с резултатите от проспективните изследвания (Бакуин, 1968; Мони и Русо, 1979; Зюгър, 1984; Грийн, 1985; Девънпорт, 1986). Зюгър провежда наблюдения над 55 момчета с женствено поведение от детството до тридесетгодишната им възраст: 35 от тях се оказват хомосексуални, 3 - хетеросексуални, 10 - сексуално неопределени и 7 отпадат от наблюденията, което прави между 73 и 93 % хомосексуални. Грийн проследява 44 деца с инверсия в сексуалната роля на възраст от три години и половина до 11 години: 30 от тях са хомосексуални или „бисексуално" ориентирани, т.е. 68 %.

Наличието при детето на инверсия в сексуалната роля е показателен индикатор за бъдеща хомосексуалност, без обаче да дава абсолютна сигурност, при все че този феномен се среща много по-рядко при хетеросексуалните. Някои учени отбелязват обаче (Зюгър, 1987), че елементите на инверсия в сексуалната роля при бъдещите хомосексуалисти са качествено различни от тези при бъдещите хетеросексуални. Досега се отчиташе единствено сексуалната ориентация в зряла възраст, но какво е положението със сексуалната роля на възрастния? Уайтъм (1977) е изненадан от факта, че в процеса на развитието инверсията в сексуалната ориентация изчезва, за да отстъпи място на мъжката сексуална роля. За да обясни този феномен, той въвежда термина „дефеминизация". Хари (1983) потвърждава този процес чрез изследването си върху 1556 хомосексуалисти, отчитайки, че две трети от децата, демонстрирали инверсия в сексуалната роля, я изгубват в зряла възраст. Когато става въпрос за роля, съществената в началото разлика между бъдещите хомосексуални и хетеросексуални постепенно намалява с възрастта. Обратно на това, късно придобитата женска сексуална роля от страна на някои хомосексуалисти е рядкост: ретроспективно 8 % от хомосексуалните на зряла възраст, при които е налична такава инверсия в сексуалната роля, потвърждават да са я притежавали още през детството си. Известно ни е от друга страна, че при много хомосексуалисти самоуважението е обратно пропорционално на степента на инверсия в сексуалната роля. Възможно е процесът на „дефеминизация" да е резултат от социалния натиск и обратно - не са изключение случаите, при които женската роля се проявява отново във връзка с различни събития: психотерапия, приобщаване към хомосексуално общество и пр. Накрая ще добавим и един факт, който е добре известен на хомосексуалните: поради определен тип реакции и поведение в процеса на сексуалното общуване, които нямат нищо общо със самата им сексуалност, някои хомосексуалисти биват определяни от партньорите си като „същински жени".

Според Браун (1957) колебанието в сексуалната роля продължава по-дълго време при момчетата, отколкото при момчетата. При първите е възможно „изборът" да е неустановен дори и в началото на пубертета. Американските психолози (Браун, Лин, Каган) намират, че социалният натиск за определянето на сексуалната роля е по-слаб по отношение на момичето. Те описват един синдром на засилена мъжка ориентация, характеризираща се с неприязън към обичайните за момчетата занимания и игри, предпочитание към компанията на момчета, известно дистанциране от майката и желание да се обличат като момчета. Докато 3 % от хетеросексуалните жени, анкетирани от Сагир и Робинс, си спомнят подобен синдром в детството си, такива спомени имат 70 % от лесбийките. Кей също открива този синдром в детството на лесбийките, който статистически ги разграничава от хетеросексуалните жени. Малка група от четири момичета с подобен синдром, наблюдавани от Грийн (1979), покрива цялата гама от

транссексуализъм (едно) до хетеросексуализъм (едно), преминавайки през хомосексуализма (две).

2. Сексуалната идентичност. Тя представлява съзнанието на субекта за принадлежността му към един от двата пола, като някои изследвания ни дават основание да заключим, че е налична още през втората година от живота на човек и се оформя общо становище, че предхожда установяването на сексуалната роля. Трудовете на Д. Браун от 1956 година доказаха, че далеч по-голям процент от момчетата във всички възрасти (от 55 до 75 %) желаят да сменят пола си, отколкото от момчетата (от 5 до 20 %). Според Бийбър 38 % от хомосексуалистите са имали желание да бъдат жени срещу 8 % от хетеросексуалните мъже. При Сагир и Робинс тези данни са респективно 27 % и 3 %, а при Търмън и Майлс - 30 % и 2,5 %. Най-големи различия сред анкетирания се откриват по отношение на идентификацията с майката: при Бийбър 16 % от хомосексуалистите желаят да се идентифицират с нея (срещу 1 при хетеросексуалните), а при Сагир и Робинс - съответно 68 % и 33 %. Подобно е и различието в идентификацията с бащата: 11 % в анкетата на Бийбър срещу 20 % при хетеросексуалните; 13 % срещу 66 % в тази на Сагир и Робинс.

При лесбийките (Сагир и Робинс) 63 % са изпитвали желание да бъдат момче срещу 7 % при хетеросексуалните. 77 % от лесбийките демонстрират идентификация с бащата срещу 15 % от хетеросексуалните жени. Що се отнася до идентификацията с майката, резултатите са съответно 23 % и 85 %.

3. Сексуалната ориентация. Констатираме, че хомосексуалните мъже се развиват значително по-рано от хетеросексуалните мъже, докато при лесбийките това е само тенденция. Независимо от това дали става въпрос за романтична привързаност, фантазии или възбуда, сексуалността на хомосексуалистите се събужда по-рано, отколкото тази на хетеросексуалните: при първите този процес започва далече преди четиринадесетата им година, докато при вторите - между 14 и 19 годишна възраст (Сагир и Робинс). Първият акт на хомосексуалистите с голяма вероятност протича с момче (около 80 % от случаите според Данекър и Райхе, 1974; Уайтъм, 1977). Първият контакт на хетеросексуалните мъже протича с жена при същия процент (Уайтъм). При повечето анкетиран над три четвърти от хомосексуалистите вече са имали най-малко един контакт на петнадесет години, докато на същата възраст контактът с жена е изключение за хетеросексуалните. Относно възрастта на първия сексуален контакт при хомосексуалните мъже данните са сходни: преди 16 години - 81 % (Уестууд); преди 15 години - 82 % (Сагир и Робинс); преди 14 години - 64 % (Бийбър). Единствен Гийз дава 47 % преди 16 години.

При лесбийките първите сексуални контакти са аналогични, но при тях връзката с по-възрастна жена е по-честа, а от друга страна изпитваните чувства са по-често романтични и десексуализирани. Хедблъм намира, че при 28 % от лесбийките първите сексуални фантазии възникват между шест и десетгодишна възраст, като тази цифра се увеличава на 42 % във възрастта между 11 и 15 години. За около половината от случаите първите хомосексуални контакти възникват между 15 и 19 годишна възраст (Кей; Кениън; Хедблъм; Сагир и Робинс; Шефър). Вероятността за контакт преди петнадесетата година е слаба: нито един случай при Кей, малко над 9 % при Сагир и Робинс, 10 % при Шефър. Изключение прави Хедблъм, който отбелязва 14 % преди тази възраст. По-конкретно Сагир и Робинс установяват, че преди четиринадесетата си година 9 % от лесбийките са се отдавали на взаимна мастурбация, докато при хомосексуалните мъже аналогични изживявания са имали 60 %. В голямото си мнозинство лесбийките осъществяват първия сексуален контакт на възраст около 20 години. Независимо от своята ориентация на 19 години жените преживяват първия си сексуален контакт с мъж в същата пропорция: 36 % (Сагир и Робинс). Съществува тенденция, според която сексуалното съзряване на лесбийките е по-ранно от това на хетеросексуалните жени (Сагир и Робинс, Гууд и Хабер). Разликата се проявява между 20 и 25 години - именно в тази възраст съществува най-малка вероятност лесбийките да имат хетеросексуален контакт. Накрая ще отбележим и това, че за разлика от хомосексуалните мъже, лесбийките имат сравнително голям шанс да осъществят първите си сексуални контакти с мъж: според Шефър в 55 % от случаите хетеросексуалният контакт е предшествал хомосексуалния.

4. Хомосексуалната идентификация. Осъзнаването на собствената хомосексуалност като признание на факта, че си „хомосексуален“, т.е. хомосексуалната идентификация, в

повечето случаи е завършък на серия от етапи. Откакто през 1971 година излезе трудът на Б. Данк, който първи се опита обективно да разбере генезиса на тази идентичност, мнозина учени се впуснаха да уточняват и разграничават различните етапи в еволюцията ѝ. Така сега могат да се посочат няколко показателни типа събития, определящи хода на хомосексуалната идентификация: 1/ осъзнаването на желанията към същия пол, на привличането от него; 2/ спорадични сексуални контакти с партньори от същия пол; 3/ осмисляне на думата „хомосексуалист“; 4/ поставянето под въпрос на собствената хетеросексуалност и подозрение в хомосексуалност; 5/ припознаване, самоидентифициране като хомосексуален; 7/ сексуално-сентиментална връзка с партньор от собствения пол; 8/ чести срещи с хомосексуалисти; 9/ интегриране към хомосексуалната субкултура или към хомосексуално общество; 10/ разкриване на собствената хомосексуалност пред партньори в хетеросексуална връзка; 11/ позитивно самовъзприемане на собствената хомосексуалност; 12/ възприемане на публичната квалификация за собствената хомосексуалност.

От различните изследвания върху хомосексуалността (Тройдън, 1977; Куудън и колектив, 1979; Тройдън и Гууд, 1980; Макдоналд, 1982) се оформя една обща схема на еволюцията ѝ, в която все пак са налични и някои изключения. След осъзнаването на желанията (12-13 години) възникват първите контакти с партньор от същия пол (13 години при Данк, т.е. по времето на първия етап). Значението на думата „хомосексуален“ се осмисля между 15 и 17 години, като същевременно бива поставена под въпрос и хетеросексуалността (Тройдън). Чувствата биват осъзнати като хомосексуални между 19 и 21 години и по същото време се припознава собствената хомосексуалност. След тази първа идентификация възниква и първата емоционална връзка (21-24 години). Сега хомосексуалността поема пътя на социалната си интеграция: контакти с хомосексуални приятели (19-23 години според Тройдън и Гууд), навлизане в хомосексуалната субкултура и накрая разкриване на сексуалната идентичност пред привилегировани хетеросексуални връзки (23-28 години). Последният етап на позитивно приемане и интегриране на хомосексуалната идентичност настъпва във възрастта между 24 и 29 години.

Тук възниква въпросът кои са факторите, които могат да доведат до хомосексуална идентификация, да я забавят или да я задържат. Данк намира, че изминават средно шест години от осъзнаването на желанието и идентификацията, но признава, че съществуват сериозни отклонения от този срок: при 7 % от анкетираните от Макдоналд тези две събития са протекли едновременно, докато при останалите срокът между тях е от 1 до 33 години. Първите контакти съвпадат по време с идентификацията едва при 10 % от анкетираните (Макдоналд), докато при 72 % я предхождат с 1 до 37 години, но пък при 18-20 % (Данк) идентификацията предхожда всякакъв сексуален контакт с партньор от същия пол. Първият емоционален контакт (Макдоналд) е свързан с идентификацията (22 %) или я предхожда (23 %). Напротив, при 55 % идентификацията го предхожда, и то с 1 до 25 години - последователност, която е представена от всички анкетирани от Тройдън, както и тези от Тройдън и Гууд, с интервал от 2 до 4 години според възрастта на анкетираните. Няма съмнение, че възприемането на хомосексуалната идентичност настъпва на един късен етап. Въпреки че 13 % от анкетираните от Макдоналд посочват, че то е настъпило едновременно с идентификацията, при голямото мнозинство (72 %) то настъпва след интервал от 1 до 29 години. Някои анкетирани (15 %) на възраст между 18 до 74 години, особено по-възрастните, не са достигнали до позитивна идентификация на хомосексуалността си. Те имат отрицателно отношение към хомосексуализма, по-трудно се разкриват пред другите, изпитват чувство за вина, срам и тревога. Така една част от хомосексуалистите запазва отрицателно отношение към идентичността си: според Сагир и Робинс те са 55 %, според Бел и Вайнберг - 51 %, но тези проценти са толкова по-високи, колкото анкетираният е по-млад. В изследванията на Сагир и Робинс 67 % от анкетираните под 25 годишна възраст заявяват, че желаят да бъдат избавени от своята хомосексуалност.

Констатираните различия показват, че детерминизмът, стоящ в основата на тази еволюция, не е съвсем строго фиксиран. Неоспорим е фактът, че интегрирането на хомосексуалиста изисква да встъпи в разрыв с очакванията на обществото и по-конкретно с тези на семейството. В наши дни социалната присъда над хомосексуалността не притежава някогашния абсолютен характер, което обяснява защо анкетираните млади хора преодоляват все по-бързо етапите на хомосексуалната идентификация. И сега като цяло реакцията на семейната среда си остава отрицателна (детето внезапно се превръща в „чужд човек“) и белязана от чувство за вина, тъй като родителите си въобразяват, че носят

отговорност за това. Общото мнение е, че тези реакции претърпяват развитие, преминавайки през няколко етапа, които могат да се оприличат с етапите при загуба на близък (виж Дьо Вин, 1984; Робинсън и колектив, 1989). Отначало се допуска, че са съществували известни подозрения (26 % според Робинсън и колектив). После се проявяват ефектите от шока с изблици на отчаяние, гняв, чувство на вина, отричане (Робинсън и колектив определят следния ред: шок, отрицание, вина, гняв). Следва необходимостта от адаптация: синът трябва да се промени, трябва да се запази тайната. Постепенно идва примирението: нещата са непоправими, всякакви надежди са безпочвени, позорът трябва да се понесе. Тази адаптация може да доведе до интегриране на детето в семейството, при което то получава нова роля, свързана с нови отношения. Естествено в някой от етапите може да се появи фиксация, която е възможно да продължи до две години, но Робинсън и колектив намират, че в 97 % от случаите родителите достигат до последния стадий - резултат, който следва да бъде възприеман като съдържащ множество нюанси, тъй като едва 2 % от родителите са щастливи от хомосексуалността на сина им.

Сега по-лесно можем да разберем защо позитивното приемане на идентичността е бавен процес, изискващ според израза на Данк когнитивна промяна и защо съществува не малък брой хомосексуални мъже, поддържащи дори и емоционални контакти с партньори от своя пол, които при все това не могат да се възприемат като хомосексуалисти. Данк твърди, че 50 % от тези мъже в крайна сметка успяват да възприемат положително своята идентичност и да се интегрират в хомосексуалната субкултура, като 16 % от тях са успели да направят това чрез книгите. При тях остава едно личностно противоречие, подобно на това, което срещаме при женените хомосексуалисти, така че години наред един индивид може да бъде скрит хомосексуалист (the closed queen). Съществуват някои изследвания, посветени на хомосексуалните жени (Кронин, 1974; Шефър, 1976; Софи, 1985; Чапман и Бренок, 1987). Кронин намира, че минават 15 години между появата на първите желания (15-19 години) и хомосексуалната идентификация. Тя особено набляга върху една особеност, налична в три четвърти от случаите. Всичко започва с романтично увлечение по близка приятелка, стигащо до ласки, но без сексуални пориви. Именно при тези обстоятелства постепенно възниква „романтично отклонение“, т.е. автентично сексуална връзка, която в крайна сметка води до осъзнаване на собствената хомосексуалност. Шефър потвърждава този тип развой и отбелязва липсата на онази роля, която изпълнява субкултурата. Моделът тук остава сходен на този при жените, но в наши дни са възможни някои варианти, отвеждащи ни към схемата, валидна за мъжете. Идентификацията при жените е по-късна, отколкото при мъжете, но за сметка на това позитивната им интеграция е по-често срещана: само 30 % от тях в изследването на Сагир и Робинс и 36 % в това на Бел и Вайнберг изразяват негативно отношение към хомосексуалността си.

Глава II

ПСИХОЛОГИЯ НА ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

VII. Връзките между различните психологически параметри

Съпоставянето на някои психологически фактори може да представи в интересни ракурси организацията на хомосексуалната личност. Именно по този начин бяха направени опити да се установят евентуалните зависимости между типа хомосексуални техники, сексуалната роля, сексуалната ориентация, идентификацията на субекта и на партньора му, сексуалната активност, ранното съзряване и наличието на инверсионен синдром през детството.

Променливата величина, която най-често се взема като отправна точка, е предпочитаното поведение според дихотомията активност-пасивност или в по-ново време-проникващ-проникван. Известно е, че съществува голям брой хомосексуалисти, които често променят сексуалното си поведение, и то най-вече в периода на юношеството. По отношение на онези, които изразяват явно предпочитание към един от двата типа поведение, Уортис (1940), Уест (1955) и Хуукър (1965) отхвърлят всякаква връзка с определена сексуална роля. Според Търмън и Майлс обаче от 123 хомосексуалиста 77 пасивни отговарят на теста мъжественост-женственост като жени и 46 активни - като мъже. Холмон и Уайнокур (1965) отбелязват, че женствените хомосексуалисти обикновено са пасивни през юношеството и зрялата си възраст. От своя страна Сагир и Робинс смятат, че при проникваните съществува тенденция (но не и показателна разлика!) по-

често от проникващите да се чувстват като жени или неутрални (40 % от проникваните се идентифицират с мъжа срещу 88 % от проникващите). Холмон и Уайнокур твърдят, че 75 % от женствените хомосексуалисти са се обличали в женски дрехи по един или друг повод, но никой от другите. От резултатите на Сагир и Робинс е видно, че 92 % от проникваните в детството си са се идентифицирали с майката срещу 44 % от проникващите. Бийбър среща подчинението на сина спрямо бащата при 31 % от изключително проникващите и при 77 % при изключително проникваните. Според същия автор търсеният партньор от проникваните в 85 % от случаите е мъжествен, докато това се отнася за 66 % от проникващите. Още по-показателен е фактът, че 88 % от изключително проникваните идентифицират партньора си като мъж срещу 50 % от проникващите. Нещо повече, първите никога не идентифицират партньора си като жена, докато това се случва на 38 % от проникващите.

Фройнд и колектив (1974) обръщат внимание върху високата степен на женственост при хомосексуалистите, възбуждащи се от зрели партньори за разлика от тези, които предпочитат момчета (хетеросексуалните педофили се вписват в категорията на андрофилите). Разбира се съществуват андрофили с ниска и педофили с висока степен на женственост, но и в двата случая те са малобройни. Според Холмон и Уайнокур женствените хомосексуалисти сексуално се развиват по-рано от останалите и по-рано осъзнават собствената си хомосексуалност. В съответствие с изложените по-горе концепции можем да заключим, че в този случай по-утвърдената сексуална идентичност се наслаждава към избора на обект. Женствените хомосексуалисти имат по-чести контакти и при тях по-често се срещат социопатични черти. От друга страна Бийбър, Сагир и Робинс отбелязват лека тенденция при проникваните към проява на психопатологични признаци. Подобна констатация съответства на клиничните наблюдения и навежда към идеята за теория, при която систематичните различия бързо биха се проявили, но същевременно към нея следва да пристъпваме с особена предпазливост. Холмон и Уайнокур твърдят, че женственият синдром в детството е по-често срещан при женствените хомосексуалисти, но за Сагир и Робинс тази разлика не достига показателно равнище (78% срещу 44 %).

Накратко казано, ако „женственият и пасивен хомосексуалист“ (П. Милър, 1958) съответства на една обективна реалност, то по отношение на пълното съответствие между поведение и свързаните с него черти той е по-скоро крайност. За сметка на това съществува тенденция в мъжката хомосексуалност, достигаща почти до границите на показателното равнище, за групиране на някои променливи величини. Бийбър намира, че между изключително проникващите и изключително проникваните съществуват сравнително ориентирани структури: вторите са по-силно подчинени на бащата и се страхуват повече от него, те са близки с майката, мастурбацията поражда у тях чувство на вина, сексуалната възбуда ги изпълва с тревога и по-често изпитват проблеми с ерекцията.

Накрая ще отбележим и това, че Бийбър открива почти същия брой „бисексуални“ при проникваните, както и при проникващите (9 от 33 срещу 10 от 38).

Контрастът между сексуалните структури се засилва и от културните фактори. Кариър (1977) доказва, че в някои култури, където съществува подчертано разграничение между мъжката и женската роля, хомосексуалистите в най-пълна степен олицетворяват това различие. Такова е положението в страни като Мексико, Бразилия, Турция и Гърция, както и при бедните класи в САЩ. Там проникваните по-пълно възприемат ролята на жена заедно с чувството за малоценност, докато проникващите с гордост отстояват мъжките си качества. При мексиканските хомосексуалисти например почти всички прониквани практикуват содомия, възприемат се като жени и не поддържат почти никакви хетеросексуални контакти. Те отрано биват разпознати като такива от майката и контактите им са по-често със зрели мъже, отколкото при другите хомосексуалисти. Показателен е фактът, че нито Сагир и Робинс, нито Бел и Вайнберг не установяват в хомосексуалните двойки строго разделение на мъжка и женска роля.

И в този случай ни липсват аналогични данни относно лесбийките. Сагир и Робинс ги разделят на „проникващи“ и „прониквани“ по отношение на кунилингуса, чиято установеност на ролите, както е известно, особено нараства с възрастта (между 20 и 29 години 70 % го практикуват взаимно, между 30 и 39 години - 67 %, след тази възраст - 56 %). Изглежда „проникващите“ по-често проявяват мъжки синдром през детството (3/4 срещу 1/2), както и по-рядко се идентифицират като жени (9 % срещу 75 %).

ФАКТОРИ, ПОРАЖДАЩИ ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

Въпросът за факторите, отговорни за хомосексуалността, изисква някои предварителни забележки. Преди всичко тук, както и другаде, би било особено рисковано противопоставянето на биологическото и социалното нива на научно изследване. Това противопоставяне произтича от абсолютизирането на предварително изолирани от наблюдението параметри, които често са в реципрочни връзки на взаимна причинност, способни са да се задействат в различни моменти от процеса и да подготвят, дори да предизвикат действието на други фактори. От друга страна тук става въпрос за „параметри“, а не за „причини“, които биха носили цялата тежест на породените от тях следствия. Освен това хомосексуалността е хетерогенно явление, което не винаги и не във всяко отношение бива детерминирано по един и същи начин. Накрая ще отбележим и това, че, както вече беше изтъкнато, хомосексуалността не може да бъде разбрана извън биологичните, психичните и социологическите рамки на общата сексуалност.

I. Семейната среда

1. Семейните отношения. Някои фактори са свързани със семейната среда. Първите от тях водят към формите на общуване и отношенията между членовете на семейството. Тук става въпрос за психологическото равновесие в семейния климат, за отношенията на родителите към децата, както и за тези между самите деца.

Проблемите в семейната среда често се представят като фактор, свързан с хомосексуалността. Според Мартенсен-Ларсън (1957) броят на хомосексуалните, изгубили баща си преди петнадесетгодишна възраст, е четири пъти по-голям от този на хетеросексуалните. Уестууд (1960) твърди, че 13 % от хомосексуалните са изгубили баща си и 6 % майка си преди дванадесетгодишна възраст, но данните му губят всякакъв смисъл поради липсата на съпоставка с контролна група. Сагир и Робинс отбелязват загубата преди петнадесетгодишна възраст на майката, бащата или и двамата поради смърт или развод при 35 % от хомосексуалистите и 46 % от лесбийките, като при хетеросексуалните този процент е съответно 12 % и 7 %. При лесбийките най-често причина за нагласата им е разводът на родителите. Същите автори описват семейната атмосфера като изпълнена с чести свади, насилия, алкохолизъм. Подобен феномен е наличен при 52 % от хомосексуалистите и 44 % от лесбийките срещу едва 17 % от хетеросексуалните. Според Уестууд 40 % от хомосексуалистите определят отношенията между родителите им като твърде лоши. Кениън установява, че 23 % от лесбийките са дъщери на разделени или разведени родители срещу 5 % от хетеросексуалните жени, а от друга страна 46 % от първите намират, че родителите им са били щастливи по време на брака срещу 84 % от вторите.

Така можем да кажем, че макар и заключенията на Хенри (1937), Джонас (1944) и Алън (1949) да са намерили потвърждение, те все пак не ни позволяват да схванем механизма, чрез който става преходът от този семеен модел към хомосексуалността.

Запитани за отношението им към родителите, хомосексуалните мъже изразяват предпочитание към майката: при Джонас (1944) 72 % предпочитат майката и 1,66 % - бащата. Лидикоут (1956) дава 56 % отговори в полза на майката и 2 % в полза на бащата. Уестууд намира, че 78 % от анкетираните поддържат добри отношения с майката и 33 % с бащата. Според Сагир и Робинс 82 % от хомосексуалистите не поддържат задоволителни отношения с бащата срещу 18 % от хетеросексуалните мъже. Бийбър смята, че 66 % от хомосексуалистите са изключително зависими от майката срещу 42 % от хетеросексуалните. Същата зависимост от бащата се среща при 7,52 % от хомосексуалистите срещу 18,75 % от хетеросексуалните. По отношение на бащата при хомосексуалистите доминират омразата (59,4 % срещу 37 % от хетеросексуалните) и страхът (66 % срещу 54 %) - между тези две чувства съществува силна зависимост.

За отношението на лесбийките към майката съдим от проучванията на Кениън и Сагир и Робинс, които са особено прецизни. Очевидно тук става въпрос за отношения, които са значително по-бедни на емоции отколкото при хомосексуалистите: 21 % срещу 0,8 % при контролната група - процент, който в извадката на Сагир и Робинс преминава съответно в 77 % и 15 %. Въпреки това Кей и колектив не установяват разлика между групата на лесбийките и тази на останалите жени. Отрицателното отношение към бащата е очевидно:

при Кей, както и при Бене (1965), основните чувства, които го съпровождат, са страхът и враждебността. Според Кениън 30 % от лесбийките определят връзката с бащата като бедна на емоции срещу 8 % от хетеросексуалните жени. Изглежда Сагир и Робинс поддържат противоположното становище, без обаче да дават основания в подкрепа на своята теза.

Тази специфика на емоционалните нагласи ни кара да си зададем въпроса от какво естество са отношенията между субекта и родителите и, разбира се, да се опитаме да си представим последните според начина, по който ги характеризират децата им. По традиция психоанализата поставя ударението върху особения тип семейни отношения, съпътстващи появата на хомосексуалността: обсебваща с присъствието си майка, стояща прекалено близко до детето на фона на един дистанциран, хладен и безучастен баща. С учудваща наивност, изразяваща абсолютното значение, което някои учени отдават на семейната среда, отношенията в нея биват схващани като преки и изключителни последици от личността на родителите. В своето произведение за Леонардо да Винчи, Фройд охарактеризира по следния начин връзката на хомосексуалистите със семейството им: „...твърде интензивна еротична привързаност към някакво лице от женски пол, по правило майката, привързаност породена и благоприятствана от прекомерната нежност на самата майка, освен това подкрепена от отдръпването на бащата в живота на детето.“** Тази обща схема, потвърдена от Стекел, Ференци, Фенихел и много други наблюдатели, някои от които дори и извън сферата на психоанализата, като например Търмън и Майлс (1930), получава най-отчетлива форма при Бийбър, който концептуализира природата на тези отношения с термина „специфична триъгълна схема“: „Класическата триъгълна хомосексуална схема е тази, при която майката е властна и натрапчива натура, особено привързана към детето, проявява агресия и явно подценява съпруга, който от своя страна е безучастен към сина си, и то по един подчертано враждебен начин... При тази схема съществува доста голяма опасност едно такова момче, подложено на този вид родителски отношения, да се превърне в хомосексуалист или да развие сериозни проблеми от подобен характер“ (Бийбър).

В съответствие с този модел Бийбър намира, че 69 % от хомосексуалистите имат такъв тип майки (срещу 32 % от хетеросексуалните мъже). 73 % от тях ги описват като обаятелни, мнозинството от тях (77 %) - потискащи мъжествеността им. При същата анкета бащите са описани като безучастни спрямо синовете си - 74,52 % срещу 54 % при хетеросексуалните, към което би могла да се добави и враждебността им в 78,47 % от случаите. Тази двустранна връзка между родителите и детето не се схожда напълно с отношението на господство и подчинение между самите родители. Данните показват, че в семействата на хомосексуалисти бащата доминира в 34,9 % от случаите срещу 41 % в тези на хетеросексуални, а майката - в 54,71 % срещу 54 %. Схемата на Бийбър, при която майката доминира и подценява бащата, се среща в 43,39 % от семействата на хомосексуалисти срещу 32 % от тези на хетеросексуалните - разлика, която е незначителна в сравнение с тази от изследването на Сагир и Робинс: при хомосексуалистите бащата доминира в 40 % от случаите, а майката в 58 % (при хетеросексуалните респективно 71 % и 20 %).

Въз основа на резултатите от тестовете този класически модел е подложен на многобройни критики.

Преди всичко, когато се изследват групи от индивиди, които не проявяват психопатологически симптоми (Грийнблат, 1966; Зигелман, 1974), не се установяват различия в отношенията между семействата на хомосексуалните и тези на хетеросексуалните. Жалко е, че Ийвънс (1969), който потвърждава заключенията на Бийбър, не е елиминирал този параметър от изследванията си."

Освен това се установява, че противопоставянето между образа на бащата и този на майката не е налично при всички хомосексуалисти (Улмън, 1959; Зигелман, 1974), тъй като и двата могат да бъдат еднакво отрицателни.

Накрая ще отбележим и това, че много автори не само разглеждат с предимство ролята на бащата пред тази на майката (Лидикоут, 1956; Милър, 1958; Уестууд, 1960; О'Конър, 1964; Пайтич, 1964; Сагир и Робинс, 1973; Зигелман, 1974), но и намират, че в много случаи не майката е тази, която стои в основата на разграничението между хомосексуалността и хетеросексуалността, а бащата (Аперсън и Макадуу, 1968; Бене, 1965; Зигелман, 1974). Според Бене хомосексуалистите по-често от хетеросексуалните обрисуват бащата в отрицателна светлина, но тази разлика не се отнася до образа на майката като жена със свръхгрижовно и натрапчиво присъствие. Резултатите от

изследванията на Сагир и Робинс показват, че хомосексуалистите имат отрицателна представа за бащата (безучастен, незаинтересован от сина си, склонен да го подценява): 84 % срещу 18 % при хетеросексуалните. Обратно, ако наистина се установява, че при хомосексуалистите по-често срещаме обсебващия тип майка, то това не е характерно за мнозинството от тях: 41 % срещу 23 % при хетеросексуалните. Зигелман съпоставя хетеросексуални с хомосексуални мъже, проявяващи слаба степен на женственост, при което установява, че последните се отличават от първите по образа на бащата, който от една страна е по-хладен и безучастен, а от друга - по-критичен и враждебен, но що се отнася до образа на майката не откриват никакви различия между едните и другите.

Триъгълната схема е приложима само по отношение на мъжката хомосексуалност. Кей смята, че съществуват седем пункта, които отличават лесбийките от хетеросексуалните жени - факт, който го навежда на мисълта да приложи спрямо бащата типа отношения, характеризиращи при хомосексуалните мъже връзката им с майката. Бащата е изключително обсебващ тип, който елиминира майката и семейните приятели от двата пола, притежава пуритански възгледи и потиска у дъщеря си всички белези на женственост. Бене (1965) съпоставя 37 лесбийки с 80 хетеросексуални жени, при което стига до заключение, че първите проявяват боязън и враждебност към един слаб и лишен от авторитет баща. Странно е, че Сагир и Робинс остават изключително дискретни спрямо образа на двамата родители в преценката на лесбийките, като се задоволяват да отбележат, че 53 % от тях представят майката като силната фигура в семейството срещу 27 % при хетеросексуалните жени.

Наред с тези резултати, получени чрез ретроспективния метод и следователно допускащи висока степен на субективност, налице са и преки наблюдения, които ни предразполагат към по-голяма предпазливост спрямо определящата роля на семейната среда.

Дори и да проявява някои особености, семейният профил на хомосексуалните деца определено не подхожда на всички случаи без изключение и не говори в полза на елементарния детерминизъм. Някои резултати са особено смущаващи и поставят под въпрос догмата за всемогъществото на етиологията по отношение на семейната среда: Зюгер (1978, 1980) наблюдава семействата на 25 женствени момчета и ги сравнява с контролна група, при което не установява никакви показателни различия. Грийн (1978), който изследва 37 деца, отглеждани от майка лесбийка или транссексуален родител (мъж или жена), установява, че при 36 от тях сексуалната роля отговаря на биологичния им пол (при 13 от тях на достатъчна възраст, за да бъде отчитана сексуална възбуда, всичките са хетеросексуални).

В крайна сметка остава и възможността да погледнем на отношенията в семейната среда и като реакция спрямо детето, а не само (както по традиция е прието) като на предопределящи сексуалността му фактори. Днес сме в състояние по един по-категоричен начин да заявим, че не хомосексуалността (говорим при мъжа) е в зависимост от параметрите на семейната среда, а инверсията на сексуалната роля в детството, като на всичко отгоре изглежда, че става въпрос по-скоро за реакция от културно естество. В три изследвания, съпоставящи различни групи от хомосексуалисти и хетеросексуални, Фройнд и Бланшар (1983) доказват, че най-вече онези хомосексуалисти, в чието детство е била налична инверсия на сексуалната роля, определят като лоша връзката с бащата. Установяваме също така, че тези два променливи параметъра с положителност са свързани, т.е., че колкото по-значителна е инверсията в ролята, толкова по-отрицателни са отношенията с бащата. Трудът на Уайтмън и Зент (1984) ни дава възможност да отидем и по-далече. Съпоставяйки хомосексуалисти и хетеросексуални от четири страни (САЩ, Бразилия, Гватемала и Филипините), те заключават, че не съществува обща зависимост между семейните фактори, традиционно свързвани с хомосексуалността и инверсията в сексуалната роля на детето. Единствено в САЩ се открива такъв тип връзка. Оттук можем да заключим, че в случая става въпрос за зависимост от културен характер, проявяваща се в онази от четирите страни, където хомосексуалността поражда най-много отрицателни реакции.

Тези факти подкрепят идеята на Ийвънс (1968), който, основавайки се върху заключенията на Бийбър, преобръща реда в действието на факторите, свързани с хомосексуалността. Всъщност такова е и мнението на Хиршфелд и Зюгър, изказано в един техен труд още през 1980 година.

2. Формални характеристики на семейството. Съществуват семейни характеристики, които се свързват с хомосексуалността. Четири от тях заслужават по-особено внимание: поредността на раждане, възрастта на майката, броя на децата в семейството и половата им принадлежност.

На базата на статистика върху 454 хомосексуални от двата пола Слейтър (1962) стига до заключение, че по-често те са най-малките, деца на по-напреднали във възрастта майки: 30,3 години при лесбийките и 31,3 години при хомосексуалистите срещу нормална средна възраст от 27 години. Аб и Моран (1969) потвърждават това заключение, но Кениън (1968) не намира разлика при лесбийките. Сагир и Робинс не установяват при нито един от двата пола някаква зависимост от възрастта на майката, нито от поредността на раждането. Броят на децата в семейството на хомосексуалните изглежда също представлява особен интерес. Тео Ланг (1940) прави проучване върху броя на децата в семействата на 1015 хомосексуалисти и обръща внимание върху наличието на повече братя, отколкото сестри: 121,1 момчета на 100 момичета, докато в контролната група съотношението е 106 на 100. Този резултат е оспорен от Даркс (1948) в изследване върху 100 затворника, но пък е потвърден от Калман (1952) и от Сагир и Робинс при изследванията им върху хомосексуални от двата пола. Следва да уточним, че наличието на по-малко братя се установява най-вече при онези хомосексуалисти, които в детството си са проявили синдром на инверсия в сексуалната роля. Отначало този факт беше интерпретиран според теорията на биолога Голдшмит (1916): като генотип хомосексуалистите са жени, частично проявили се като мъже на фенотипно ниво, така че раждането на хомосексуален мъж следва да се смята като раждане на жена, което би възстановило баланса на съотношението. Остава обаче същият феномен да бъде обяснен и при лесбийките. Все по-често при хомосексуалните се открива нормален хромозомен и хроматинов пол. Хипотезата на Мони (1970), според която по-големият брой на братята спомага за развитието на женска роля, не само е лишена от теоретична основа, но е и несъвместима с наличието на лесбийки с по няколко братя. И накрая, за да завършим, ще отбележим, че според Сагир и Робинс хомосексуалните от двата пола по-често се оказват единствени деца, отколкото хетеросексуалните.

** - Фройд, Един спомен от детството на Леонардо, превод Никола Георгиев, Български художник, София, 1991.

Глава III

ФАКТОРИ, ПОРАЖДАЩИ ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

II. Разпределението на хомосексуалността в семействата: проблемът за наследствеността

Известно е, че наличието на хомосексуален в едно семейство увеличава вероятността в него да се появи и друг. Първата статистика в това отношение е направена от Хенри (1941) и е последвана от други. Ограничавайки кръга до братята и сестрите, Пийар и Вайнрих (1986) констатира, че за един хетеросексуален шансът да се открие хомосексуалист сред братята му е 4 %, докато за един хомосексуалист той е 22 %. При една лесбийка съществуват 25 % вероятност да има хомосексуална сестра, докато тази вероятност пада на 11 % за хетеросексуалните жени (Пийар, 1990). При един хомосексуалист съществува от 12 до 25 % вероятност да има сестра лесбийка (според избраните критерии) срещу от 2 до 14 % за хетеросексуалните (Бейли и Бенишей, 1993).

Правени са изследвания върху семейства на близнаци, за да се установи процентът на съвпадение в хомосексуалността. Първото изследване, проведено от Калман (1952), дава 100 % съвпадение при 40 еднояйчни близнаци и 15 % при 26 двужайчни. Впоследствие Калман частично ревизира тези данни, но други изследвания систематично предоставят по-висок процент на съвпадение при еднояйчните близнаци от мъжки пол в сравнение с този при двужайчните: 40 % срещу 14 % при Хестън и Шилдс (1968); 52 % срещу 22 % при Бейли и Пийар (1991) (11 % при осиновените и 9,2 % при природените братя); при Кинг и Макдоналд (1992) двете групи се доближават - 10 % и 8 %, но отиват съответно на 25 % и 12 %, ако имаме предвид и бисексуалните. При жените процентът на съвпадение е установен на 48 % и 16 % от Бейли и колектив (1993) (а при осиновените той отива на 6 %).

Тези резултати, чиято валидност все още се дискутира, не ни позволява да потвърдим значението на наследствеността по един неоспорим начин, а по-скоро само да я предполагаме. Необходимо е да разполагаме с наблюдения върху достатъчен брой близнаци, израснали разделени (засега са изследвани само шест такива двойки от Екерт и колектив, 1986). Познанията ни по въпроса могат да направят крачка напред с прякото генетично проучване, направено от Хамер и колектив (1993). От 40 двойки братя, проявяващи изключителна или преобладаваща хомосексуалност, 33 от тях, т.е. 64 % притежават една и съща комбинация от пет генетични маркера, разположени на хромозома X, произхождаща от майката (на X q 28), където се намират неколкостотин гени. Ако се потвърди, този резултат ще докаже, че съществува генетично детерминирана хомосексуалност.

Глава III

ФАКТОРИ, ПОРАЖДАЩИ ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

III. Хомосексуалните конструкции

Магнус Хиршфелд, пионер от началото на века в научното изследване на хомосексуалността, твърди в произведението си *Der urnische Mensch* (1903), че между 1500 хомосексуалисти не е намерил нито един, който да не се различава от нормалния мъж във физическо и умствено отношение. Впоследствие той променя това свое убеждение, но възможността за наличието на особен биотип при хомосексуалните от двата пола не престава да занимава учените. Конструкцията, дефинирана от определени морфологически параметри, в голяма степен се приписва на биологични фактори от наследствен или ненаследствен характер, опосредствани от хормонални процеси, но очевидно е възможно на свой ред и тя да включва и реакции от страна на средата и самия индивид, които са функции на био-социологическия контекст.

Хенри (1948), който изследва група от 40 хомосексуалисти и 40 лесбийки, обръща внимание на няколко факта. Преди всичко, вземайки за критерий междураменното разстояние (биакромиален диаметър) и ширината на таза (разстоянието между илиачните кости), той установява, че хомосексуалните от двата пола в сравнение с хетеросексуалните имат по-широки рамене и по-тесен таз от нормалното, т.е. морфологията им е от ювенилен биотип. Второто нещо е, че благодарение на вътрешната пелвиметрия той определя един индекс, наречен индекс на Бел (или O/K), който при жените като цяло е най-малко 89, а при мъжете - 104 и повече. Между 89 и 104 се вместиат типовете таз с мъжки и женски елементи. При 44 % от лесбийките този индекс е над 89, като за 41 % от тях е между 89 и 104, докато подобни параметри се откриват при 20 % от групата на хетеросексуалните жени, което означава, че първите имат по-мъжки таз от вторите. При хомосексуалните мъже 48 % имат таз под 104 (31 % между 89 и 104 и 17 % под 89). Според друга класификация, също отчитаща структурата на таза (Колдуел, Молой, Д'Езопо), 47 % от хомосексуалистите и 77 % от лесбийките са от смесен тип, като при 51 % от първите тазът е андроиден и при 14,5 % от вторите - гиноиден.

Шлегел (1962) потвърждава наличието на „биологични основи в конструкцията на хомосексуалните“. Той определя напречния диаметър на таза (разстоянието между исхиаичните израстъци, измерено непосредствено върху тялото на индивида) при хетеросексуалните и установява, че при мъжете (андроморфен тип) той варира между 6,5 см и 9 см при средна стойност от 8,5 см, а при жените между 11,5 см и 14,5 см при средна стойност от 12 (гинекоморфен тип). Средния диаметър на таза, измерен при 150 хомосексуалисти, се установява около 9,5 см, което представлява показателна разлика с размерите при хетеросексуалните мъже. И в този случай въпросният параметър поставя хомосексуалиста между двата пола или го свежда до един смесен тип. Шлегел дори твърди, че е достигнал до съотношение от 0,43 между диаметъра на таза и „пасивната“ роля на индивида - връзка, по която Хенри не се произнася. Ийвънс (1973) сравнява 44 хомосексуалисти и 111 хетеросексуални мъже, при което намира шест показателни различия: хомосексуалистите са с по-малко тегло, подкожната им мазнина е по-малко, имат по-слабо развита мускулатура, линейността им - дефинирана от съотношението между ръста и кубичния корен на теглото - е по-висока и съотношението между ширината на раменете и на таза е в полза на таза. От сравнението между 123 лесбийки и контролна група от хетеросексуални жени, Кениън (1968) доказва, че първите са по-ниски на ръст и

имат по-малък ханш и бюст. Същият обаче при друго изследване открива разлика единствено в ръста. Айзингер и колектив (1972) откриват само незначителни различия между лесбийките и хетеросексуалните жени, от което заключават, че не съществува физическа специфика при хомосексуалните жени. Отрицателни резултати получават и Грифитс и колектив (1974), което ги води до заключение, че „не съществува лесбийска физика“ освен факта, че тези жени често изглеждат по-възрастни, отколкото са в действителност. Пъркинс обаче (1981), който изследва 241 лесбийки, разпределени в седем категории - от доминиращия мъжки тип характер до пасивния женски характер, посочва показателни морфологични различия между тях и хетеросексуалните жени, отнасящи се до ширината на ханша (по-тесен), обиколката на ръцете и краката (по-голяма), подкожната мазнина (по-малко) и мускулатурата (по-развита). Особен интерес в това изследване представлява фактът, че тези различия се увеличават при прехода от групата на пасивния към тази на доминантния тип.

Липсата на специфична конструкция на хомосексуалните мъже се потвърждава и от трудовете на Уортис (1937), Дьо Декур (1954) и Хемфил (1958). Копен (1959) достига до едно особено заключение: резултатите от показателя на Танер за андрогинност (три пъти биакромиалния диаметър върху илиачния диаметър) се оказват идентични при една група от хомосексуалисти и една група от невротичи, като и в двата случая те са по-ниски от тези при нормалните мъже, т.е. ширината на раменете при хомосексуалистите и при невропатологичните мъже е по-малка, отколкото при хетеросексуалните мъже без невротични симптоми.

И така, съществуват факти в подкрепа на твърдението за специфична физическа конструкция на хомосексуалните, но и тук става въпрос за резултати от изследвания, които не достигат до категорични доказателства за това. От друга страна, както отбелязахме в началото, онези фактори, които поставят под съмнение специфичната конструкция, са комплексни и се дължат на различни по своя характер взаимодействия.

Глава III

ФАКТОРИ, ПОРАЖДАЩИ ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

IV. Ранната хормонална определеност и проблемът за сексуалната инверсия

Откакто на половите хормони, действащи в юношеството и зрялата възраст, беше отдадена предопределяща роля, се заговори за тяхната доза при хомосексуалните от двата пола. Резултатите от изследванията изобщо не съвпадат - при хомосексуалистите се установяват по-ниски, по-високи или най-често сходни нива на тестостерон с тези при хетеросексуалните мъже. Данните могат да бъдат обяснени с действието на външни фактори: 43 % от изследваните от Колодни и колектив (1972) са употребявали марихуана, която действа върху нивото на тестостерона. Поведението също оказва влияние върху хормоналната секреция, а така също физическото натоварване и събитията в околната среда. Различните обобщения на изнесените данни заключават, че в това отношение не може да се даде категоричен отговор (Майер Балбург, 1977, 1979; Елис и Амс, 1978; Гладю, 1988).

Изследванията се ориентираха към онези пренатални фактори, които са в състояние да повлияят на онова, което наричаме сексуална инверсия. Такава е налична тогава, когато един индивид проявява противоположни на биологичния му пол характеристики, специфични за другия пол. Тази инверсия може да се отнася до първичните или вторичните полови белези, но така също върху организацията на нервната система и върху поведението на индивида, като тези четири аспекта могат да са или да не са взаимосвързани. Сексуална инверсия експериментално беше предизвикана върху опитни животни чрез инжектиране на андрогени на бременни женски животни с цел да се въздейства на женския зародиш или на андрогенни инхибитори, които да премахнат ефекта от андрогените, отделяни от мъжкия плод (чрез химичен блокаж; въздействие с травматизиращи фактори върху бъдещата майка, чрез антитела, антитестостерон). Инверсията в поведението е следствие от реорганизацията на централната нервна система, която се задава от половите хормони. Изглежда тази церебрална сексуализация е правило при млекопитаещите. Оттук се поставят два основни въпроса: в каква степен съществуват аналогични явления при човека и какви заключения можем да си извадим от тях относно детерминираността на хомосексуалността?

Сексуалните инверсии, които установяваме при хората, се дължат или на генетическа аномалия, или на въздействието на чужди хормони, попаднали в бременната жена. Генетичните аномалии при генетичните мъже преди всичко се дължат на дефицит в 5 α -редуктаза и синдрома на генериращия женственост тестис, а при генетичните жени - на вродена хиперплазия на надбъбречните жлези. Липсата на 5 α -редуктаза не позволява трансформацията в ембриона на тестостерона в дихидротестостерон, който определя морфологията на половите органи. Императо-Макгинли и колектив (1979) наблюдават в Доминиканската република, където тази генетична аномалия е неестествено разпространена, 38 мъже с такава аномалия. Между тях 18 са били отгледани като момичета, но по време на пубертета са проявили мъжка ориентация. Наблюдаващите смятат, че церебралният детерминизъм, дължащ се на тестостерона в ембрионалния стадий и по времето на пубертета, обяснява надмогването на възпитателния натиск. На това заключение беше възразено (Уилсън, 1979), че фактът би могъл да се обясни с частичното морфологично възмъжаване през пубертета, че натискът на средата не е бил достатъчно ориентиран в посока към формиране на жена (Рубин и колектив, 1981) или че е бил амбивалентен (Сагарин, 1975), тъй като става въпрос за „момичета-предопределени-да-станат-мъже" (*guevodoces* или *machihembra*, според специфичните думи в местния език). Императо-Макгинли отговори на тези възражения, че когато феноменът все още не е бил познат на местните хора и те не са знаели предварително изхода му, първите момчета (според собствените им свидетелства и тези на родителите им) са били възпитани като момичета. При другата генетична аномалия, поради липсата на тъканна рецептивност към нормално отделяните ембрионални андрогени, генетически мъжки зародиши не успяват да формират мъжка морфология. Отгледани като момичета, те не проявяват никакви психически характеристики, специфични за генетичния им пол. Този синдром, който всъщност представлява нечувствителност към андрогените, показва, че централната нервна система също не е била оформена като мъжка.

Вродената хиперплазия на надбъбречната жлеза представлява интерес единствено в случаите, когато генетически полът е женски, тъй като именно тогава зародишът се оформя като мъжки (вродена вирилизираща хиперплазия на надбъбречната жлеза). Степента на вирилизация е различна в различните случаи, но повечето от тях биват възпитани като момичета, като най-често в ранна възраст са подложени на хирургическа операция за смяна на пола. Въпреки това сексуалната ориентация буди особен интерес: в две групи, наблюдавани от Мони и сътрудниците му (Ерхард и колектив, 1968; Мони и колектив, 1984), 48 % от индивидите проявяват бисексуална или хомосексуална ориентация, като някои от тях сами се възприемат като лесбийки. Едно проучване на Лев-Ран от 1974 година (наистина осъществено в СССР), не потвърждава тези резултати, но авторът нюансира своите заключения, позовавайки се на културни различия. За сметка на това индивидите, хирургически ориентирани към мъжкия пол, са проявявали хомосексуалност (ятрогенна медикаментозно-реактивна хомосексуалност).

За да се избегнат рисковете от спонтанен аборт, някои бременни жени са били подлагани на терапии с прогестерон (прогестин) или с естрогени (диетилstilбестрол или БЕЗ). При наблюдаваните след раждането деца от мъжки пол не са установени особености (Кестлер и колектив, 1980, 1984; Ерхард и колектив, 1984) или са установени незначителни отклонения (Ялом и колектив, 1973; Зюсман и колектив, 1975). Страничните ефекти са по-забележими при генетично женските индивиди. Субстанциите от типа на прогестерона притежават вирилизиращ ефект върху момичетата: въпреки хирургически установения женски пол, у тях се наблюдава мъжко поведение, което обаче изчезва през пубертета (Мони и Матюс, 1982). Момичетата, подложени на пренатална терапия с БЕЗ, могат да проявяват повече признаци: при 30 жени, избрани по този критерий, Ерхард и колектив (1985) установяват повишен процент на бисексуалност и хомосексуалност в сравнение с контролната група, макар че 78 % от тях се възприемат като хетеросексуални.

При някои животински видове беше доказано, че у бременните женски стресовите фактори снижават отделянето на тестостерон при мъжкия ембрион. По този начин бяха постигнати сексуални инверсии в ориентацията и в поведението. Дьорнър и колектив (1980) установяват, че през периода 1941-1946 в Германия се раждат значителен процент хомосексуалисти, което би могло да се обясни със събитията по онова време в страната. По-късно чрез анкети Дьорнер (1983) установява, че две трети от майките на хомосексуалисти са си спомнили стресови фактори по време на бременността срещу една трета от майките на бисексуални и само 10 % от майките на хетеросексуални. Бейли и колектив (1991), също процедирайки чрез преки анкети, установяват различия единствено

при майките на момчета с инверсия в сексуалната роля, но пък съвсем неочаквано при момичетата посочват хомосексуална ориентация.

Хипотезата за пренаталните фактори потърси потвърждение и в една друга група изследвания, основаващи се върху ефекта от внасяне на естрогени в хормона, наречен L. H., отделян от хипофизата. В периода извън овулация женската, на която се инжектира естроген, отговаря с повишено отделяне на L. H. (позитивна реакция), докато при мъжкия не се наблюдава подобен ефект. Този феномен е наблюдаван при много млекопитаещи, между които маймуната и човека и беше обяснен с феминизирането на хипоталамуса. Дьорнер и колектив (1975), а след тях и Гладю и колектив (1984), намират, че при хомосексуалистите отговорът е близък до тази при жените. Дьорнер интерпретира тези резултати като съответстващи на отклонение от мъжкото оформяне на зародиша при хомосексуалистите, но трудовете на Гуурън (1986) дават обяснение на този феномен с наличието на аномалия в тестисите. Гуурън и колектив констатира, че позитивната реакция е налице независимо от сексуалната ориентация и че тя се среща у мъжете, чиито тестиси отговарят слабо на хормоните от хипофизата. Отпреди беше известно, че кастрираните плъхове или маймуни от вида резус проявяват позитивна реакция - факт, който Гуурън установява и при транссексуалните, но след операцията за премахване на тестисите им и след вземането на женски хормони. Така ако от тези изследвания се установява някаква разлика между хетеросексуалните и хомосексуалните мъже, по-скоро тя би следвало да се търси във функцията на тестисите.

Възможно ли е хомосексуалността да бъде свързана с пренаталния детерминизъм?

Погрешно би било от получените резултати да се вадят пряко приложими по отношение на хомосексуалността заключения, но те биха ни дали обща ориентация. Бихме могли по аналогия да стигнем до идеята на Мони (1988), който, имайки предвид вродената хиперплазия на надбъбречната жлеза, твърди, че „пренаталната церебрална вирилизация е напълно достатъчна, за да предразположи жената към бисексуална или хомосексуална ориентация". Все още не са изяснени голяма част от този тип пренатални механизми, но е известно, че са възможни многобройни отклонения, каквито например се получават при биосинтезата на половите стероиди. Елис и Еймс се насочват в друга посока: те си задават въпроса какви последствия биха произлезли за хомосексуалността от хипотезата за една неврохормонална теория на бременността. Направените от тях заключения съответстват на констатираните факти. Този хипотетично-дедуктивен метод си има своите граници, тъй като при него остава открит въпросът дали получените данни не могат да са резултат и от други конкурентни хипотези. При всички случаи обаче пренаталните фактори следва да се обвързват с останалите параметри, тъй като по думите на Мони: „човек става хомосексуален, бисексуален или хетеросексуален в зависимост от това, което се случва отчасти в пренаталната, отчасти в постнаталната му история."

Глава III

ФАКТОРИ, ПОРАЖДАЩИ ХОМОСЕКСУАЛНОСТТА

V. Приносът на невропсихологията

Невропсихологията внася в познанията ни върху хомосексуалността два аспекта - един анатомичен и един поведенчески. Церебралната морфология е различна при двата пола, което ни кара да виждаме мозъка като своеобразен полов орган. Междуполовите различия са наблюдавани при много животински видове и най-вече при млекопитаещите, в това число и човека. За нашия човешки род този тип различия е подробно установен по отношение (поне засега) на хипофизата - където сексуалната интеграция е доказана, а в по-малка степен и по отношение на мазолестото тяло и предната свързка. Така например в хипоталамуса на мъжа се откриват много по-големи ядра, отколкото при този на жената, особено що се отнася до ядрото ДОАН-3 (интерстициално ядро в предната част на хипофизата). При аутопсията на 19 хомосексуалисти, Льо Вай (1991) открива, че размерите на това ядро са същите, както при жените. Аутопсиите са извършени върху мъже, умрели от СПИН (хомосексуалните от тях са заразени вследствие на полов контакт, а хетеросексуалните — вследствие на венозно инжектиране на наркотици), но Льо Вай (1993) представя пет аргумента срещу възможността резултатите да се дължат на заразата от СПИН. Установено е също така (Алън и Горски, 1992), че при хомосексуалистите

предната свръзка, която не притежава сексуална функция, е със същите размери, както при жените.

Статистически е доказано, че съществува различие в познавателните способности между мъжа и жената. Като общо пространствените и вербалните възможности стоят на различни нива - първите са по-високи при мъжа, а вторите — при жената. Оказва се, че по отношение на пространствените възможности (мисловно схващане на ротацията или тест за нивото на вода), хомосексуалистите стоят по-близо до жените, отколкото до хетеросексуалните мъже (Маккормик и Уайтелсън, 1991). Активната половина при хомосексуалистите (Линдези, 1987; Маккормик и колектив, 1990), в сравнение с тази при хетеросексуалните, проявява предпочитание към лявата ръка. Предполага се, че различията в познавателните способности между двата пола се дължат на ефекта от мъжките хормони по времето на бременността, проявяващ се в контекста на един сложен процес - фактор, който, разбира се, се взема предвид по отношение на хомосексуалистите.

Глава IV

ТЕРАПЕВТИЧНИТЕ ИНТЕРВЕНЦИИ И ТЕХНИТЕ ИНДИКАЦИИ

Необходимо е да схващаме настоящото заглавие в най-широк смисъл. Откакто хомосексуалността се вписва в сферата на медицинската проблематика, могат да се констатира различни аспекти, илюстриращи комплексния характер на проблема. Всяка намеса в тази област, както и в много други, следва да е в идеално съответствие с желанието на пациента, което ще рече, че целта на терапевта трябва да е постигането на психическо равновесие у хомосексуалния, а не налагането на друга ориентация. В действителност желанието на пациента никога не е съвсем ясно осъзнато и това налага да бъде разтълкуван същинският му смисъл - нещо, което изисква време и търпение. Ето защо е нужно да подходим с предпазливост към простотата на някои гледни точки, които продължават да ни влияят дори тогава, когато сме ги отхвърлили. В миналото цареше схващането, че желанието на пациента е отхвърляне на хомосексуалността, докато днес можем да твърдим тъкмо обратното - дълбокият смисъл на всяко подобно желание е в приемането и утвърждаването ѝ. Разбира се и теоретичната нагласа на терапевта не е чужда на първия тип догматизъм: нормално е човек да търси начин да се излекува от една болест и да желае да премахне пречките пред пълната изява на сексуалността си. Във всеки случай необходимо е субективността да бъде вложена в рамките на определен авторитет, което е по-лесно и по-малко рисковано, отколкото възприемането на една конформистична позиция.

I. Промяната на сексуалната ориентация

На първо време широко доминираше идеята, че същинската цел на терапията е да бъде променена сексуалната ориентация на пациента и че всяка друга цел е изключена или мислима само в случай, че първата завърши с неуспех. Използваха се химически, хирургични и психологически средства за терапия. Днес те са останали в историята поради неуспеха, който претърпяха, както и поради елиминирането на идеята, която стоеше зад тях. Антиандрогените влияят върху сексуалното желание независимо от ориентацията на пациента, а хирургията все още се прилага в някои страни за премахване на сексуални нагласи, осъждани от обществото. И досега транссексуалната хирургия се практикува в широки мащаби дори и при липсата на желаните гаранции за нейния успех, при все че прибягването до нея следва да е далече по-ограничено. Безспорно е обаче, че най-използваното средство от началото на века до сега е психотерапията.

Психоаналитичното направление, независимо от многообразието си, особено в Северна Америка, представя своята техника като „терапевтика на хомосексуалния избор“ (Сокаридесес). С някои изключения, резултатите ѝ (Кърън и Пар, 1957; Елис, 1956; Бийбър и колектив, 1962), които се основават върху малки групи от пациенти, са скромни и представляват тема за дискусии. През 1956 година в един непубликуван доклад на Американската асоциация по психоанализа се изнасят данни върху 32-ма пациенти. Отчитайки промяната в хомосексуалната им ориентация, авторите все пак са на мнение, че шансовете за успех са толкова по-големи, колкото по-голяма е степента на хетеросексуална ориентация, съчетана с желание за избавяне от хомосексуалността.

Преди разцвета на когнитивната му насока, поведенческото течение се стреми чрез различни техники да усилва негативните реакции на хомосексуалните стимули. Публикуваните резултати дават трудно сравними заключения: 74 % подобрения и 25 % без промяна от 350 пациента (Адамс и Стърджис, 1977); 60 % успех при 43-ма пациента (Фелдман и Маккълъх, 1967). Мастърс и Джонсън (1979) отчитат 27,8 % неуспех при жените и 30,8 % при мъжете, но не са ни известни критериите за селекция и използваните терапевтични техники.

Глава IV

ТЕРАПЕВТИЧНИТЕ ИНТЕРВЕНЦИИ И ТЕХНИТЕ ИНДИКАЦИИ

II. Новите психотерапевтични насоки

1. Еволюцията на идеите. Психотерапиите понесоха натиска от идейното движение на хомосексуалистите, но така също и последствията, предизвикани от собствения им неуспех, който впрочем беше предвиден от Фройд (1920) в частта им за промяната на сексуалната ориентация. Психоанализата беше приета от хомосексуалните като инструмент за нормализация дори и поради самите ѝ теоретични основи: „Съществува несъвместимост между психоаналитичните представи и твърдението, че хомосексуалността е позитивен стил на живот" (Корнет и Хъдсън). В САЩ психоаналитичното движение се раздели по отношение на този, както и на някои други въпроси и от доста години насам станахме свидетели (Кардинер превърна хомосексуалността в обществен симптом) на промяната в частта му, отнасяща се до хомосексуалността (К. Люис). Същото се получи и с привържениците на поведенческото течение. Терапевтът Дейвидсън, който беше създал метод за „оргазмено преобуславяне" насочен към промяна на сексуалната ориентация, сам стана защитник на противната теза, отхвърляйки предишните си схващания за отношението към хомосексуалните.

2. Психотерапия и хомофобия. Същите фактори доведоха до преосмисляне на очакванията от психотерапията и представите за личността на психотерапевта. В потвърдиха си вариант новата концепция приема, че хомосексуалният не поставя по-различни проблеми от тези на хетеросексуалния и че специфичните му проблеми произтичат от отношението на социалната среда към ориентацията му, а не са свързани с някаква патология на състоянието му. Тогава на свой ред и отношението на обществото бива заклеено чрез понятието за хомофобия. В началото създаденият от Вайнберг (1972) термин има за цел да определи страха или заплахата, която предизвиква в индивида мисълта за собствената или чуждата хомосексуалност. Днес поради семантичната трансформация, която претърпява, терминът означава всяко отрицателно отношение към хомосексуалността и хомосексуалните (хомонегативизъм). Тази хомофобия, която бива интериоризирана от някои хомосексуалисти, поражда у тях страдания и конфликти, представляващи израз на една социална присъда, която те пренасят върху себе си и възприемат с чувство за вина. Когато страда от своята хомосексуалност и желае да се освободи от нея, индивидът дава израз на една вътрешно приета хомофобия, която иска да отхвърли. Като следствие от това всяка психотерапевтична интервенция следва да отчита етапа в проявлението на хомосексуалността (coming out), на който се намира пациентът, защото именно той определя посоката на неговото желание и терапевтичните средства. Заедно с това понятието за хомофобия служи да прецизира очакваните качества, които следва да прояви психотерапевтът в контакта с хомосексуалния пациент. Психотерапевтите от така нареченото активистично течение (Рошлин, 1982; Гартел, 1984; Хенли-Хакенбрук, 1993) смятат, че тази роля би могла да се поеме единствено от проявени хомосексуалисти и лесбийки, тъй като при тях отпада подозрението в хомофобия.

И двете твърдения са еднакво догматични и несъстоятелни. В първия случай прекалено биват опростени психологичните аспекти, които могат да възникнат от комплексното осмисляне на хомосексуалните проблеми. При втория случай очевидно излизаме извън рамките на психотерапията. Нека отбележим във връзка с първото твърдение, че не е възможно от самото начало да сме наясно какво точно стои зад проблемите с хомосексуалността на пациента: фантазии, емоционални отношения, желания или поведение. Възможно е да става въпрос за конфликт, чийто същински смисъл постепенно ще се изясни. Необходима е голяма гъвкавост в интерпретацията на материала и голямо разнообразие от терапевтични средства, така че общата

интерпретация на хомофобията по-скоро води до негативни резултати. Гонсиорек (1982) чудесно е изтъкнал рисковете от заблуда, когато терапевтът има колебания да определи дали е изправен пред хомосексуална криза на идентичността или пред случай на същинска психопатология: параноична шизофрения, емоционални смущения, сексуална obsесия или гранично състояние: „Някои терапевти причиняват огромни вреди на своите хомосексуални пациенти, страдащи от шизофрения, когато игнорират или омаловажават тяхната шизофрения." Що се отнася до второто твърдение, препоръчващо „сходство" между терапевта и пациента (Рошлин), то сякаш смесва психотерапията с борбата на хомосексуалните за отстояване на социалните им права, защото иначе не става ясно защо терапевтът не би трябвало да споделя пола на пациента, етническата му принадлежност, цвета на кожата, политическите, религиозните и философските му убеждения, естетическите му вкусове и какво ли още не. Качествата на психотерапевта се изразяват в способността му да разбира другия (емпатия) и дълбоко в себе си да приеме различията - нещо, което мнозина учени, за разлика от изложеното по-горе мнение, намират, че се постига най-добре при наличието на различия между страните в една психотерапевтична връзка. Трудно е, когато се опитаха да докажат положителните резултати от сходството, не успяха да представят резултати в подкрепа на това твърдение (Парлов и колектив, 1978). Ако обаче пациентите търсят сходство, то е поради някакви причини, които би трябвало да се изследват по-отблизо. Накрая не бива да се смята, че при една психотерапевтична връзка един хомосексуалист би предпочел да има пред себе си друг хомосексуалист вместо хетеросексуален психотерапевт, още повече, че не са редки случаите на взаимна непоносимост между хомосексуалните.

Глава IV

ТЕРАПЕВТИЧНИТЕ ИНТЕРВЕНЦИИ И ТЕХНИТЕ ИНДИКАЦИИ

III. Възможните интервенции

1. Сексуалните затруднения. Сексологичната клиника слабо се различава от тази при хетеросексуалните и с малки изключения терапевтичните интервенции са същите. Някои автори смятат, че при хомосексуалните преждевременната еякулация е по-рядко срещана отколкото при хетеросексуалните, за сметка на забавената еякулация, която при тях се среща по-често. При лесбийките аноргазмът е по-рядко срещан, отколкото при хетеросексуалните жени. Специфичните проблеми на хомосексуалните могат да се свържат с четири обстоятелства.

В мимолетните сексуални контакти при мъжа се очаква бърза ерекция поради страха му да не бъде отхвърлен, което би наранило нарцистичното му чувство. Имайки предвид характера на връзките при хомосексуалните, усложнените психологически обстоятелства, емоционалните реакции и страха им, този тип контакти съответства на така наречените „по задължение" при хетеросексуалните. Сексуалните техники (фелацио, анален коитус) пораждаат различни проблеми, които допълнително се подсилват от предпазните мерки срещу СПИН. Възможно е хомосексуалистът да не попадне на подходящ партньор или да бъде притеснен от някои негови изисквания. Възможно е и проникващият да не достигне до нужната твърдост, за да осъществи очаквания акт. От своя страна поради нормалния спазъм, проникваният може да изпита болка, водеща до сексуална задръжка, близка до тази при вагинизма у жената. Аноргазмът, който е сред честите сексуални проблеми, може да се дължи на нежелана сексуална техника, на общата емоционална специфика или просто на недостатъчно желание. Всички тези случаи често биват съпътствани от по-обща психическа проблеми, които изискват намеса на нивото на личността и свързаните с нея конфликти.

2. Специфичните индивидуални психически проблеми. Ограничавайки се до случаите, при които единствено хомосексуалността е причина за подлагане на терапия и изключвайки тези, в които тя е съпроводена от психическа еволюция, на първо място ще трябва да открием страха и тревогата от собствената хомосексуалност.

Този страх се проявява при индивиди, които са притеснени от сексуалната си ориентация, но която все още не се е изразила в определен тип поведение. В тези случаи е възможно да става въпрос за тревога (често мъчителна), която обаче не притежава емоционален компонент, т.е. лишена е от чувства или конкретни желания. Възможно е да е

налице и обсеция или фикс идея. В много случаи обаче се установява и наличието на емоционално съдържание, напълно ориентирано към хомосексуалността, било то под формата на реални чувства в присъствието на лица от същия пол, било то като фантазии, свързани с неоспоримо сексуално желание. Разбира се, тук може да става въпрос за лице, което е ангажирано или не в различна по задълбоченост хетеросексуална връзка. Това състояние, както и първото, може да наруши психическия баланс в ежедневието, т.е. да се окаже дистонично. Именно с оглед на такава ситуация е необходимо пациентът да бъде поставен в контекста на възможните етапи по пътя на хомосексуалността, приета като част от собствената идентичност.

Възможно е да се отнася до фазата на първите чувства, изживяна в емоционалната и социална самота с подозрение, срам и усещане за вина. Ако пациентът е юноша, следва да се вземат предвид и отношенията в семейството. Разбира се, можем да се окажем изправени пред един по-напреднал стадий и проблемът тогава опира до първите срещи и общи отношения с потенциалните сексуални партньори. Възможно е просто да става въпрос за социофобия, каквато се среща и при хетеросексуалните (гинекофобия), но в случая е важно добре да бъде разбран смисълът на прехода от виртуалното към реалното, т.е. престъпването на този решителен етап. Същият проблем се среща и в активизиращата фаза, когато хомосексуалните отношения могат да бъдат възприети негативно и да предизвикат крайно отрицателни чувства. Накрая криза от същия характер може да се прояви и в края на процеса по време на идентификационната фаза, когато бягството от една неизбежна идентичност може да доведе до отчаяно търсене на спасение в хетеросексуални връзки, дори до трайно обвързване, чийто предвидим крах само би удвоил остротата на конфликта. Известно е, че в тази последна фаза бракът нерядко е обмислян и дори осъществяван. Не са изключение случаите, в които съпругата приема да играе определяща роля в решаването на проблема, който от този момент нататък се превръща в проблем на брачната двойка.

При явно ориентираните към хомосексуалност индивиди се срещат специфични проблеми. Често те се обръщат към психотерапевта с желание да им бъде разяснена тяхната ориентация. Зад теоретичната формулировка на подобно желание може да се крие болезнено преживяване, отвеждащо ни към същата „интериоризирана хомофобия“, за която стана въпрос по-горе. В други случаи може да става въпрос за особен тип сексуална практика, която поражда смущения, свързани със сексуалната роля. При индивиди, които практикуват анален коитус в ролята на прониквани, се срещат проблеми от същия род, центрирани върху страха от това да се окажат жени.

В тези случаи съществува загуба на сексуалната идентичност, съпроводена с невъзможността на индивида да разпознае нито психичния си и социалнобиологически пол, нито хомосексуалната си идентичност. Накрая ще споменем и това, че във всички възрасти и на всички фази в хомосексуалното развитие психотерапевтът се сблъсква със случаи на стремеж към двойна ориентация. Особено драматични са случаите на онези женени хомосексуалисти, успявали да поддържат сексуален контакт със съпругите си докато връзката им е била свежа, които с възрастта установяват загубата на хетеросексуалната си възбуда.

Импулсивното и компулсивното хомосексуални поведения („импулсивно“ означава, че индивидът спонтанно се отдава на определени действия, докато „компулсивно“ разграничава действието от наклонностите и желанията му; понастоящем вторият термин се употребява по-скоро във връзка с обсециите) са от различен порядък. Те могат да се проявяват като предопределящи фактори за един специфичен начин на живот или да са елементи на стабилна връзка от хомосексуален или хетеросексуален характер. Индивидът преминава към акта вследствие на властно и непреодолимо желание, отдавайки се най-често на многобройни контакти на публични места, без от това да получи истинско удовлетворение, а по-скоро отвращение, чувство за вина и загуба на самоуважение.

Въпреки някои резерви може да се каже, че алкохолизмът е показателно присъщ на хомосексуалните от двата пола: последните източници (Къс, 1988; Кабаш, 1989, 1992) цитират около 25-35 % при средно сред населението като цяло 10-12 %. Причината за тази връзка беше търсена в характера на местата, където хомосексуалните се срещат (най-вече барове), но към нея следва да добавим вътрешната хомофобия и всички травматични фактори, присъщи на някои рискови групи (например алкохолизмът при някои професии). Токсикоманията също е по-висока при тях, отколкото сред населението като цяло. Още Сагир и Робинс констатираха, че 39 % от хомосексуалистите срещу 20 % и 51 % от лесбийките срещу 9 % при контролните групи проявяват различна степен на

токсикомания. Най-много се използва тринитринът (poppers), следван от всички други наркотици (Лауритсен, 1993). Някои изследвания сочат, че сред мъжете, носителите на СПИН 58 % са токсикомани, използващи пет и повече вида наркотици (Лауритсен, 1990).

Опитите за самоубийство също са по-често срещано явление при хомосексуалните, отколкото сред населението като цяло, като причините за това не са по необходимост свързани с алкохолизма. Сагир и Робинс посочват при лесбийките 12 % срещу 5 % от контролната група, а при хомосексуалистите 7 %, докато Бел и Уинсберг, изследвали хомосексуални от бялата раса в района на Сан Франциско, сочат процент на самоубийствата при хомосексуалистите от 18 % срещу 3 % и при лесбийките 25 % срещу 10 % в контролните групи.

3. Проблемите на хомосексуалните двойки. Терапиите не се ограничават само до отделните индивиди, но могат да се насочат и към хомосексуалните двойки, чиято хармония е застрашена. При тях се срещат същите проблеми, както при хетеросексуалните, но съществуват и някои специфики. Съвместният живот на хомосексуалните придава на връзката им публичен характер, пораждащ по-остри и по-трудно контролируеми хомофобични реакции. От друга страна моделът на съжителство, наложен досега от обществата, притежава някои специфики, които е възможно да не се харесват на двамата или на единия от партньорите. Макар и еволюцията в това отношение да е неоспорима, разпределението на правомощията все още до голяма степен преминава през сексуалната роля.

При хетеросексуалните двойки нивото на общо удовлетворение е добро, ако доминира мъжът или ако е постигната равнопоставеност между партньорите, но не и ако доминира жената (Л. А. Пеплау и колектив, 1982). Повечето лесбийки предпочитат равнопоставеността, а изглежда такова е предпочитанието и на хомосексуалистите (виж Кърдек, 1988 и Хари, 1982). Все пак сходната възраст на партньорите действа в посока на равнопоставеността. Все повече се осъзнават проблемите, свързани с домашното насилие (виж Клингър, 1991 във връзка с лесбийките; Айланд и Летелиер, 1991; Зимански, 1991 във връзка с хомосексуалистите). Беше изказано становище, че „през последните години стана ясно, че лесбийките са както жертви, така и извършители на домашно насилие“ (Хенли-Хакенбенк, 1993). В САЩ сериозността на този проблем беше публично признат: 22 % от лесбийките и 15-25 % от хомосексуалистите са извършители или жертви на такъв тип насилие (Брадфорд и Райън, 1989). Както и при хетеросексуалните двойки, обикновено жертва е единият от партньорите, като сред факторите за насилие голям дял се пада на алкохолизма и токсикоманията. Остава да уточним, че както и при хетеросексуалните двойки, сексуалната независимост на единия от партньорите може да доведе до реакции на насилие, които най-често са циклични, а рискът от заразяване със СПИН придава на този проблем драматичен характер.

Глава V

ОБЩИ ЗАКЛЮЧЕНИЯ

През 1869 година един унгарски лекар, Кертбени (анаграма на Бенкерт) създава термина „хомосексуалист“, който през 1949 година Арънт Ван Зантхорст предлага да бъде заменен с „хомофил“, за да се премахне чисто сексуалното му звучене. През 1969 година американските хомосексуалисти, водени от желанието да изразят презрението, но така също и бунта си към заклеяващите ги социални и медицински рамки, възприемат думата „гей“ - стар термин, свързан с куртоазната любов, присъстващ в жаргона на английските хомосексуалисти, - която няколко години по-късно е възприета и от лесбийките. Заедно с това под въздействие на горната еволюция, нашите представи, понякога подчиняващи се на социални влияния, понякога на необосновани или прибързани обобщения, непрестанно се придвижваха в посока към разбирането на този феномен. Ние все още не притежаваме обяснение за факторите, обуславящи сексуалността във всичките ѝ форми — в това число и хомосексуалността, — така че всяка равностойка е временна и относителна, но нали това е в крайна сметка пътят към обективното познание. Преди няколко години научната мисъл най-сетне стигна до известно съгласие по отношение на хомосексуалността. Онова, което представляваше скандално в рамките на една морална перспектива, благодарение на фройдизма се превърна в изграждащ елемент на човешката сексуалност, включително и в биологичен план. Отчитайки неизбежното банализиране на тази теория, което в очите

на някои беше стимулирано от резултатите, изложени в доклада на Кинси, широко беше възприето становището, че по един или друг начин всеки един в известна степен е хомосексуален. Така всеки хетеросексуален индивид би могъл да бъде разглеждан като отказващ да приеме част от себе си под натиска на социални норми, сами по себе си лишени от ценностен характер. Макар тази хипотеза да насочва схващанията на Фройд по въпроса в посока, противоположна на влагания от него смисъл и да придава у на процентите на Кинси значение, каквото те не притежават, остава в сила фактът, че тя представя основания, чието обяснение е от особен интерес.

До същото заключение бихме стигнали, ако ревниво запазим догмата за бисексуалността или отхвърлим всякаква биологична принадлежност на генетичния и психологичен пол, което би ни накарало да видим в хетеросексуалността проява на също толкова патологични или нормални механизми, колкото и тези, отвеждащи към хомосексуалността. Този аспект чудесно бива схванат от Алтшулър (1976), който извежда от психоаналитичната теория шокиращи заключения, с които доказва до каква степен е съмнително или най-малкото нееднозначно причините за хомосексуалността да се свеждат до конфликтите, залегнали в Аза: „Хетеросексуалността... се основава върху динамични механизми на защита, които са напълно съпоставими с тези, налични при сексуалните отклонения... Очевидно и тук съществува фобия от половите органи на същия пол, реакции на отвращение и погнуса, идентификация с агресивния субект и пр. Въз основа на психоаналитичната теория (като оставим настрана значението на инстинкта и универсалната наследственост на Едиповия комплекс) бихме могли да стигнем до убеждението, че хетеросексуалността е също толкова патологично явление, колкото и хомосексуалността." Оттук нататък хомосексуалният избор не би могъл да бъде разбран иначе, освен като резултат от социалния натиск, насочен отвън навътре към едно развитие, което само по себе си не би било достатъчно, за да наложи окончателно подобна ориентация. За да се предпазим от такива заключения би следвало да приемем наличието на вътрешно биологичен импулс в психичното развитие, който произвежда значителни последици върху различните компоненти на пола. Така стигаме до една представа за бисексуалността като онази форма на сексуалност, която е най-свободна от външен натиск и в най-голяма степен предпазва личността от вътрешна конфликтност: „Можем да заключим, че липсата на инстинктивен и конфликтен натиск води до способността за сексуални връзки навсякъде, където е налице отклик, без значение от пола" (Алтшулър).

И все пак тази логика не е достатъчна. Идеологията през XX век се оказва в положение на съществено противоречие: от една страна културният релативизъм проповядва различието между културите и разнообразието на ценностите (дори на чувствата и на мисловните механизми), а от друга страна се проявява противоположното течение, което, изправено пред малцинствата в западния свят, се стреми да премахне различията и да ги сведе до общото еднообразие. Това еднообразие се възприема по своята структура и вид като синтеза в хегелианския смисъл, която би могла да се изрази единствено чрез решителни действия. Доколкото се налага именно такова поведение, многообразието на културите и етносите се проявява като епифеномен, свързан с ритъма на развитие или с различия на икономическа основа. Въпреки всичко пътят продължава към премахването на различията чрез една прогресивна ерозия — факт, който също води към бисексуалността, доколкото същият тип идеологии налага своя модел и на сексуалността. Така бисексуалността бива възприета (Карол, 1974; Клемесруд, 1974) като завършек на освобождението от социалните условности. В голяма анкета, направена сред жени, определящи се за бисексуални, Блумщайн и Шварц (1974, 1976) показват влиянието на идеологиите върху осъзнаването и стремежите. След като установяват, че двусмислието на термина бисексуален е оспорвано от всички жени, тъй като „еднакъв сексуален интерес към партньори от двата пола е изключителна рядкост", те обръщат внимание върху нуждата от съгласуваност с определена идеология, независимо от това дали става въпрос за отхвърляне на обвинението в „сексизъм", за освобождаването на жената или за така наречения либертанизъм. В последния случай се приема за израз на несъответствие с добрия тон отхвърлянето на нестандартната сексуалност с мотива, че половото определение е противоречащо на здравия разум ограничение, че всички форми на сексуалност са приемливи и че единственият критерий е взаимната удовлетвореност на партньорите. Блумщайн и Шварц доказват, че тази толерантност постепенно се прехвърля върху самия субект: „Либертанизмът не се състои единствено в декларации от рода на тази: „Макар и да не се отнася за мен, все пак аз защитавам правата на другите да водят

такъв сексуален живот, какъвто им харесва", защото човек защитава убежденията си чрез собственото си поведение." Така емоционалната страна на сексуалния опит придобива ниска стойност, когато се изправи пред желанието да се достигне до край в реализирането на идеите. Мастерс и Джонсън (1979) на свой ред забелязват, че бисексуалността, която някои си приписват, е лишена от смисъл, след като всеки от тях ѝ приписва различна реалност. Те предлагат термина амбисексуален за всеки индивид, който не проявява никаква разлика в реакциите си към двата пола, но същевременно е неспособен да установи трайна връзка. Те признават, че такива индивиди са рядкост и акцентират върху атипичния им характер, върху факта, че фантазиите им са твърде бедни и върху липсата на емоционална обвързаност в сексуалността им. Амбисексуалния индивид е същинска машина за оргазми, която сякаш прекарва безжизнени предмети през една шизоидна месомелачка. Наистина човек не може да се освободи от това чувство, когато наблюдава такива индивиди. Стигайки дотук ясно си даваме сметка, че съществува риск самата бисексуалност да се окаже прекалено ограничена и потискаща форма за действително свободното развитие на индивида. Безразличието на психичните фактори към компонентите на сексуалността, които с еднакъв успех биха възприели една или друга ориентация, подобно на мъгла, която, духната от вятъра, приема най-различни форми, всъщност е само шлагата от един процес, който изкуствено е бил изпразнен от основните си елементи. Така сексуалната възбуда ще се прояви като първична даденост, за да достигне до една потенциалност, способна да възприеме всякаква бъдеща форма. Когато се твърди, че „ние сме родени с възможността да се възбуждаме сексуално, също както с тази да пеем или да говорим, но това дали тази възможност ще се осъществи и каква конкретна форма ще приеме не е вродена, а придобита реалност" (Гууд и Троицън, 1974), не ни остава нищо друго, освен да се надяваме на чудо. Всъщност необходимо е да бъде обяснено как става така, че в човешките общества външните условия редовно са фаворизирали един определен тип сексуалност пред другите и то не кой да е, а тъкмо този, който съответства на биологичните императиви. Каквото и да се е случвало, независимо от отклоненията и колебанията, средната стойност винаги се е възпроизвеждала в едни и същи граници. Необходимо е било някои определящи фактори да са се съчетавали, за да са предизвиквали отклонения от средната стойност, но заедно с това и самата средна стойност. Може да се твърди, че външните обстоятелства са определящи, но остава да се обясни защо в много повече от случаите, включително и в днешно време, те водят до един определен тип поведение.

Нашите представи за хомосексуалността не биха могли да се разграничат от познанията ни изобщо върху сексуалността, особено за факторите, които я детерминират. Многократно тук бяха споменавани три основни понятия: сексуална идентичност, сексуална роля и сексуална ориентация. Все повече се очертава, че всеки анализ следва да преминава през отношенията между тези три понятия. Хомосексуалните поставят проблем, защото се опитват да избягнат един определен тип съгласуваност: мъжете твърдят, че харесват мъже, жените — че харесват жени. Установихме обаче, че сексуалната идентичност може да бъде отнесена към сексуална роля, която не ѝ съответства напълно. До голяма степен хомосексуалните мъже и жени често стоят между двете роли и в този смисъл се вписват и в двата пола. Заслужава си да бъде изяснена и сексуалната роля. В началото американските автори (Мони) предложиха да бъде наречена *gender role* съвкупността от отличителни характеристики на двата пола, както тези, свързани с чистата сексуалност, така и другите. Прието е, че междуполовите различия се вменят в широк диапазон, имат комплексен характер и се отнасят до неподозирани от общото съзнание отношения и поведения от рода на схващането на пространството, фокусирането на различните зони на тялото (Фишер), визуалната ориентация и пр. Някои от тези различия са социално обусловени, но въпреки това не са достъпни за вътрешно осмисляне. Част от тях е възможно да бъдат установели още в първите дни от живота на човек и несъмнено те биват позитивно или негативно повлияни от околната среда през първите години от съзряването и формирането на детето преди юношеството. Ако обаче детето е в състояние още от края на втората и през третата си година да се определя като момче или момиче (сексуална идентичност), очевидно сексуалната му роля продължава да търпи развитие, доколкото към нея се присъединяват разнообразни фактори и процеси (Бентлер, 1976, изброява тридесет и два). Все още не сме в състояние да кажем с нужната точност какво е въздействието на сексуалната роля върху ориентацията, но имаме всички основания да смятаме, че не е за пренебрегване, основавайки се върху съответствията, открити между тях при хомосексуалните и хетеросексуалните индивиди.

Известно време беше смятано, че сексуалната ориентация е биологически неопределена и убягва от принудата на ролята. Трудно е да си представим пълна независимост на ориентацията от ролята при положение, че втората предхожда с много първата и участва в структурирането на индивида от първите седмици на живота му. Всъщност сексуалната роля е зависима от биологичните фактори. Автори като Мони, който първоначално приемаше наличието единствено на социалния опит, днес са принудени да признаят тяхното наличие. Дори и наблюденията на ембрионалните хормони в някои животински видове да не са приложими за човека, остават инверсиите в сексуалните роли или наличието на черти, присъщи на другия пол при индивиди, подложени на подобни въздействия в пренаталния им период. От друга страна се забелязва не само известна културна универсалност в някои характерни черти на сексуалните роли, но и сходстващи се феномени при някои видове примати.

Установено е (Симон и Ганьон наблягат върху този факт), че хомосексуалистът е преди всичко мъж, а лесбийката — жена. Това ще рече, че в характеристиките на тяхната сексуалност (начало на хомосексуални контакти, брой на партньори, общо ниво на сексуални задръжки, степен на хетеросексуалност, количествено равнище на женска хомосексуалност, подценяване в сравнение с мъжа и пр.), лесбийките стоят по-близо до хетеросексуалните жени, отколкото до хомосексуалистите. В тази констатация не само не виждаме доказателство за нестабилност на връзките между ролята и ориентацията, а напротив, приемаме я за белег на известна солидарност между тях, тъй като - приближавайки се в известен смисъл до ролята на биологическия си пол, и то в специфичните форми на сексуалната ориентация, хомосексуалните от двата пола чувствително се отклоняват от нея и това различие би могло да е достатъчно, за да предопредели разликата в избора им.

Столър противопоставя отклоненията в сексуалната идентичност, които не са натоварени с конфликтност и биха били приложими при транссексуалните на същия тип отклонения, но носещи конфликтен характер, които той приписва на хомосексуалността. Тук следва дапомним, че сексуалните отклонения (перверзни) са характерни по-скоро за мъжете, а не за жените. Бихме могли да последваме Столър, който подчертава, че поради отделянето от майката, за момчето е по-трудно да достигне до своите сексуални характеристики, отколкото за момичето. Всъщност точно това няма как да се отнесе към хомосексуалността, където делът на жените е съществен. В този факт можем да съзрем още едно потвърждение на становището, поддържано още от Фройд, че хомосексуалността не се причислява към перверзните, а се отнася към друг тип сексуална организация на личността. Наистина хомосексуалистите понякога проявяват признаци на перверзия, но не в по-голяма степен, отколкото хетеросексуалните мъже.

Днес изглежда, че всичките опити да бъде открито в естествени или експериментални условия наличието на сексуални перверзни у животинските видове са дали незадоволителни резултати. Като че ли единствен човекът (поне що се отнася до досегашните ни познания) е способен редовно да отговаря с оргазъм на стимули или ситуации, които не носят хетеросексуален характер. Съществуват няколко причини за това. Единствен човекът разполага със способността да мисли със символи, поради което сравнително лесно е в състояние да изолира отделни елементи от една поведенческа цялост и да ги издигне в ранга на цели. Все пак въпросът с хомосексуалността остава открит. Видяхме вече как изглежда тя при животинските видове. Едва при приматите отношението между индивиди от същия пол приема открито сексуална форма, неподлежаща на погрешно тълкуване. Именно при тях са налични ясни признаци на хомосексуален оргазъм. Въпреки всичко на тяхното ниво не се наблюдават случаи на изключителна хомосексуалност в смисъла, който влагаме в това понятие при човека. Така, съпоставяйки тези данни с резултатите от анализите на транскултурните феномени, бихме могли да погледнем на наложената или изключителна хомосексуалност като на коренно различна от случайната или факултативна хомосексуалност. Според Девънпорт (1976, 1977), последван от Бийч и Гадпай, някои култури, осъществили стриктно разделение между половете, издигайки между тях многобройни прегради, фаворизират развитието на един случаен тип хомосексуалност у иначе хетеросексуални индивиди. „В изключителната хомосексуалност изглежда съществува инверсия на индивидуалните мотивации и на опознавателната организация, което ни навежда на мисълта, че причините следва да се търсят в биологичното наследство или в социалните фактори, а още по-вероятно в съчетанието на двете. От друга страна, по отношение на бисексуалността сексуалната мотивация е насочена към лица от другия пол, но социалните прегради пред

предпочитаните обекти стимулират търсенето на заместители." (Девънпорт). Оставаме с впечатление, че случаят подсилва хомосексуалната компонента у бисексуалния индивид, но не ни става ясно дали всички човешки същества следва да бъдат квалифицирани като бисексуални, или само някои от тях. Контекстът ни дава основания да смятаме, че Девънпорт е клонял към първото заключение. Ако и тази концепция сама по себе си да не е толкова оригинална, колкото изглежда си представя Девънпорт (Сокаридес противопоставя изключителната или истинската хомосексуалност от предедипов тип на утилитарната, случайна или вариантна хомосексуалност, обусловена от социалната среда), тя поне би позволила справедливо да бъдат разпределени отговорностите, които са обект на традиционна полемика: биологичният фактор ще се свърже с изключителната хомосексуалност, а социалният - като достатъчно условие за случайната. Остава обаче да се докаже, че в случая става въпрос за дихотомия, а не за един и същи импулс, способен да проявява различен интензитет и ето че отново ще се наложи да бъде прецизирана феноменалната природа на случайната хомосексуалност.

Щом като проявяваме изключителна предпазливост при интерпретацията на отношенията между еднополови индивиди от животинския свят, няма никакви основания да не го правим и по отношение на хората. Необходимо е да припомним, че хомосексуалната възбуда съдържа реакции на определени стимули, принадлежащи на определен пол и характеризиращи го напълно и недвусмислено. Всъщност именно това е, което липсва на хомосексуалните връзки от случаен тип. Както показва един доклад за изследване върху затворници, публикуван от Мони и Бомер (1980), хетеросексуалната възбуда се запазва, партньорът е обвинен в елементи на собствени представи, използват се двусмислени телесни стимули, а аналният коитус притежава напълно осъзната символика на вагинално проникване. Така в случая очевидно става въпрос за наслаждаване на единия пол върху другия, улеснени от психологическия климат в заведенията за лишаване от свобода. В други случаи сексуалният акт приема формата на изнасилване, в което липсва каквото и да е удоволствие. Някои ситуации ни изправят пред наличието на регресивен процес, в който партньорът напълно изгубва характерната си определеност, превръща се в неопределена личност от неопределен пол и бива възприеман като предмет, способен да доведе до оргазъм. Множество факти, наблюдавани при „бисексуалните", ни навеждат на мисълта, че отношението им към обекта ги връща към фаза от индивидуалното им развитие, предшестваща фазата на сексуалния избор. Накрая ще отбележим, че когато в случаите на културно детерминирана хомосексуалност се търсят факторите на обкръжаващата среда, някои обстоятелства често биват подценявани.

В нашата култура нерядко се случва под въздействието на определени идеи някои индивиди да се приемат за длъжни да осъществят хомосексуален контакт. По-горе видяхме как стоят нещата по отношение на бисексуалността. От своя страна Зира Дефрис обърна внимание върху наличието на „псевдо-хомосексуалност при някои феминистично настроени студентки" (1976), която се проявява в момент, когато идеите им вземат под прицел властта на мъжете или стереотипите, наложени на жените и води до конфликт със сексуалната им идентичност. Тези студентки виждат в хомосексуалността разрешение на своя проблем. Необходимо е да напомним, че културно обусловената хомосексуалност може да се възприема като средство за извоюване на определен вид социален достъп (например приемане в дадена група), което впрочем съвсем не протича безконфликтно, както показва Девро във връзка с шаманизма. Накрая може да става въпрос и за определено малцинство, при което да не се изключват и генетични причини.

Отчитайки анализите на онези култури, при които сексуалната свобода е налична по отношение на децата и сексуалните игри не са ограничавани (Текстър, 1967; Брууд и Грийн, 1976; Велх и Картуб, 1978, Шефър, Рапапорт Прайуис, Бетелхайм върху детското възпитание в кибуците и последствията от него), както и тези от клиничните наблюдения върху представители на нашата култура, засегнати от сексуални смущения, се стигна до становище, че ограниченията върху свободното развитие на сексуалността до голяма степен са причина за сексуални отклонения, в това число и за хомосексуалността. Гадпай намира, че за нашите общества е характерно да се допуска свободната изява на биологичните компоненти на сексуалността, каквато се наблюдава при приматите. Би могло обаче да се предположи, че социалният натиск, който на определен момент от развитието на човек несъмнено е необходим за организацията и структурирането на сексуалността му, при някои индивиди надхвърля първоначалната си функция и става причина за хомосексуалността, която се оказва цената за хетеросексуалната ориентация на мнозинството от хората.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Altman (D.), Vance (C.) et al., Homosexuality, Which Homosexuality?, London, GMP Publishers, 1989.
- Boswell (L.), Christianity, Social Tolerance and Homosexuality, Chicago, The University of Chicago Press, 1980.
- Buffiere (F.), Eros adolescent, Paris, Les Belles Lettres, 1980.
- Danieel (M.), Baudry (A.), Les homosexuels, Paris, Castelman, 1973.
- Dover (K.J.), Greek Homosexuality, London, Duckworth, 1978.
- Ellis (L.), Ames (M. A.), Neurohormonal functioning and sexual orientation: A theory of homosexuality heterosexuality, Psychological Bulletin, 1987, 101, 2, 233-258
- Friedman (R. C.), Male Homosexuality, New Haven and London, Yale University Press, 1988.
- Greenberg (D. F.), Construction of homosexuality, Chicago, The University of Chicago Press, 1988.
- Le Vay (S.), The sexual Brain, Cambridge, Massachusetts, London, A Bradford Book, The MIT Press, 1993.
- Lewes, (K.), The psychoanalytic theory of male homosexuality, London, New York, Quarter book, 1988.
- Money, (J.), Gay, Straight and in Between, New York, Oxford University Press, 1988.
- Oldman (J. M.), Riba (M. B.), Tasman (A.), eds., Review of Psychiatry, vol. 12: American Psychiatric, London, Washington, 1993, 5-129.
- Saghir (M. T.) and Robins (E.), Male and female homosexuality, Baltimore, The Williams & Wilkins Company, 1973.
- Stein (E.), ed., Forms of desire, New York, London, Routledge, 1990.
- Weinberg, (M. S.), Bell (A. P.), Homosexualities, New York, Simon & Schuster, 1978.

Препращаваме читателя и към следните три списания:

- Archives of Sexual Behavior (Plenum Publishing Corporation)
- Journal of homosexuality (The Haworth Press).
- Journal of Sex Research (The Society for Scientific Study of Sex).